

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Διά βίου Μάθηση και Ειδική Αγωγή»

Κατεύθυνση: Διά Βίου Μάθηση

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

με θέμα:

Ο Ρόλος του Μουσείου στην Εκπαίδευση Ενηλίκων
The role of the Museum in Adult Education

Της

Καμπέρογλου Βασιλικής

Επιβλέπων καθηγητής: **Δαγδιλέλης Βασίλειος**
Μέλος Τριμελούς: **Σιπητάνου Αθηνά**
Μέλος Τριμελούς: **Βαλκάνος Ευθύμιος**

Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2020

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, 2020

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (Μ.Δ.Ε.), η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: Διά Βίου Μάθηση και Ειδική Αγωγή, κατεύθυνση Διά Βίου Μάθησης, και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και της φοιτήτριας, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και τη συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, όπου εκπονήθηκε η Μ.Δ.Ε. καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης.

Στην οικογένειά μου

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	5
Περίληψη	6
Abstract	7
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις	10
1.1 Μουσείο	10
1.2 Ο ρόλος του Μουσείου	13
1.3 Μουσεία και τεχνολογία	19
1.4 Μουσεία και ενήλικες	21
1.5 Εκπαίδευση Ενηλίκων	26
1.6 Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας	28
1.7 Έρευνες σχετικές με τη μουσειακή επίσκεψη	30
Κεφάλαιο 2: Σχεδιασμός και Μεθοδολογία της έρευνας	33
2.1 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα	33
2.2 Μεθοδολογία έρευνας	33
2.3 Δείγμα	34
2.4 Ερευνητικό Εργαλείο	34
2.5 Διαδικασία διεξαγωγής έρευνας	34
2.6 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία της έρευνας	36
2.7 Περιορισμοί έρευνας	37
Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα της έρευνας	37
Κεφάλαιο 4: Συμπερασματικές Παρατηρήσεις	56
4.1 Συζήτηση	56
4.2 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	64
Βιβλιογραφικές αναφορές	66
Παράρτημα 1: Έντυπο Ενημέρωσης Εθελοντή για Συμμετοχή σε Έρευνα	74
Παράρτημα 2: Έντυπο Συνειδητής Συναίνεσης για Εκπαιδευομένους/μένες σε ΣΔΕ	75
Παράρτημα 3: Οδηγός συνέντευξης	76

Ευρετήριο σχημάτων

<i>Σχήμα 1: Ο κύκλος της μουσειακής εμπειρίας κατά τον Hein</i>	15
<i>Σχήμα 2: Το 6P μοντέλο της μουσειακής μάθησης κατά την Kelly</i>	17

Ευρετήριο πινάκων

<i>Πίνακας 1: Προφίλ εκπαιδευομένων</i>	37
<i>Πίνακας 2: Προφίλ διευθυντών</i>	38

Κατάλογος Συντομογραφιών

AAM	American Association of Museums
AAM	American Alliance of Museums
ALW	Adult Learners' Week
E2C	The European Association of Cities, Institutions and Second Chance Schools
ICOM	International Council of Museums
LEM	The Learning Museum
LLP	Lifelong Learning Programme
LLML	Lifelong Museum Learning
SJAM	Social Justice Alliance of Museums
UNESCO	The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ΓΓΔΒΜ	Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης
ΕΚΚΕ	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΙΝΕΔΙΒΙΜ	Ίδρυμα Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΣΔΕ	Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας
ΥΠΕΘ	Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους όσοι συνέβαλαν, καθένας με τον δικό του τρόπο, να φέρω εις πέρας τη διπλωματική μου εργασία.

Καταρχάς ευχαριστώ θερμά τον κ. Βασίλειο Δαγδιλέλη, επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας διπλωματικής εργασίας για την καθοδήγηση, την ενθάρρυνση, τις χρήσιμες συμβουλές και επιστημάνσεις του, που με βοήθησαν να ξεπεράσω τους όποιους σκοπέλους.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής. Ευχαριστώ ιδιαίτερος την κα Αθηνά Σιπητάνου, που στάθηκε ως έναν βαθμό και η αφορμή για την παρακολούθηση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Διά Βίου Μάθησης του τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, καθώς η ιδέα μου γεννήθηκε αφότου είχα παρακολουθήσει το Πρόγραμμα Επιμόρφωσης με τίτλο *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων Διά Βίου Μάθησης*, όπου η ίδια ήταν διδάσκουσα καθηγήτρια. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Ευθύμιο Βαλκάνο για τη θετική ανταπόκρισή του και τη συμμετοχή του στην τριμελή επιτροπή.

Δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω σε αυτό το ταξίδι όλους τους διδάσκοντες του ΠΜΣ που ο καθένας έβαλε το λιθαράκι του για την προσωπική μου εξέλιξη και φυσικά τους 13 συμφοιτητές μου που συμπορευτήκαμε και αλληλοστηριχθήκαμε!

Απαραίτητη για τη διεξαγωγή αυτής της έρευνας υπήρξε η συναίνεση των διευθυντριών του 1^{ου} και του 2^{ου} ΣΔΕ Θεσσαλονίκης που μου επέτρεψαν να υλοποιήσω τις συνεντεύξεις εντός του χώρου των σχολείων. Τις ευχαριστώ, καθώς και όλο το διδακτικό προσωπικό, για τη διευκόλυνση και την καλή τους διάθεση. Επίσης ευχαριστώ όλους τους εθελοντές εκπαιδευομένους των δύο ΣΔΕ, που δέχθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα και να μου παραχωρήσουν προσωπική συνέντευξη, διότι χωρίς αυτούς η έρευνα θα ήταν αδύνατον να υλοποιηθεί.

Τέλος ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου, στον σύζυγό μου Βασίλη και στα παιδιά μου, Νικόλα και Μιχάλη, για τη συμπαράσταση και την κατανόηση καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περίληψη

Τα μουσεία αναγνωρίζονται ως περιβάλλοντα μνήμης και παροχής γνώσης, μάθησης και εμπειρίας με εκπαιδευτικό, κοινωνικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα. Η μουσειακή επίσκεψη ανεξαρτήτως ηλικίας ή άλλων χαρακτηριστικών αναδεικνύεται ως μια εμπειρία με πολλές προεκτάσεις. Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του πολυδιάστατου ρόλου του μουσείου και της σχέσης του με τη Διά Βίου Μάθηση στο πλαίσιο λειτουργίας των σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ), τα οποία εντάσσονται στη γενική τυπική εκπαίδευση ενηλίκων. Συγκεκριμένα διερευνώνται μέσω συνεντεύξεων οι απόψεις, αντιλήψεις και στάσεις των εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας αναφορικά με τα μουσεία, τις μουσειακές επισκέψεις, καθώς και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, εστιάζοντας στις εμπειρίες, στα κίνητρα, στα οφέλη που αποκομίζουν και στα συναισθήματα που βιώνουν. Επιδιώκεται να διαπιστωθεί εάν τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας μέσω του ευέλικτου και ανοικτού Προγράμματός Σπουδών τους συμβάλλουν στην εξοικείωση των εκπαιδευομένων με τον κόσμο των μουσείων και με το νέο «οικοσύστημα» που έχουν δημιουργήσει οι ψηφιακές τεχνολογίες όσον αφορά τα μουσεία.

Λέξεις κλειδιά: *μουσείο, μουσειακή επίσκεψη, νέες τεχνολογίες, εκπαίδευση ενηλίκων, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*

Abstract

Museums have been recognized as environments of memory and knowledge, of learning and experience with an educational, social and entertaining character. Museum visit, irrespectively of age or other characteristics, is considered as a multilevel experience. The purpose of the present thesis is to identify the multidimensional role of museum as well as its relation with the Lifelong Learning in the context of the Second Chance Schools (SCSs), which is part of the general typical adult education. Specifically, there is an attempt to explore via interviews trainees' points of view, perceptions and attitudes towards museums, museum visits and the use of new technologies, focusing on their own experiences, motives, benefits acquired and emotions evoked. It is aimed to identify whether Second Chance Schools could contribute through a flexible and open syllabus to trainees' familiarization with the museum world and the new "ecosystem" created by digital technologies at the museum field.

Key words: *museum, museum visit, new technologies, adult education, Second Chance Schools*

Εισαγωγή

Τα μουσεία αναμφισβήτητα αποτελούν πολύτιμη πηγή πολιτισμικής, ιστορικής, επιστημονικής και αισθητικής γνώσης και παρέχουν πολλές δυνατότητες για έρευνα και ανακάλυψη, καθώς και γόνιμο έδαφος για ενεργητική μάθηση. Ο ρόλος τους αναδεικνύεται πολυδιάστατος και αναπαλά τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτισμικές συνθήκες. Αναγνωρίζονται ως περιβάλλοντα μάθησης με εκπαιδευτικό, κοινωνικό, ψυχαγωγικό χαρακτήρα και η αξία τους εντοπίζεται τόσο στη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν όσο και στην προετοιμασία για το μέλλον, προς όφελος της κοινωνίας.

Στο πλαίσιο φιλοσοφίας της Διά Βίου μάθησης τα μουσεία αναδεικνύονται ως συμπληρωματικά περιβάλλοντα μάθησης πέραν της εκπαίδευσης, τυπικής ή μη τυπικής. Στη σύγχρονη εποχή βαρύτητα δίνεται στη διεύρυνση του παραδοσιακού κοινού και την προσέγγιση ατόμων ανεξαρτήτως ηλικίας ή άλλων χαρακτηριστικών που θα αποτελέσουν τους εν δυνάμει επισκέπτες. Σε αυτήν την προσπάθεια σημαντική αναγνωρίζεται η συμβολή των νέων τεχνολογιών που διαφοροποιούν και εμπλουτίζουν τη μουσειακή εμπειρία.

Ο θεσμός των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας που αποσκοπεί στην εξάλειψη των ανισοτήτων και στοχεύει στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού εφαρμόζει ευέλικτο και ανοικτό Πρόγραμμα Σπουδών παρέχοντας εκτός από γνώσεις, τεχνικές και κοινωνικές δεξιότητες, απαραίτητα εφόδια για την αντιμετώπιση της σύγχρονης απαιτητικής πραγματικότητας. Στο πλαίσιο λειτουργίας τους βασικό πυρήνα αποτελούν οκτώ γραμματισμοί, γλωσσικός (ελληνικά και αγγλικά), αριθμητικός, πληροφορικός, κοινωνικός, περιβαλλοντικός, επιστημονικός και πολιτισμική-αισθητική αγωγή. Παράλληλα οργανώνονται δράσεις ποικίλου περιεχομένου και εκπαιδευτικές επισκέψεις, πολλές από τις οποίες πραγματοποιούνται σε μουσεία και εκθέσεις.

Έναυσμα για την παρούσα εργασία αποτέλεσε το ενδιαφέρον της ερευνήτριας για τον κόσμο των μουσείων, αλλά κυρίως για τον κόσμο των ενήλικων εκπαιδευομένων. Το ζητούμενο κατέληξε να είναι ποιος είναι ο ρόλος του μουσείου και πώς αυτό συνδέεται με την εκπαίδευση ενηλίκων. Συγκεκριμένα προσεγγίστηκε ένα κοινό με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, οι εκπαιδευόμενοι στα ΣΔΕ, οι οποίοι δράττονται της ευκαιρίας και αναπτύσσουν στρατηγικές, προκειμένου να βελτιώσουν την κοινωνική τους κατάσταση. Επανεισέρχονται στην εκπαιδευτική διαδικασία με συγκεκριμένο πολιτισμικό κεφάλαιο και στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ τους παρέχεται η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή (ίσως και για πρώτη φορά) με τον κόσμο των μουσείων και να πραγματοποιήσουν επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους και εκθέσεις.

Η μουσειακή επίσκεψη αποτελεί αντικείμενο έρευνας τις τελευταίες δεκαετίες. Θεωρίες μάθησης και κινήτρων, καθώς και θεωρίες επικοινωνίας έχουν αναδείξει την κυρίαρχη θέση του επισκέπτη. Η μελέτη επισκεπτών (visitor studies) έχει αναπτυχθεί σε μια προσπάθεια προσέγγισης διευρυμένου κοινού και βελτίωσης των πρακτικών για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της μουσειακής εμπειρίας. Συγκεκριμένα οι έρευνες κοινού (audience research) στοχεύουν στη διερεύνηση απόψεων και αντιλήψεων των επισκεπτών και μη επισκεπτών σχετικά με τον κόσμο των μουσείων. Ένα άλλο πεδίο έρευνας που παρουσιάζει ανάπτυξη είναι η μουσειακή πληροφορική (museum informatics). Εξετάζει τη χρήση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και οπτικοακουστικών μέσων στη μουσειακή εμπειρία εντός και εκτός του χώρου των μουσείων.

Σε προσπάθεια αναζήτησης σχετικών ερευνών στην ελληνική βιβλιογραφία εντοπίστηκαν έρευνες που αφορούν το ανήλικο κοινό που ανήκει σε μια σχολική ομάδα (Κουβέλη, 2000a) και το ενήλικο κοινό (Καυταντζόγλου κ.ά., 2005, Σολομών κ.ά., 2010, Δοξανάκη, 2013). Σε αρκετές μάλιστα εξετάζεται και η σχέση του κοινού με τη νέα τεχνολογία (Πιτσιάβα, 2010). Δεν διαπιστώθηκε να έχει υπάρξει έρευνα που διερευνά τη σχέση των ατόμων που φοιτούν στα ΣΔΕ με τον κόσμο των μουσείων. Λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη βιβλιογραφία και τις έρευνες που αφορούν τα μουσεία και τους επισκέπτες, ανήλικο και ενήλικο κοινό, καθώς και τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας, η παρούσα εργασία επιχειρεί μέσω της ποιοτικής έρευνας να αναδειξεί τις απόψεις και τις αντιλήψεις των εκπαιδευόμενων των ΣΔΕ σχετικά με τα μουσεία, προκειμένου να αξιολογηθεί η μουσειακή τους εμπειρία και να υπάρξει περαιτέρω ευαισθητοποίηση.

Η παρούσα εργασία αποτελείται συνολικά από τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά το θεωρητικό πλαίσιο, όπου επιχειρούνται εννοιολογικές και θεωρητικές διασαφηνίσεις. Πιο συγκεκριμένα στην πρώτη υποενότητα, αρχικά, γίνεται μια σύντομη ιστορική διαδρομή της έννοιας μουσείο και του περιεχομένου της, που διαφοροποιείται με το πέρασμα των χρόνων. Στη συνέχεια προσεγγίζεται εννοιολογικά ο θεσμός του μουσείου και παρατίθενται οι επικρατέστεροι ορισμοί και προσδιορισμοί που του έχουν αποδοθεί.

Στη δεύτερη υποενότητα εξετάζεται ο πολυδιάστατος ρόλος του μουσείου στη σύγχρονη κοινωνία. Η λειτουργία του αποσκοπεί στη συλλογή, τη διατήρηση και την έκθεση αντικειμένων, αλλά παράλληλα αποτελεί ένα ανεξάντλητο δυναμικό κοινωνικό πεδίο για μάθηση και παραγωγή γνώσης με εκπαιδευτικό, κοινωνικό και ψυχαγωγικό ρόλο. Παρουσιάζεται επιγραμματικά η κονστрукτιβιστική θεωρία της μάθησης και παρατίθενται σύγχρονες προσεγγίσεις της μουσειακής μάθησης και εμπειρίας. Ακολουθεί αναφορά στην αιεφορία και τον κόσμο των μουσείων. Η υποενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση προγραμμάτων που συνεπικουρούν στην ανάδειξη της σημασίας των μουσείων και του αναμορφωτικού ρόλου που δύνανται να διαδραματίσουν.

Η τρίτη υποενότητα αναφέρεται στη χρήση και αξιοποίηση νέων τεχνολογιών σχετικά με τα μουσεία. Παρουσιάζονται επιγραμματικά κάποια μέσα που αφορούν το διαδίκτυο και τον χρήστη-επισκέπτη, καθώς και μέσα που έχουν σχεδιαστεί για χρήση εντός του μουσείου.

Στην τέταρτη υποενότητα επιχειρείται μια προσέγγιση της σχέσης μουσείου και ενηλίκων. Γίνεται αναφορά στο σχετικά νέο πεδίο έρευνας και στην πρόσφατη ανάγνωση της αξίας του μουσείου σε επίπεδο ενηλίκων έναντι του ανήλικου κοινού. Στη συνέχεια αναφέρονται τα βασικά χαρακτηριστικά των ενηλίκων στα οποία έγκειται και η διαφοροποίηση της διαδικασίας μάθησης σε σχέση με τη μάθηση των ανηλίκων. Παρουσιάζονται επιγραμματικά θεωρίες μάθησης των ενηλίκων και θεωρίες κινήτρων. Η υποενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση προγραμμάτων που καταδεικνύουν το αυξανόμενο ενδιαφέρον προς την κατεύθυνση ανάπτυξης δραστηριοτήτων διά βίου μάθησης και συγκεκριμένα σε μουσεία και χώρους πολιτισμού.

Στην πέμπτη υποενότητα επιχειρείται προσέγγιση του όρου Εκπαίδευση Ενηλίκων. Γίνεται παράθεση των ορισμών της UNESCO και του ΟΟΣΑ και σκιαγραφείται η πολιτική της Διά Βίου μάθησης.

Στην έκτη υποενότητα γίνεται αναφορά στη δομή των ΣΔΕ που εντάσσεται στη γενική Τυπική Εκπαίδευση Ενηλίκων και την ανάγκη που προέκυψε για τη δημιουργία τους.

Παρουσιάζεται ο σκοπός, οι επιμέρους στόχοι, οι βασικές αρχές, το θεσμικό πλαίσιο, το πρόγραμμα Σπουδών και η γενικότερη φιλοσοφία που πρεσβεύουν.

Στην έβδομη υποενότητα παρουσιάζονται έρευνες σχετικά με τη μουσειακή εμπειρία και τη χρήση τεχνολογικών μέσων που αφορούν τα μουσεία.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά τον σχεδιασμό και τη μεθοδολογία της έρευνας, η οποία ακολουθήθηκε για τις ανάγκες εκπόνησης της εργασίας. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα (πρώτη υποενότητα), γίνεται λόγος για τη μεθοδολογία, την επιλογή της ποιοτικής μεθόδου (δεύτερη υποενότητα), παρουσιάζεται το δείγμα (τρίτη υποενότητα), το ερευνητικό εργαλείο, η συνέντευξη (τέταρτη υποενότητα) και η διαδικασία διεξαγωγής της έρευνας (πέμπτη υποενότητα). Στη συνέχεια γίνεται αναφορά για την εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας (έκτη υποενότητα) και το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τους περιορισμούς στους οποίους υπόκειται (έβδομη υποενότητα).

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα ευρήματα που αναδύθηκαν από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ, καθώς και της διευθύντριας και υποδιευθύντριας των δομών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο καταγράφονται συμπερασματικές παρατηρήσεις. Επιχειρείται συζήτηση των δεδομένων που προέκυψαν σχετικά με τα μουσεία και διατυπώνονται μελλοντικές ερευνητικές προτάσεις, καθώς και αναμενόμενα οφέλη.

Κεφάλαιο 1: Εννοιολογικές και Θεωρητικές Προσεγγίσεις

1.1 Μουσείο

Η λέξη μουσείο, «μουσείον», στην αρχαιότητα χρησιμοποιείται για να περιγράψει έναν χώρο, ένα τέμενος, το οποίο ήταν αφιερωμένο στη λατρεία των εννέα Μουσών, προστάτιδων των γραμμάτων, των τεχνών και των επιστημών. Ο ρόλος του μουσείου-ιερού αποτελεί μια εντυπωσιακή σύλληψη ενός πολυδιάστατου πνευματικού χώρου.

Το πρώτο «οργανωμένο» μουσείο θεωρείται το «Μουσείον» της Αλεξάνδρειας, που ιδρύθηκε από τον Πτολεμαίο Α΄ τον 3^ο αι. π.Χ. και προήγαγε τόσο τη διδασκαλία όσο και την έρευνα, κατά το πρότυπο του Λυκείου του Αριστοτέλη. Αξιοσημείωτο ότι συγκροτήθηκαν στον ίδιο χώρο αστεροσκοπείο, ανατομικό εργαστήριο, ζωολογικός κήπος, καθώς και η περίφημη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας.

Κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής περιόδου ο όρος χρησιμοποιείται κυρίως για χώρους όπου διεξάγονταν φιλοσοφικές συζητήσεις. Παράλληλα λειτουργούσαν δημόσιοι χώροι που προορίζονταν για συλλογή και έκθεση αντικειμένων. Οι Ρωμαίοι συνήθιζαν να εκθέτουν τα λάφυρα από τις κατακτήσεις τους σε «forum» (αγορά), δημόσιους κήπους, λουτρά και ναούς. Τα περισσότερα βέβαια λάφυρα παρέμεναν σε ιδιωτικές συλλογές (Γκαζή, 1999).

Από τον 4^ο αι. και ως τον 14^ο αι. κυριαρχούν οι συλλογές ιδιωτών από πολύτιμα αντικείμενα και έργα τέχνης, ενώ κατά τον Μεσαίωνα συλλογές μοναστηριών που αποτελούνται από θρησκευτικά κειμήλια, εμπλουτίζονται από εκκλησιαστικά χειρόγραφα.

Κατά την περίοδο της Αναγέννησης, 15^ο αι. έως 17^ο αι., παρατηρείται άνθιση των τεχνών και των γραμμάτων, οπότε και «γεννήθηκε» ο όρος homo universalis, δηλαδή πανεπιστήμων άνθρωπος. Οι πριγκηπικές ιδιωτικές συλλογές παραμένουν προσβάσιμες μόνο από ευγενείς και αριστοκράτες. Η λέξη παραπέμπει περισσότερο στον πλούτο μιας συλλογής παρά σε ένα συγκεκριμένο κτήριο (Γκαζή, 1999). Στα μέσα του 17^{ου} αι. ο λατινικός όρος musaeum χρησιμοποιείται στην Ευρώπη για να προσδιορίσει προθήκες αξιοπερίεργων αντικειμένων, φυσικών ή τεχνητών (cabinets de curiosité ή Wunderkammer) (Ansbacher, 2002, Οικονόμου 2003). Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1671 ιδρύεται το πρώτο πανεπιστημιακό μουσείο στη Βασιλεία και λίγα χρόνια αργότερα, το 1683, το Ashmolean Museum στην Οξφόρδη (Γκαζή, 1999).

Κατά τον Διαφωτισμό η λέξη «μουσείο» αποκτά εγκυκλοπαιδική χροιά και συναντάται σε τίτλους βιβλίων, για να δηλώσει την πληρότητα όσον αφορά τη διαπραγμάτευση ενός θέματος ή γνωστικού αντικειμένου (Γκαζή, 1999). Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα αρχίζει να συσχετίζεται ο όρος με το κτήριο που στέγαζε κάποια συλλογή. Τα πρώτα μεγάλα δημόσια μουσεία που ιδρύθηκαν ήταν το Βρετανικό Μουσείο το 1753, και το Μουσείο του Λούβρου το 1793. Το ίδιο χρονικό διάστημα αρχίζει και επικρατεί η τάση οι συλλογές από ιδιωτικές να γίνονται δημόσιες (Γκαζή, 1999). Η επικρατούσα αντίληψη πλέον είναι ότι το μουσείο θα πρέπει να είναι προσβάσιμο από το ευρύ κοινό και να μην προορίζεται για τους λίγους και «εκλεκτούς» (Hein, 1998). Εκτός από τις αρχές του Διαφωτισμού αυτή η αλλαγή ευνοήθηκε από τις κοινωνικοπολιτικές ανακατατάξεις που επέφερε η Γαλλική Επανάσταση (Νάκου, 2001).

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα το μουσείο νοείται ως θεματοφύλακας της πολιτιστικής κληρονομιάς και των εθνικών παραδόσεων με σκοπό τη δημιουργία εθνικής συνείδησης, την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και καλλιέργεια της εθνικής μνήμης (Γκαζή, 1999).

Τον 20^ο αι. αρχίζουν να δημιουργούνται νέοι τύποι μουσείων που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς και από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κι έπειτα, κομβικό σημείο, λειτουργούν ολοένα και περισσότερα μουσεία και αναδιοργανώνονται τα ήδη υπάρχοντα.

Το 1906 ιδρύθηκε η Αμερικανική Ένωση Μουσείων (American Association of Museums – AAM), που έχει μετονομαστεί σε Αμερικανική Συμμαχία Μουσείων (American Alliance of Museums), με σκοπό τη συμβολή στην ανάπτυξη προτύπων και την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών για τα μουσεία των ΗΠΑ. Ο ορισμός που διατυπώνει βασίζεται σε επτά επιμέρους χαρακτηριστικά. Τα μουσεία λοιπόν πρέπει:

1. να είναι νόμιμα οργανωμένοι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα οργανισμοί
2. να έχουν κατ' ουσίαν εκπαιδευτικό χαρακτήρα
3. να έχουν συγκεκριμένη αποστολή
4. να διαθέτουν εξειδικευμένο προσωπικό πλήρους ωραρίου που κατέχει γνώση και εμπειρία σχετικά με τα μουσεία, είναι εξουσιοδοτημένο και έχει επαρκείς οικονομικούς πόρους που συνδράμει στην αποτελεσματική λειτουργία των μουσείων
5. να παρουσιάζουν σε τακτό πρόγραμμα και να εκθέτουν και να ερμηνεύουν αντικείμενα στο κοινό σύμφωνα με αποδεκτές προδιαγραφές
6. να διαθέτουν επίσημο και κατάλληλα διαμορφωμένο πρόγραμμα αρχειοθέτησης, επιμέλειας και χρήσης συλλογών και /ή υλικών αντικειμένων και
7. να διαθέτουν ένα επίσημο και αρμόζον πρόγραμμα παρουσίασης και συντήρησης των εκθεμάτων (AAM, 1973, Grenier, 2010).

Το 1984 η Βρετανική Ένωση Μουσείων ενέκρινε τον εξής ορισμό: «το μουσείο είναι ένας οργανισμός που συλλέγει, τεκμηριώνει, διαφυλάσσει, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετικές πληροφορίες για το δημόσιο όφελος». Το 1998 ο ορισμός αναπροσαρμόστηκε και ισχύει ο εξής: «Τα μουσεία δίνουν στους ανθρώπους τη δυνατότητα να εξερευνούν συλλογές και να αντλούν έμπνευση, γνώση και ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάσσουν προς όφελος της κοινωνίας».

Σημαντική υπήρξε η ίδρυση του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) το 1946, κύριο μέλημα του οποίου είναι η επισήμανση και η αντιμετώπιση προβλημάτων των μουσείων και του προσωπικού τους, καθώς και η ανάπτυξη του κλάδου της μουσειολογίας. Βασική επιδίωξη του ICOM είναι η αρμονική συνύπαρξη των μουσείων με τις κοινωνίες τις οποίες υπηρετούν (ICOM, 2010).

Μουσείο, σύμφωνα με τον ορισμό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, είναι «ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, και ανοικτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει για λόγους μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, την υλική και άυλη κληρονομιά των ανθρώπων και του περιβάλλοντος» (ICOM, 2007, Grenier, 2010). Ο ορισμός αυτός διατυπώνεται κι από την ελληνική νομοθεσία (Νόμος 3028/2002 άρθρο 45, παρ.1 όπ. αν. στο Χουρμουζιάδη, 2006).

Ήδη από το 2016 έχει ξεκινήσει η συζήτηση για το εάν υπάρχει ανάγκη αναθεώρησης του ορισμού που ισχύει και υιοθέτησης ενός νέου συναφούς ορισμού που αρμόζει στα μουσεία του 21^{ου} αιώνα και του μέλλοντος. Τον Δεκέμβριο του 2018 το ICOM αποφάσισε να προχωρήσει στην επεξεργασία και διατύπωση ενός νέου ορισμού για τα μουσεία (ICOM-Hellenic National Comitee, Sandahl, 2019) . Τον Ιανουάριο του 2019 προσκάλεσε τα μέλη του, τις εθνικές και διεθνείς επιτροπές να λάβουν μέρος σε εργασίες και συζητήσεις για την κατάθεση νέων προτάσεων. Στην 139^η Συνεδρίαση στο Παρίσι στις 21-22 Ιουλίου 2019 επιλέχθηκε ο παρακάτω ορισμός προς ψήφιση (ICOM, 2020):

«Τα μουσεία αποτελούν χώρους εκδημοκρατισμού, πολυφωνίας, ανοικτούς σε όλους που προάγουν τον κριτικό διάλογο σχετικά με το παρελθόν και το μέλλον. Αναγνωρίζοντας και αντιμετωπίζοντας τις συγκρούσεις και τις προκλήσεις του παρόντος φυλάττουν αντικείμενα (τέχνης) και δείγματα για την κοινωνία, διαφυλάττουν ποικίλες μνήμες για τις μελλοντικές γενιές και εγγυώνται ίσα δικαιώματα και ισότιμη πρόσβαση στην κληρονομιά για όλους τους ανθρώπους. Τα μουσεία δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Είναι συμμετοχικά και διαφανή και εργάζονται σε ενεργή σύμπραξη με διάφορες κοινότητες και για διάφορες κοινότητες για τη συλλογή, τη διατήρηση, την έρευνα, την ερμηνεία, την έκθεση και την ενίσχυση της κατανόησης του κόσμου, με σκοπό να συνεισφέρουν στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την κοινωνική δικαιοσύνη, στην παγκόσμια ισότητα και την πλανητική ευημερία».

Η Γενική Συνέλευση που έλαβε χώρα στις 7 Σεπτεμβρίου 2019 στο Κιότο της Ιαπωνίας ανάβαλε την ψηφοφορία για τον νέο ορισμό του μουσείου, ούτως ώστε να συνεχιστούν οι συζητήσεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Τον Ιανουάριο του 2020 διορίστηκε νέα Επιτροπή που θα ασχοληθεί με το θέμα και προσκάλεσε όλες τις επιτροπές για ανοικτό διάλογο με τα μέλη τους και διενέργεια ερευνών. Στη συνάντηση του ICOM που είναι προγραμματισμένη για τις 10-12 Ιουνίου 2020 θα διεξαχθούν εκτενείς συνομιλίες επί των προτάσεων που θα

κατατεθούν έως τα τέλη Απριλίου 2020, χωρίς αυτό να είναι δεσμευτικό. Η ψηφοφορία θα διενεργηθεί τον Ιούνιο 2021, 75^η επέτειος ίδρυσης του ICOM.

Είναι πλέον σαφές ότι ως μουσείο δεν εννοούμε αποκλειστικά ένα κτήριο που είναι δυνατόν να επισκεφθεί κάποιος, αλλά μια πληθώρα δραστηριοτήτων που μπορεί να απολαύσει κάποιος εντός και εκτός του μουσείου. Έτσι απομακρυνόμαστε από τη στενή έννοια της έκθεσης και των περιεχομένων της (Grek, 2008). Το ποικίλα είδη μουσείων μπορεί να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και επιστημονικών κλάδων (Αλμαλιώτη, 2007). Οι λειτουργίες του μουσείου που αποτελούν μορφές άτυπης μάθησης μπορεί να είναι εκθέσεις, διαλέξεις, θεματικές ξεναγήσεις, σεμινάρια, εργαστήρια, έντυπο ενημερωτικό υλικό, επεξηγηματικές ταμπέλες, πολυμεσικές εφαρμογές, ενημερωτικά φυλλάδια (Hooper-Greenhill, 1999).

Τα μουσεία καταρχήν είναι εκπαιδευτικά ιδρύματα που παρέχουν αναρίθμητες ευκαιρίες για άτυπη μάθηση και μη τυπική εκπαίδευση ενηλίκων (UNESCO, 1997 όπ. αν. στο Clover and Sanford, 2016). Βασικό προνόμιο των μουσείων αποτελεί ότι είναι ζωντανό οργανισμοί. Οι συλλογές των μουσείων φέρνουν κοντά τους ανθρώπους με το φάσμα της ανθρώπινης εμπειρίας, τον πολιτισμό, την επιστήμη, την ιστορία και την τέχνη. Με το να διαφυλάττουν και να συντηρούν τα υλικά και ψηφιακά τεχνουργήματα τα μουσεία μάς συνδέουν με την ιστορία της ανθρωπότητας (ERIC, 2009).

Στη βιβλιογραφία έχουν προταθεί κατά καιρούς ποικίλοι προσδιορισμοί σε μια προσπάθεια να συμπεριληφθεί ό,τι μπορεί να σημαίνει το μουσείο για τον άνθρωπο. Έτσι το μουσείο μπορεί να είναι να είναι Ναός, Σχολείο, Μουσουλείο, Αγορά, Εργαστήριο, Αγορά, Ζώνη Επαφής, Μετα-μοντέρνο, Ιδεοκεντρικό, Ανθρωποκεντρικό, Εστιασμένο στους επισκέπτες, στις κοινότητες, Ανοικτό, Κοινοτικό, Ανθρωπιστικό, Ποιητικό (Μούλιου 2005). Νεότεροι επιθετικοί προσδιορισμοί που αποδίδονται στο μουσείο είναι μεταξύ άλλων το «Ελκυστικό», το «Ανταποκρινόμενο», το «Συμμετοχικό», το «Δικτυωμένο», το «Θεραπευτικό», το «Δίκαιο και Δημοκρατικό», το «Συναισθηματικό», το «Ευτυχισμένο» (Μούλιου, 2014).

1.2 Ο ρόλος του μουσείου

Ο ρόλος του μουσείου έχει διαφοροποιηθεί με το πέρασμα των χρόνων. Σκοπός της αρχικής του λειτουργίας ήταν αποκλειστικά η συλλογή και έκθεση αντικειμένων. Το μουσείο σήμερα έχει μετεξελιχθεί σε έναν πολυπολιτισμικό πυρήνα (Κόκκινος, Αλεξάκη, 2002) και αναγνωρίζεται ως ανεξάντλητο δυναμικό κοινωνικό πεδίο για μάθηση και παραγωγή γνώσης, για έμπνευση και δημιουργικότητα, για πραγματική κατανόηση του κόσμου (Lundgaard & Jensen, 2013). Δεν είναι μόνο ότι τα μουσεία αποτελούν συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν, προετοιμάζουν και για το μέλλον (Δαλακούρα, 2011).

Η αξία του μουσείου αναγνωρίζεται καταρχήν στην άμεση χρήση και κατανάλωση. Στη βιβλιογραφία αναγνωρίζονται άλλες τρεις μορφές αξίας: η αξία ύπαρξης, επιλογής και η αξία του μουσείου ως κληροδοτήματος. Η αξία ύπαρξης έγκειται στην παρουσία των μουσείων, στο τι πρεσβεύουν ανεξάρτητα από την άμεση προσωπική χρήση και στη θεώρησή τους ως «συντηρητές» της δημόσιας κληρονομιάς. Η αξία της επιλογής αφορά την πιθανότητα χρησιμότητας των μουσείων για το μέλλον. Η αξία του κληροδοτήματος αναφέρεται στη σπουδαιότητα του να διατίθεται κάτι από την πολιτιστική κληρονομιά ως παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές (Scott, 2008).

Ο ρόλος του μουσείου αναδεινύεται ιδιαιτέρως σημαντικός όσον αφορά τη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης. Το μουσείο αναγνωρίζεται ως θεματοφύλακας της πολιτιστικής κληρονομιάς και φορέας της συγκρότησης εθνικής ταυτότητας. Σκοπό άλλωστε ύπαρξής τους αποτελεί και η διατήρηση και καλλιέργεια της συλλογικής εθνικής μνήμης μέσω μουσειακών εκθεμάτων και επισκέψεων σε χώρους βαρύνουσας σημασίας για το εκάστοτε έθνος (Γκαζή, 1999).

Η σύγχρονη κοινωνία έχει επικρατήσει να χαρακτηρίζεται ως «κοινωνία της μάθησης» (learning society). Τα μουσεία αποτελούν οργανισμούς που μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε αυτήν την κοινωνία της μάθησης. Ο ρόλος τους είναι επιμορφωτικός και εκπαιδευτικός. Στις «αντανακλαστικές» κοινωνίες όπου η ενίσχυση της αυτονομίας του υποκειμένου γίνεται συνθήκη για την αγωγή του πολίτη, τα μουσεία συνεισφέρουν πολιτιστικά, καθώς συνεπικουρούν, ώστε τα άτομα να ανακατασκευάσουν την προσωπική τους ψυχοσύνθεση που συνεχώς μπορεί να εναλλάσσεται και να κατανοήσουν τον εαυτό τους μέσα από τους άλλους και δίνοντας την ευκαιρία να «σταματούν» για λίγο και να ονειρεύονται χωρίς να χάνουν τα επόμενα επεισόδια, να διαμορφώνουν το εγώ τους (Thiness-Demel, 2013).

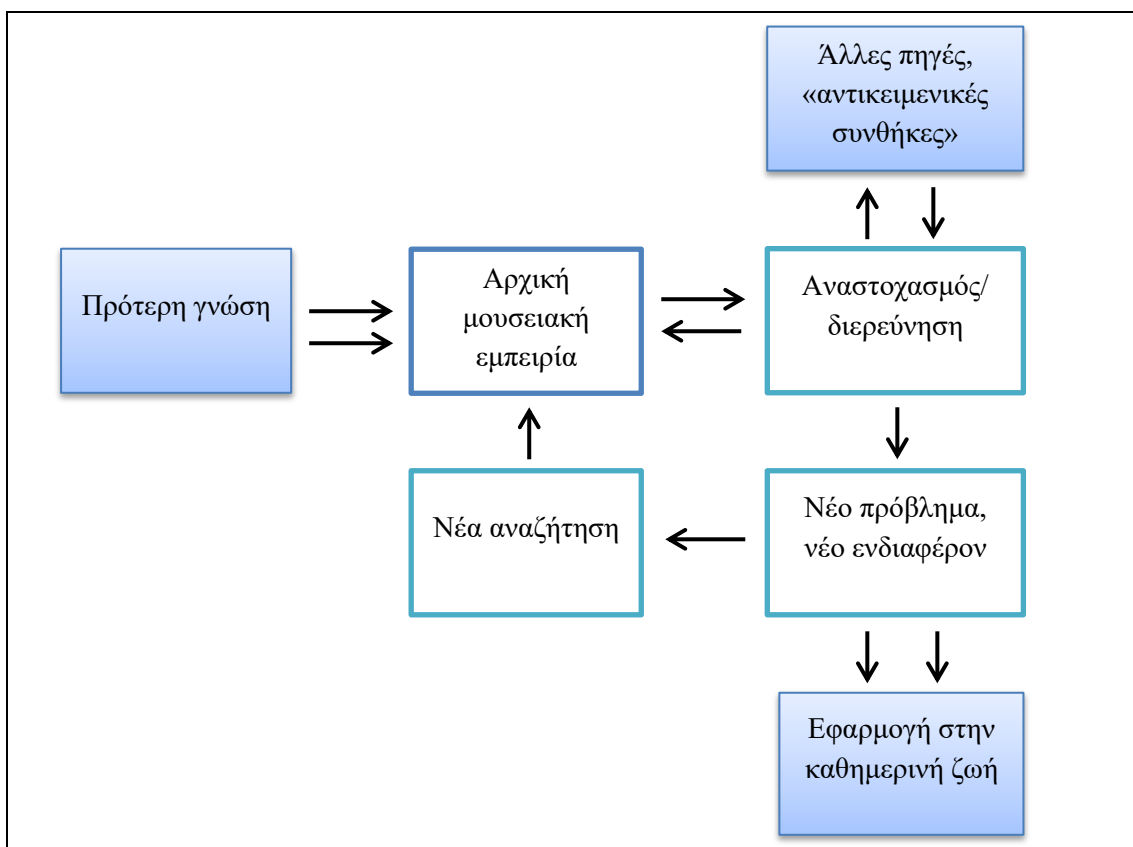
Τα μουσεία παρέχουν μία τεράστια ευκαιρία για διά βίου μάθηση μέσω πολλαπλών συμβολικών και εκτελεστικών δυνατοτήτων. Ο σκοπός επίσκεψης σε ένα μουσείο μπορεί να είναι κοινωνικός ή εκπαιδευτικός (Heimlich, 1996). Η Packer και Ballantyne (2002) συγκρίνοντας τις απόψεις επισκεπτών για τη μάθηση που συντελείται σε διαφορετικά περιβάλλοντα διαπιστώνουν ότι η μάθηση σε μια έκθεση είναι συναισθηματικά φορτισμένη και η μάθηση στο μουσείο έχει κυρίως εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου είναι τόσο παλιός όσο και το μοντέρνο μουσείο (Hein, 1998). Στη σύγχρονη εποχή αναγνωρίζεται ως ιδιαίτερα σημαντικός. Αναμφίβολα τα μουσεία αποτελούν μοναδικούς χώρους μάθησης που εμπλουτίζονται από τον βιωματικό χαρακτήρα του περιβάλλοντός τους (Screaven, 1974, Monk, 2013). Έχουν μακρά ιστορία στην εκπαίδευση μέσω μη τυπικής και άτυπης μάθησης και τη δύναμη να έρχονται αντιμέτωπα με μεμονωμένα «σχήματα» και να μετασχηματίζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι τον κόσμο. Αναντίρρητα τα μουσεία συμβάλλουν στη διαδικασία μάθησης, στη γνωριμία με τον κόσμο και την κατανόησή του. Παράλληλα είναι δυνατόν να διαμορφώσουν ή και να μετασχηματίσουν τα ενδιαφέροντα, τις αξίες, τις συμπεριφορές μας και τις στάσεις μας μέσω μιας έντονα συναισθηματικής εμπειρίας (Lord & Lord, 2002 όπ. αν. στο Μούλιου, 2005). Ο διάχυτος εκπαιδευτικός ρόλος των μουσειών είναι καίριας σημασίας, καθώς αποτελούν περιβάλλοντα μάθησης και συμβάλλουν στην καλλιέργεια τάσεων δημιουργικότητας (Thiness-Demel, 2013).

Η διαδικασία της μάθησης δεν είναι απλή υπόθεση. Εμπλέκονται γνωστικοί, συναισθηματικοί και κοινωνικοί παράγοντες, καθώς και διαφορετικά επίπεδα δέσμευσης και αντανάκλασης (Illeris 2002 και Illeris 2006). Η φύση και το περιεχόμενο της μάθησης εξαρτάται ουσιαστικά από τα προσωπικά κίνητρα των επισκεπτών, τη μη συμβατική πορεία προς την απόκτηση νέων μαθησιακών εμπειριών, καθώς και την κοινωνική και πολιτισμική διάσταση αυτών των εμπειριών (Μούλιου, 2005). Η μάθηση σε μουσεία παραδοσιακά συνδέεται με ήπια ανθρωπιστικά ιδεώδη.

Η σύγχρονη θεωρία σε σχέση με τα μουσεία εστιάζει στις κοινωνικές, ατομικές και φυσικές αλληλεπιδράσεις που συνδυάζονται προκειμένου να δημιουργηθούν μαθησιακές εμπειρίες που έχουν ξεχωριστό νόημα για τον κάθε επισκέπτη (Lundgaard & Jense, 2013).

Επιτυγχάνεται αποτελεσματικότερη μάθηση, όταν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων που αποτελούν μια ομάδα, γίνονται συζητήσεις, ανταλλαγή απόψεων, χειρονομιών και συναισθημάτων ή όταν απλώς ο ένας παρακολουθεί τις αντιδράσεις του άλλου. Η αποτελεσματική μάθηση οδηγεί σε αλλαγές, εξελίξεις και επιθυμία για περαιτέρω μάθηση (Μούλιου, 2005).

Τα μουσεία αποτελούν μοναδικά περιβάλλοντα μάθησης «με νόημα», γιατί προσφέρουν πλούσιες, πολυ-αισθητικές εμπειρίες (Falk & Dierking, 1992 & 2012). Το κονστρουκτιβιστικό μοντέλο φαίνεται πως βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση των μουσείων. Ο κονστρουκτιβισμός υποστηρίζει ότι η γνώση και ο τρόπος που αυτή αποκτάται εξαρτώνται από το μυαλό αυτού που μαθαίνει. Ο καθένας μόνος του κατασκευάζει τη γνώση βρίσκοντας ξεχωριστό νόημα για τον ίδιο κατά τη διαδικασία της μάθησης. Δεν προστίθενται απλώς νέα γεγονότα και πληροφορίες στα ήδη υπάρχοντα, αλλά συνεχώς οι άνθρωποι αναδιοργανώνουν και δημιουργούν τον τρόπο που κατανοούν τον κόσμο και την ικανότητα να μαθαίνουν, καθώς αλληλεπιδρούν με τον κόσμο (Hein, 1995). Το κονστρουκτιβιστικό μουσείο δίνει στον επισκέπτη την ευκαιρία να συνδυάσει την παλαιά γνώση με την καινούργια, γιατί για να μπορέσει κάποιος να νοηματοδοτήσει μια εμπειρία, εν προκειμένω τη μουσειακή, θα πρέπει να προβεί σε κάποια σύνδεση με ό,τι ήδη γνωρίζει. Όσο πιο πολλές συνδέσεις διενεργούνται στο μυαλό κάποιου τόσο πιο σταθερή θα είναι η νεοαποκτηθείσα γνώση (Jeffery-Clay, 1998). Στο σχήμα που ακολουθεί παρουσιάζεται μια ολιστική προσέγγιση της μουσειακής μάθησης, «ο κύκλος της μουσειακής εμπειρίας» (Φιλίππουπολίτη, 2015).

Σχήμα 1: Ο κύκλος της μουσειακής εμπειρίας κατά τον Hein.

Βασισμένος στον κύκλο του Dewey, προσαρμόστηκε από τον Hein για τον μουσειακό χώρο. Όπως αναφέρει και η Φιλίππουπολίτη (2015):

«Η μουσειακή επίσκεψη δύναται να οδηγήσει τον επισκέπτη σε αναστοχασμό και διερεύνηση σε σχέση με όσα παρακολουθεί σε έναν μουσειακό χώρο, δημιουργεί νέα ερωτήματα, προκαλεί ενδιαφέροντα και νέες αναζητήσεις. Επηρεάζεται από το τι προηγείται της επίσκεψης και στη συνέχεια επεκτείνεται από τον χώρο του μουσείου, ώστε να βρει εφαρμογή στην καθημερινή ζωή του επισκέπτη, σε άλλα πεδία».

Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστική θεωρία μάθησης και όσον αφορά τα μουσεία, θα πρέπει να εστιάσουμε στον επισκέπτη κι όχι στο περιεχόμενο των μουσειακών εκθέσεων (Hein, 1995). Τον 21^ο αι. παρατηρείται μια προσπάθεια τα μουσεία να προσεγγίσουν το ευρύ κοινό που δραστηριοποιείται στο σύγχρονο οικονομικό και πολιτιστικό φάσμα και να ανοίξουν διαύλους επικοινωνίας με ολόένα και περισσότερες κοινωνικές ομάδες, όπως για παράδειγμα τους ενηλίκους, τους ηλικιωμένους, τους ανθρώπους με αναπηρίες ή εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες (Lundgaard & Jensen, 2013). Το μουσείο λοιπόν μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση κοινωνικής ισότητας (Μούλιου, 2005).

Αναντίρρητα η νέα μουσειακή αντίληψη αντιμετωπίζει τον επισκέπτη όχι ως παθητικό κοινό, αλλά ως ενεργό επισκέπτη ή χρήστη με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που τελικά εξοικειώνεται με τον μουσειακό χώρο και η προσέλευση σε αυτό αναδεικνύεται σε υψηλής ποιότητας ψυχαγωγική και διδακτική εμπειρία. Το μουσείο λειτουργεί ως χώρος διαμόρφωσης της ατομικής και κοινωνικής ταυτότητας του επισκέπτη και ολόένα και περισσότερο σκοπός είναι να ικανοποιήσει τις ανάγκες του κοινού στο οποίο απευθύνεται (Dierking, 2013).

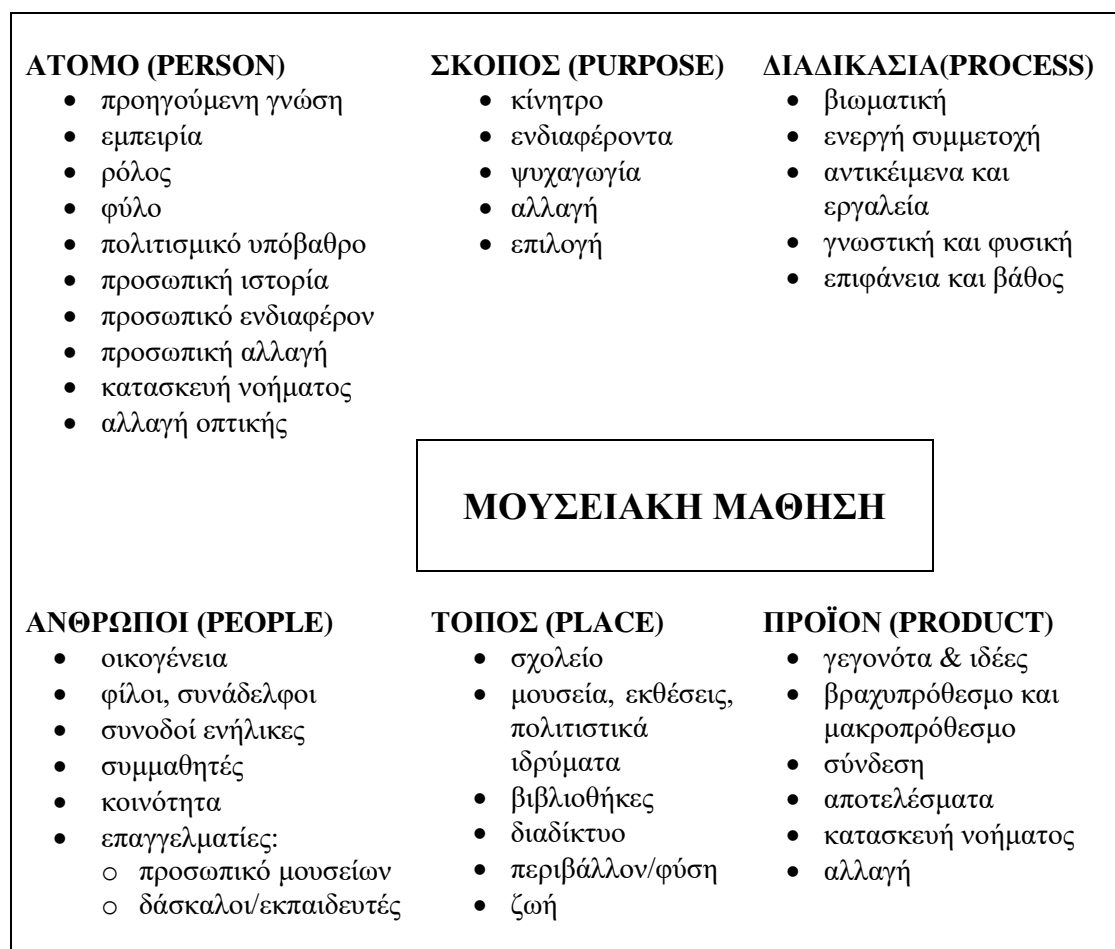
Όπως έχει προαναφερθεί, ο ρόλος του μουσείου μπορεί να είναι κοινωνικός. Τις τελευταίες δεκαετίες οι έρευνες σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο και τον αντίκτυπο των μουσείων αυξάνονται. Το μουσείο είναι δυνατόν «να συνεισφέρει στην προώθηση κοινωνικών αλλαγών με απώτερο σκοπό τη δόμηση πιο δημοκρατικών και προοδευτικών κοινωνιών» (Μούλιου, 2005). Εντός αυτού του πλαισίου το σύγχρονο μουσείο βρίσκεται σε ένα στάδιο επαναδιαπραγμάτευσης των σχέσεών του με την κοινωνία και εκδημοκρατισμού. Κύριο μέλημα αποτελεί η άρση ανισοτήτων και κοινωνικών διακρίσεων με σκοπό την κοινωνική συμπερίληψη που προϋποθέτει τον σεβασμό του «άλλου» και μια κουλτούρα ανεκτικότητας. Τα μουσεία είναι δυνατόν να λειτουργήσουν ως «κοινωνικός αναμορφωτής» και να συνεισφέρουν στην κοινωνική συμπερίληψη σε ατομικό, κοινοτικό και κοινωνικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο η ενασχόληση με τα μουσεία δυνητικά έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης και της δημιουργικότητας. Σε επίπεδο κοινότητας τα μουσεία μπορούν να λειτουργήσουν ως καταλύτες για την κοινωνική αναδιαμόρφωση, ενδυναμώνοντας τις κοινότητες να βελτιώσουν τον βαθμό αυτοδιάθεσής τους και να αναπτύξουν αυτοπεποίθηση και δεξιότητες απαραίτητες, για να μπορέσουν «να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους» και να εξελίξουν τις γειτονιές στις οποίες διαβιούν. Επίσης υπάρχουν μουσεία που επιχειρούν την αντιπροσώπευση όσο το δυνατόν περισσότερων κοινοτήτων συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην κατάργηση στερεοτύπων και την κοινωνική συνοχή (Sandell, 2003).

Η κοινωνική φύση του μουσείου έγκειται στις αλληλεπιδράσεις των ατόμων μεταξύ των μελών μιας ομάδας και με το κοινωνικό σύνολο. Εκτενής εμπειρική έρευνα σε Η.Π.Α., Ηνωμένο Βασίλειο και Αυστραλία αποδεικνύει ότι οι περισσότεροι επισκέπτες των μουσείων πραγματοποιούν κάποια επίσκεψη κατά ομάδες. Περίπου το 60%-70% των επισκεπτών είναι οικογένειες, 25%-35% σχολικές ομάδες ή ομάδες ενηλίκων και μόνο το 5% ή και λιγότερο επισκέπτονται μόνοι κάποιο μουσειακό χώρο (Dierking, 2013). Η κοινωνική διάσταση έχει

αντίκτυπο τόσο σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικοπολιτισμικό επίπεδο. Σχετίζεται λοιπόν με την ανάπτυξη τόσο προσωπικών κινήτρων, ενδιαφερόντων όσο και τη συνειδητοποίηση της έννοιας της κοινότητας και της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συζητώντας για τους πολυποίκιλους ρόλους των μουσείων δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε τον ψυχαγωγικό. Μια μουσειακή επίσκεψη είναι δυνατόν να τη βιώσει κάποιος ως μια ευκαιρία απόδρασης από τη μονοτονία της καθημερινότητας, χαλάρωσης και αναστοχασμού, αλλά και ως μέσο που προσφέρει αισθητική απόλαυση και ψυχική ευφορία (Μούλιου 2014).

Είναι κοινός τόπος ότι η μουσειακή μάθηση αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο. Το 2000 οι Falk και Dierking πρότειναν «το Συσχετιζόμενο Μοντέλο μάθησης» (“The Contextual Model of Learning”), σύμφωνα με το οποίο η μάθηση εξαρτάται από τρία επικαλυπτόμενα πλαίσια, το προσωπικό, το κοινωνικοπολιτισμικό και το φυσικό. Έχοντας ως οδηγό το μοντέλο των Falk και Dierking (2000), η Kelly (2007) επιχείρησε να αποτυπώσει όλες τις συσχετίσεις που άπτονται της μουσειακής μάθησης. Η μουσειακή μάθηση εξαρτάται από πολλούς παράγοντες που πλαισιώνονται σε έξι κατηγορίες, το άτομο, τον σκοπό, τη διαδικασία, τους «άλλους ανθρώπους», τον τόπο και το παραγόμενο προϊόν. Το μοντέλο που προτείνει, το αποκαλούμενο Μοντέλο των 6P (Person, Purpose, Process, People, Place, Product), περιλαμβάνει όλες τις συνιστώσες που σχετίζονται με τη μουσειακή μάθηση.

Σχήμα 2: Το 6P μοντέλο της μουσειακής μάθησης

Στη συνέχεια θα γίνει μια αναφορά στη σχέση των μουσείων με την αιεφορία. Ήδη από τη δεκαετία του 1980 έχει ξεκινήσει συζήτηση για τη σχέση του πολιτισμού με την αιεφόρο ανάπτυξη. Η αιεφορία εισάγεται ως όρος στον κόσμο των μουσείων από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα (Σταματέλου, 2014), ιδιαίτερος μετά το 2008, αρχής γενομένης της διεθνούς οικονομικής κρίσης. Το 2010, Διεθνές Έτος για τη σύγκλιση των Πολιτισμών και Έτος Βιοποικιλότητας η 25^η Γενική Διάσκεψη του διεθνούς Συμβουλίου των Μουσείων υιοθετεί ένα κείμενο με δέκα σημεία-αρχές. Αναγνωρίζεται η σημασία της πολιτιστικής πολυμορφίας και βιοποικιλότητας, η αναγκαιότητα για διαπολιτισμικό διάλογο και η υιοθέτηση πολιτικών με γνώμονα τη διευρυμένη προσβασιμότητα κοινωνικών ομάδων (Μούλιου, 2014).

Στη διακήρυξη του διεθνούς συνεδρίου «Πολιτισμός, κλειδί για την αιεφόρο ανάπτυξη», που πραγματοποιήθηκε στο Hangzhou της Κίνας τον Μάιο του 2013 διατυπώνεται το αίτημα να συμπεριληφθεί ο πολιτισμός ως τέταρτη θεμελιώδης αρχή στη μετά το 2015 αναπτυξιακή αντζέντα μαζί με τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα και την αιεφορία. Το 2015 το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων επιλέγει ως θέμα για τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων το θέμα «Μουσεία για μια Βιώσιμη Κοινωνία».

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, στον απόηχο των πετρελαϊκών κρίσεων και της οικονομικής υφεσης, παρατηρούνται περικοπές πόρων. Παρά όμως την υποχρηματοδότηση του πολιτισμού ο αριθμός των μουσείων αυξάνεται, κατασκευάζονται νέα κτήρια, δίνεται έμφαση στην άτυπη μάθηση και προσελκύεται ολοένα και πιο ευρύ κοινό.

Όσον αφορά τα μουσεία συνδέονται εξ ορισμού με την αιεφορία. Όπως επισημαίνει και η Σταματέλου (2014) «τα μουσεία συλλέγουν, ερμηνεύουν και εκθέτουν υλικές και άυλες μαρτυρίες του ανθρώπινου πολιτισμού και του φυσικού περιβάλλοντος υπηρετώντας τις ανάγκες διαφορετικών γενεών για ταυτότητα και αίσθημα του ανήκειν, για μάθηση, καινοτομία και δημιουργικότητα, για αυτοεκπλήρωση και ποιότητα ζωής».

Σημαντικός αναδεικνύεται ο ρόλος των μουσείων για την κοινωνική ευημερία και την τοπική ανάπτυξη σε κοινωνικοοικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο (Scott, 2009). Το μουσείο οργανικά ενταγμένο μέσα στην κοινωνία συνδημιουργεί πολιτισμικό κεφάλαιο για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τόσο για το σύνολο των μελών της όσο και των μελλοντικών γενεών. Διαδραματίζει λοιπόν σημαίνοντα ρόλο στη διαπαιδαγώγηση και στη διαμόρφωση της συλλογικής πολιτισμικής ταυτότητας.

Η αποστολή των μουσείων συνεχώς και διευρύνεται σε ένα βασίλειο κοινωνικής πληρότητας. Ολοένα και αυξάνονται οι ομάδες στις οποίες απευθύνονται, όπως για παράδειγμα ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, χρησιμοποιώντας καινοτόμα προγράμματα (Sheppard, 2000). Πολυάριθμα προγράμματα και δράσεις που υλοποιούνται μπορεί να αναζητήσει κάποιος στην ιστοσελίδα της μουσειακής κοινωνικής Συμμαχίας, Social Justice Alliance of Museums (SJAM).

Λόγω της έκτασης σε εθνικό επίπεδο και του χαρακτήρα κινήματος που έχουν προσλάβει θα γίνει αναφορά δύο χαρακτηριστικών αγγλικών προγραμμάτων, «The Happy Museum Project» και «Museums Change Lives» (Μούλιου, 2014). Το Happy Museum Project ασχολείται με την ανεύρεση τρόπων με τους οποίους ο τομέας του μουσείου μπορεί να ανταποκριθεί στην ανάγκη για τη δημιουργία ενός βιώσιμου μέλλοντος. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα έρευνας και ανάπτυξης που ξεκίνησε το 2011 και θέτει ως επίκεντρο της μουσειακής κοινότητας την κατάκτηση της ευδαιμονίας σε συνδυασμό με την υποστήριξη

της αιεφορίας σε όλες της εκφάνσεις της, κοινωνική, περιβαλλοντική, οικονομική και πολιτιστική. Υποστηρίζει ότι ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου των μουσείων σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον είναι αναγκαίος για τη δημιουργία πιο ανθεκτικών ανθρώπων, μερών και κατ' επέκταση ολόκληρου του πλανήτη. Κεντρικό σύνθημα άλλωστε του προγράμματος είναι το «Ξαναφαντάσου τα μουσεία για έναν κόσμο που αλλάζει» (Re-imagining museums for a changing world) (The Happy Museum Project).

Στο ίδιο μήκος κύματος η Ένωση Μουσείων (Museums Association) της Αγγλίας ξεκίνησε το 2012 την εκστρατεία «Museums Change Lives», ούτως ώστε να αναδειχθεί και να αυξηθεί ο αντίκτυπος των μουσείων στην κοινωνία. Κυρίαρχη πεποίθηση αποτελεί ο αναμορφωτικός ρόλος των μουσείων στη σύγχρονη κοινωνία. Βασικός σκοπός είναι η ευαισθητοποίηση των πολιτών και οργανισμών σχετικά με τα μουσεία και η αναζήτηση τρόπων που είναι δυνατόν να επιφέρουν αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων (Museums Change Lives).

1.3 Μουσεία και τεχνολογία

Η ευρεία διάδοση και χρήση νέων τεχνολογιών σε κάθε έκφανση της καθημερινότητας του σύγχρονου ατόμου αποτελεί αδιαμφισβήτητο γεγονός. Αναπόφευκτα η χρήση τους στο πλαίσιο του μουσείου συνεχώς διευρύνεται και εξελίσσεται (Γιαννούτσου, 2015). Στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν σε διαφοροποιημένες ανάγκες είτε να επικαιροποιήσουν τις πρακτικές τους τα μουσεία υιοθετούν μέσα που προσφέρει η τεχνολογία.

Η ετερογένεια του κοινού που είναι δυνατόν να επισκέπτεται ένα μουσείο επιβάλλει τη χρήση πολλαπλών εργαλείων που συμβάλλουν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση της μουσειακής εμπειρίας. Έρευνες έχουν αναδείξει την τεράστια αξία που μπορεί να έχει η παροχή ποικιλόμορφων εκπαιδευτικών εργαλείων, κυρίως για επισκέπτες που δεν είναι εξοικειωμένοι με τα μουσεία και με ό,τι συνεπάγεται μια μουσειακή εμπειρία (Backer et al., 2014). Τα εκπαιδευτικά εργαλεία όχι μόνο υποστηρίζουν και διευρύνουν τη δημιουργία προσωπικού νοήματος για τους επισκέπτες, αλλά και διευκολύνουν την απόκτηση ξεχωριστών και σε βάθος μουσειακών εμπειριών. Το εύρος και η ποιότητα των παρεχόμενων εγκαταστάσεων και των υπηρεσιών προς τον επισκέπτη σε μεγάλο βαθμό καθορίζει και την επιτυχία ενός μουσείου ή έκθεσης.

Σημαντική αναγνωρίζεται η συμβολή των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) στη διαφοροποίηση της μουσειακής εμπειρίας. Το μουσείο εντάσσει στην πρακτική του μια ευρεία γκάμα ψηφιακών μέσων που υποστηρίζει και εμπλουτίζει την εμπειρία του επισκέπτη ή/και χρήστη ανακαλύπτοντας νέες πτυχές και προσφέροντας καινοτόμες κατευθύνσεις. Ένα μέρος αυτών των μέσων αφορά το διαδίκτυο και ο χρήστης μπορεί να τις χρησιμοποιήσει ανεξάρτητα από την επίσκεψή του στο μουσείο. Ένα άλλο μέρος των ψηφιακών μέσων αφορά σε εφαρμογές που έχουν σχεδιαστεί για χρήση στο μουσείο και οι οποίες ζωντανεύουν και κάνουν πιο ελκυστικό τον χώρο του σύγχρονου μουσείου (Νικονάνου κ.ά., 2015). Ο προσδιορισμός «σύγχρονο» λειτουργεί ως ένας δείκτης προσαρμοστικότητας, απορρόφησης και ενσωμάτωσης του μουσείου στα νέα δεδομένα και τις νέες κοινωνικές επιταγές (Γλαντζή, 2018). Η ενσωμάτωση πολιτιστικών προϊόντων και εικονικών εμπειριών στον φυσικό χώρο των μουσείων προάγει τη μάθηση, καθώς αξιοποιούνται οι εκπαιδευτικές του δυνατότητες (Gessner, 2016). Άλλωστε η μάθηση είναι ένας τρόπος αλληλεπίδρασης με τον κόσμο. Κατά τη διαδικασία της μάθησης η σύλληψη των φαινομένων μεταβάλλεται και η αντιμετώπιση του κόσμου γύρω μας διαφοροποιείται (Biggs, 2012 όπ. αν. στο Gessner, 2016).

Εδώ κι αρκετά χρόνια τα τεχνολογικά μέσα χρησιμοποιούνται έτσι ώστε να σχεδιαστούν τα μέσα και οι δραστηριότητες που θα διευκολύνουν στον μέγιστο βαθμό συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα όσον αφορά τη μουσειακή επίσκεψη (Screaven, 1974). Η κάλυψη αναγκών, όπως για παράδειγμα η ενίσχυση του ενεργητικού ρόλου του επισκέπτη και η εξατομίκευση της μουσειακής εμπειρίας επιβάλλουν τη χρήση καινοτόμων μέσων και η τεχνολογία ενδείκνυται για κάτι τέτοιο. Από τα τέλη της δεκαετίας του '90 η εφαρμογή νέων τεχνολογιών είναι πιο συστηματική (Μπούνια κ.ά., 2010). Σήμερα τα είδη των τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται στα μουσεία είναι πολυποίκιλα. Προσπάθεια απαρίθμησής τους δεν είναι δυνατόν να γίνει στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, καθώς το εύρος είναι ανεξάντλητο και οι εξελίξεις ραγδαίες (Γιαννούτσου, 2015). Παρακάτω γίνεται αναφορά ορισμένων εφαρμογών που χρησιμοποιούνται είτε εντός είτε εκτός του χώρου του μουσείου.

Καταρχάς ένας τομέας εφαρμογής των νέων τεχνολογιών είναι η διαχείριση συλλογών και η τεκμηρίωση, καθώς και η διατήρηση και η όσο το δυνατόν καλύτερη συντήρησή τους (Οικονόμου, 2003b). Πάγια τακτική των μουσείων αποτελεί η δημιουργία και διατήρηση ιστοσελίδων. Ευρέως διαδεδομένη είναι η χρήση ψηφιακών δίσκων (CDs και DVDs), όπου αποθηκεύονται ψηφιοποιημένα αρχεία συλλογών. Τα μουσεία είναι δυνατόν να διαθέτουν πολυμεσικές εφαρμογές για επιλεγμένο υλικό του μουσείου, δραστηριότητες με τη μορφή παιχνιδιού, όπως για παράδειγμα κουίζ ή παζλ, ή με τη χρήση εργαλείων ζωγραφικής (Γιαννούτσου, 2015).

Αξίζει να αναφερθεί ότι τα τελευταία χρόνια συνήθως πρακτική των μουσείων αφορά την ψηφιοποίηση συλλογών και την ελεύθερη διάδοσή τους στο διαδίκτυο που διευκολύνει την αναζήτηση και την ανάκτηση πληροφοριών για όγκο συλλογών. Πολλά πολιτιστικά ιδρύματα συμμετέχουν σε ευρύτερες πρωτοβουλίες, όπως είναι η Europeana και το Google Arts and Culture. Το ίδρυμα Europeana είναι οργανισμός που έχει ως αποστολή «την αλλαγή του κόσμου μέσω του πολιτισμού». Στόχο της Europeana αποτελεί η διευκόλυνση των πολιτών ως προς την προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης για λόγους εργασίας, μάθησης ή απλώς για διασκέδαση συνεισφέροντας για μια ανοικτή, καταρτισμένη και δημιουργική κοινωνία. Στο πλαίσιο αυτό έχει αναπτυχθεί μια ψηφιακή πλατφόρμα που συμπεριλαμβάνει αρχεία προερχόμενα από εθνικές βιβλιοθήκες και πολιτιστικά ιδρύματα κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Europeana). Η πρωτοβουλία Google Arts and Culture, που ξεκίνησε το 2011 με την ονομασία Google Art Project, παρέχει στο ευρύ κοινό τη δυνατότητα πρόσβασης σε εκατοντάδες μουσεία σε όλο τον κόσμο. Πρόκειται για μια ψηφιακή πλατφόρμα όπου μπορεί κάποιος δωρεάν να περιηγηθεί εικονικά σε μουσεία και να ανακαλύψει και να παρατηρήσει χιλιάδες έργα τέχνης σε απίστευτα υψηλή ανάλυση (Google Arts and Culture). Πολλά βέβαια μουσεία λειτουργούν και αυτόνομα, χρησιμοποιώντας δικές τους εφαρμογές, όπως για παράδειγμα το Rijkmuseum στο Άμστερνταμ. Με την εφαρμογή Rijkstudio δίνεται η δυνατότητα στον χρήστη να παρατηρήσει έργα που κοσμούν το μουσείο και να μελετήσει εκείνα που τον ενδιαφέρουν περισσότερο πριν την πραγματοποίηση επίσκεψής του. Είναι δυνατόν επίσης να εκτυπώσει το έργο που του αρέσει σε κάποιο είδος ένδυσης ή σε κάποιο κόσμημα ή ακόμα και να φτιάξει τη δική του δημιουργία έχοντας ως βάση και παρεμβαίνοντας σε ένα διάσημο έργο (Γιαννούτσου, 2015).

Εκτός του χώρου του μουσείου είναι δυνατόν να γίνει χρήση των κοινωνικών δικτύων (social media), με την έννοια ότι αξιοποιούνται από τα μουσεία, προκειμένου να γνωστοποιηθούν δράσεις, να προσελκυσθούν επισκέπτες και γενικότερα να κινηθεί το ενδιαφέρον οργανώνοντας συζητήσεις (fora), διαγωνισμούς και θέτοντας ερωτήματα διαδικτυακά σε μια προσπάθεια να αξιοποιηθούν τα προσωπικά βιώματα και να δοθεί

έμφαση στην εξατομικευμένη και συναισθηματική διάσταση της μουσειακής επίσκεψης (Γιαννούτσου κ.ά, 2011).

Διαδομένη είναι η χρήση των εικονικών περιηγήσεων -σε φυσικό χώρο- σε επιλεγμένες συλλογές και σε συγκεκριμένες διαδρομές μέσα σε ένα μουσείο, καθώς και η τρισδιάστατη αναπαράσταση χώρων μνημείων. Με τον όρο «εικονικά μουσεία» αναφερόμαστε είτε στην προσπάθεια μεταφοράς ολόκληρου μουσείου σε έναν εικονικό κόσμο, όπως είναι τα περιβάλλοντα παιχνιδιών, είτε στην εικονική περιήγηση στον ψηφιακό τρισδιάστατο κόσμο.

Αρκετοί είναι οι χρήστες που επιλέγουν την εξ αποστάσεως ανεξάρτητη περιήγηση σε σχέση με μια πιο παραδοσιακή μουσειακή επίσκεψη, είτε για προσωπικούς είτε για αντικειμενικούς λόγους. Για παράδειγμα η επίσκεψη σε ένα μουσείο γίνεται προσιτή για άτομα που βρίσκονται απομακρυσμένα γεωγραφικά ή περιθωριοποιημένα για κάποιο λόγο και που υπό άλλες συνθήκες δεν θα τους δινόταν η ευκαιρία να πραγματοποιήσουν μια επίσκεψη (Οικονόμου, 2003b).

Εντός του χώρου του μουσείου η χρήση πολυμέσων έχει μεταβάλλει τον τρόπο διαχείρισης και παρουσίασης των εκθεμάτων. Συνδυάζοντας κείμενα, φωτογραφίες, γραφικά, κινούμενες εικόνες, ήχο και βίντεο έχουν συνεισφέρει στην αύξηση απόλαυσης της εμπειρίας μιας επίσκεψης και στη συνειδητοποίηση των γνώσεων που είναι δυνατόν να αποκομίσει ο επισκέπτης (Μπούνια, 2002). Έχουν σχεδιαστεί εφαρμογές που είναι διαθέσιμες σε κινητές συσκευές, όπως είναι οι ταμπλέτες και τα έξυπνα κινητά, και είτε απλώς λειτουργούν σε ένα κινητό είτε πρόκειται για «χωρο-ευαίσθητες» εφαρμογές που λειτουργούν μόνο στον χώρο για τον οποίο προορίζονται, λαμβάνοντας υπόψη τη θέση του χρήστη στον χώρο με τη χρήση επαυξημένης πραγματικότητας (augmented reality). Δυνατότητα ηλεκτρονικής ξενάγησης παρέχεται μέσω ασύρματων υπολογιστών παλάμης (PDAs). Διευρυμένη είναι η χρήση ηχητικών οδηγών (audio-guides, easy guide interactive), καθώς και ηχοδιαδρομές (soundwalks), χωροευαίσθητα παιχνίδια εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας και διαδραστικές ιστορίες (Κατσιαμάκη, 2013).

Η χρήση των πολυμέσων έχει μετεξελίξει κατά πολύ τον τρόπο διαχείρισης και παρουσίασης των συλλογών. Εκτός από πληθώρα πληροφοριών έμφαση δίνεται και στη διαδραστικότητα. Δημοφιλή στο κοινό είναι τα διαδραστικά περίπτερα ή άλλως info-kiosk (information kiosks). Πρόκειται για συστήματα που τοποθετούνται στα μουσεία προκειμένου να παρέχουν πληροφορίες στους επισκέπτες μέσω οθονών αφής ή πληκτρολογίου.

Αποτελεί όμως η χρήση νέων τεχνολογιών πανάκεια; Χρειάζεται μεγάλη προσοχή και σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να καθίσταται κατανοητό το γιατί χρησιμοποιούμε τα τεχνολογικά μέσα, με ποιο σκοπό κι αν ανταποκρίνονται στο κοινό που επιθυμεί κάποιος να προσεγγίσει. Ούτε βέβαια η τεχνολογία θα πρέπει να γίνεται αυτοσκοπός στην προσπάθεια εισαγωγής της σε όσο το δυνατόν περισσότερους πολιτισμικούς χώρους. Είναι απαραίτητος ο σωστός σχεδιασμός και η ένταξη των κατάλληλων εφαρμογών προκειμένου να σημειωθούν τα βέλτιστα αποτελέσματα (Μπούνια, 2002).

1.4 Μουσεία και ενήλικες

Τα μουσεία αποτελούν ένα ξεχωριστό περιβάλλον μάθησης και ως τέτοιο έχουν μελετηθεί ιδιαίτερος από ακαδημαϊκούς (Grenier, 2010). Όσον αφορά την τέχνη υπάρχουν ελάχιστες διαθέσιμες μελέτες περίπτωσης και περιορισμένη επιστημονική βιβλιογραφία που εξετάζει τη σχέση μεταξύ τέχνης και εκπαίδευσης ενηλίκων (Ferrari, 2016).

Για έναν ενήλικα ή ένα ηλικιωμένο άτομο η τέχνη μπορεί να είναι σωτηρία, ένα μέσο για επαναδραστηριοποίηση, ενδυνάμωση, αύξηση της χαράς από τη ζωή, ένας τρόπος για να βρίσκουν κίνητρο για να επιμηκύνουν τη ζωή τους με έναν ευχάριστο τρόπο (Cusco, 2014). Τα μουσεία αποτελούν οργανισμούς που παρέχουν τέτοιου είδους ευκαιρίες.

Τα μουσεία και οι εκθέσεις στη μεταμοντέρνα κοινωνία ακολουθούν τις τάσεις της σύγχρονης εποχής και καταβάλλεται προσπάθεια να μετεξελιχθούν από έναν σχετικά ελιτίστικο σε έναν οργανισμό που προσελκύει ευρύ κοινό και προσανατολίζεται περισσότερο στην παροχή υπηρεσιών (Grek, 2008). Εντός αυτού του πλαισίου εντάσσεται και η προσέγγιση του ενήλικου κοινού.

Τα μουσεία ως πολιτιστικοί οργανισμοί σε ένα αντικρουόμενο και άνισο κοινωνικό πλαίσιο αποτελούν καταρχήν περιβάλλοντα μάθησης (Hooper-Greenhill, 1999). Η μάθηση ενηλίκων στα μουσεία μπορεί να ποικίλλει από τυπική, μη τυπική και άτυπη και διενεργείται είτε εντός είτε εκτός του φυσικού χώρου του μουσείου (Heimlich, 1996). Είτε πρόκειται για το ένα ή για το άλλο είδος τα αποτελέσματα από τις μουσειακές εμπειρίες των ενηλίκων είναι ποικίλα.

Η συμμετοχή σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τα μουσεία συνεισφέρει στη διαμόρφωση των σχέσεων οικογενειών και άλλων κοινωνικών ομάδων, καθώς αναπτύσσει και τις προσωπικές και επαγγελματικές αντιλήψεις των εκάστοτε ενηλίκων επισκεπτών. Με την αύξηση γνώσης και της κατανόησης, με την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων, με την έμπνευση νέας μάθησης και αλλαγής και με την ενθάρρυνση για διά βίου μάθηση, τα μουσεία ασκούν επιρροή όχι μόνο στις γνώσεις που αποκτούν οι ενήλικες, αλλά και συχνά και στη συμπεριφορά τους, τις αξίες και τις απόψεις τους (Grenier, 2010).

Ίσως όμως για αρκετά χρόνια να μην αναγνωριζόταν επαρκώς η αξία των μουσείων ως κέντρων μάθησης, ιδίως όσον αφορά την εκπαίδευση ενηλίκων. Μέχρι πρότινος το ενδιαφέρον των μουσείων ήταν προσανατολισμένο στο μαθητικό ανήλικο κοινό και οι ενήλικοι δεν αποτελούσαν προτεραιότητα. Σε πολλές χώρες ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων ήταν αυστηρά συνδεδεμένος με τη σχολική εκπαίδευση ανηλίκων (Νικονάνου, 2011). Σημειωτέον ότι μόνο το 27% από προγράμματα που υλοποιούσαν μουσεία απευθύνονταν σε ενήλικους (Sachatello-Sawyer et al., 2002).

Οι ενήλικοι αποτελούν μια εντελώς διαφορετική ομάδα με τα δικά της χαρακτηριστικά και ανάγκες. Έχουν ποικίλες εμπειρίες ζωής, παγιωμένες απόψεις και διαμορφωμένη ταυτότητα, διαθέτουν ικανότητα αφηρημένης σκέψης, αντιλαμβάνονται τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν και έχουν συγκεκριμένες προσδοκίες (Grenier, 2010). Είναι απαραίτητο λοιπόν το θέμα της μάθησης των ενηλίκων στα μουσεία να τεθεί επί τάπητος. Καταρχάς το είδος των κινήτρων και τα προγράμματα στα οποία λαμβάνουν μέρος οι ενήλικοι στα μουσεία είναι σημαντικά και επηρεάζουν κατά πολύ τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν μια μουσειακή επίσκεψη, καθώς επίσης τη συμπεριφορά τους, την όλη στάση τους και τη μάθηση που συντελείται. Η αναγνώριση της πρότερης γνώσης και εμπειρίας, η επιλεκτικότητα όσον αφορά την παροχή πληροφοριών, η διαδραστικότητα και η σύνδεση με την καθημερινή ζωή συμβάλλουν στη διαμόρφωση της μουσειακής εμπειρίας (Φιλιππουπολίτη, 2015).

Η διαδικασία μάθησης των ενηλίκων διαφοροποιείται σε σχέση με τη μάθηση των ανηλίκων, καθώς επηρεάζεται από την πληθώρα εμπειριών και από τους πολυποίκιλους κοινωνικούς ρόλους που αναλαμβάνει ο ενήλικος κατά τη διάρκεια της ζωής του (Black, όπ. αν. στο Φιλιππουπολίτη, 2015). Αν και η μάθηση δεν αποτελεί συνειδητή πρόθεση πολλών ενηλίκων

που επισκέπτονται ένα μουσείο, συχνά αναζητούν ή ασυνείδητα εμπλέκονται σε μια διαδικασία που συμπεριλαμβάνει τη μάθηση. Όταν επισκέπτονται τα μουσεία οι ενήλικες τείνουν να αναζητούν ευκαιρίες, για να ανακαλύψουν περισσότερα για τον εαυτό τους, την κουλτούρα και την πολιτιστική τους και όχι μόνο κληρονομιά (Grenier, 2010).

Ήδη από το 1950 η έρευνα σχετικά με τα μουσεία αναγνώρισε τη σημασία αναζήτησης των κινήτρων που παρακινούν στην πραγματοποίηση ή όχι μιας επίσκεψης (Μπούνια, 2015). Αρκετοί παράγοντες επηρεάζουν την απόφαση κάποιου για το εάν θα επισκεφθεί ή όχι ένα μουσείο, μεταξύ των οποίων η ευκαιρία αλληλεπίδρασης με άλλους και με την οικογένεια, η αίσθηση ότι κάνουν κάτι που αξίζει τον κόπο, η πρόκληση της απόκτησης νέων εμπειριών, η ευκαιρία για ενεργή συμμετοχή και μάθηση (Grenier, 2010). Οι έρευνες στο πεδίο των κινήτρων θεωρούν ότι τα κίνητρα επίσκεψης ενηλίκων σε μουσεία είναι η μάθηση, η αντίληψη ότι τα μουσεία αποτελούν πηγές σημαντικής πληροφόρησης, η επιθυμία για εμπλοκή σε μαθησιακές δραστηριότητες και το αίσθημα ικανοποίησης από τη συμμετοχή σε τέτοιου είδους διαδικασίες.

Θεωρείται επιβεβλημένο οι ενήλικες ως ομάδα που διαφοροποιείται, όπως έχει ήδη αναφερθεί, από τους ανηλικούς να έχουν ίσες ευκαιρίες για μάθηση. Οι ενήλικοι μαθαίνουν μέσα από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και μπορούν να εμπλακούν με διάφορες μορφές μάθησης. Τα μουσεία προσφέρουν ευκαιρίες για επιμόρφωση, έτσι ώστε οι ενήλικοι να μπορέσουν να αναπτύξουν δεξιότητες, να διευρύνουν τα ενδιαφέροντά τους και να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους (Κόκκος, 2005. Καράμπελα, 2018). Τα μουσεία αποτελούν μια ανεξάντλητη πηγή πολιτισμικής, ιστορικής, επιστημονικής και αισθητικής γνώσης που είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί από τους εκπαιδευτές ενηλίκων και σε καμιά περίπτωση να αγνοείται ή να παραβλέπεται (Hein, 1998. Monk, 2013).

Η θεωρία της μάθησης των ενηλίκων και η έρευνα αναφορικά με την εκπαίδευση που παρέχεται στο μουσείο δυναμικά μεταμορφώνει τις μουσειακές εμπειρίες του επισκέπτη ή του χρήστη σε ουσιαστικές ευκαιρίες μάθησης, που συντελούνται σε σχέση πάντα με τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες (Grenier, 2010. Falk & Dierking, 2000). Η μουσειακή εμπειρία, ανεξάρτητα από το είδος, είναι δυνατόν να κινεί το ενδιαφέρον και την περιέργεια των επισκεπτών, να δίνει ερεθίσματα για ενεργή, συμμετοχική και ανταντακλαστική μάθηση (Grenier, 2007. Falk & Dierking, 2012). Οι συμμετέχοντες μέσω της αισθητικής εμπειρίας κι έχοντας εσωτερικεύσει ως έναν βαθμό τις πολιτιστικές επιρροές που δέχονται είναι δυνατόν να αναπτύξουν την κριτική τους ικανότητα, να ανεξαρτητοποιηθούν από στερεότυπα και παγιωμένες απόψεις και εν συνεχεία να διευρύνουν την προσωπική ή /και την κοινωνική και πολιτική τους δράση (Κόκκος, 2006. Hooper-Grinhill, 2007).

Θεμελιωτής της Εκπαίδευσης Ενηλίκων ο Dewey, αν και η θεωρία του για τη βιωματική μάθηση έχει πρωτίστως συνδεθεί με ανηλικούς, πίστευε ότι τα μουσεία αποτελούσαν σημαντικά περιβάλλοντα μάθησης. Ο Hein (2004) αναφέρει πως ο Dewey συνήθιζε να περιγράφει το ιδανικό σχολείο ως «ένα ίδρυμα που περιλαμβάνει βιβλιοθήκες και μουσεία και όπου οι εμπειρίες ζωής και οι συγκεκριμένες εμπειρίες, όπως είναι η ανάγνωση βιβλίων και η μουσειακή επίσκεψη, ενοποιούνται σε ένα οργανικό όλο». Ο Dewey υπήρξε αντίθετος με το παραδοσιακό μουσείο. Πίστευε ότι απλώς γνωστοποιούν γεγονότα, δεν εμπλέκουν τους επισκέπτες ούτως ώστε να νοηματοδοτηθεί η μαθησιακή τους εμπειρία ή να ενεργοποιηθεί η κριτική τους σκέψη. Το σύγχρονο μουσείο, όπως έχει προαναφερθεί, στοχεύει προς αυτήν την κατεύθυνση. Η θεωρία «της εμπειρίας» του Dewey διευρύνει τη μαθησιακή διαδικασία

και συμπεριλαμβάνει στα αποτελέσματά της ακόμα και την τέρψη και τη διασκέδαση (Hein, 2012).

Η εκπαιδευτική θεωρία της ανακαλυπτικής μάθησης υποστηρίζει ότι η γνώση συμβαίνει ερήμην του υποκειμένου. Η ανακάλυψη λειτουργεί με επαγωγικό τρόπο, δηλαδή το υποκείμενο διέρχεται από το γενικό στο ειδικό. Ο καθένας επιλέγει δοκιμάζει και μετασχηματίζει τις νέες πληροφορίες ακολουθώντας τον δικό του «δρόμο». Με αυτόν τον τρόπο καλλιεργείται η περιέργεια και ενισχύεται η μοναδικότητα ως προς τη διαδικασία μάθησης (Φιλίππουπολίτη, 2015).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί η θεωρία του Gardner για την πολλαπλή νοημοσύνη, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος ερμηνεύει και οργανώνει τα φαινόμενα χρησιμοποιώντας εννέα είδη νοημοσύνης, τη γλωσσική, τη λογικο-μαθηματική, τη μουσική, την οπτική-χωρική, την ενδοπροσωπική και διαπροσωπική, τη σωματική-κινησθητική, τη φυσιολογική και την υπαρξιακή. Οι νοημοσύνες δεν δρουν με αθροιστικό τρόπο, αλλά υπάρχουν στο άτομο σε διαφορετικό βαθμό και συνδυασμό μεταξύ τους (Φιλίππουπολίτη, 2015). Ο ρόλος του πολιτισμού και κατά επέκταση του μουσείου μπορεί να αναδειχθεί ιδιαίτερος σημαντικός για την ανάπτυξη όλων των ειδών νοημοσύνης (Gardner, 1993). Με τον σχεδιασμό και την υλοποίηση αντίστοιχων σε κάθε είδους νοημοσύνη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων καταβάλλεται προσπάθεια να ανταποκριθεί το μουσείο στις προσδοκίες όσο το δυνατόν μεγαλύτερου εύρους κοινού και να προκληθεί το ενδιαφέρον για ενεργή εμπλοκή στη μουσειακή εμπειρία (Φιλίππουπολίτη, 2015).

Αξιοσημείωτη είναι μία ακόμα βιοματική θεωρία που εκλαμβάνει το υποκείμενο ως ενεργό, η θεωρία της ροής ή της ψυχολογίας της βέλτιστης εμπειρίας (Φιλίππουπολίτη, 2015). Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, που εισήγαγε ο Csikszentmihalyi, όταν το άτομο υποκινούμενο από εξωτερικά ή εσωτερικά κίνητρα, για παράδειγμα ανταμοιβές ή περιέργεια, εμπλέκεται σε μία δημιουργική δραστηριότητα η οποία διέπεται από σαφείς κανόνες και έχει ξεκάθαρους στόχους, συνήθως αναπτύσσει αυξημένο ενδιαφέρον και βιώνει μια κατάσταση που παρομοιάζεται με τη «ροή» ενός δυνατού ρεύματος (Φιλίππουπολίτη, 2015). Σε ένα μουσειακό περιβάλλον οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει το άτομο θα πρέπει να συνάδουν με τις ικανότητές του, προκειμένου να αποφευχθούν ενδεχόμενη ανία ή άγχος. Η κατάσταση «ροής» διατηρείται όσο παραμένει αμείωτο το ενδιαφέρον του επισκέπτη κι έτσι επιτυγχάνεται η αβίαστη εμπλοκή του ατόμου στη διαδικασία της μάθησης, καθώς και διανοητική και συναισθηματική του ανάπτυξη.

Η ποιότητα της μουσειακής εμπειρίας είναι ιδιαίτερης σημασίας όσον αφορά τη μάθηση που επιτυγχάνεται εντός του πλαισίου του μουσείου (Ansbacher, 1998). Ομοίως ο Hein (1998) υπογραμμίζει ότι η μάθηση στα μουσεία θα πρέπει να αποτελεί μια διαδικασία αλληλεπίδρασης μεταξύ του επισκέπτη και της έκθεσης και για αυτόν τον λόγο θα πρέπει καταρχήν να λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες, τα ενδιαφέροντα, η προηγούμενη γνώση των ατόμων και εν γένει το υπόβαθρό τους και να δίδεται προσοχή στις αντιδράσεις και στη στάση που κρατάει ο κάθε επισκέπτης ή χρήστης αναφορικά με τη μουσειακή εμπειρία. Οι επισκέπτες των μουσείων θα πρέπει να αισθάνονται άνετα, ότι είναι ευπρόσδεκτοι στον «χώρο» και να ενθαρρύνονται κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους να επιστρέφουν ξανά και ξανά και να γίνονται οι ίδιοι «πρεσβευτές» για τα μουσεία (Backer et al., 2014). Το 2002 μια ομάδα στις ΗΠΑ διενήργησε έρευνα σχετικά με τη μάθηση ενηλίκων στα μουσεία και συμπεραίνει μεταξύ άλλων ότι η πραγματική μάθηση δίνει τη δυνατότητα στους ενηλίκους να

«αποδράσουν» από την κοινωνικά κατασκευασμένη πραγματικότητα και να διαμορφώσουν νέες αντιλήψεις (Sachatello-Sawyer et al., 2002, Corbett, 2004).

Όσον αφορά το ενήλικο κοινό που επισκέπτεται κάποιο μουσείο ή έκθεση οι προσδοκίες διαφοροποιούνται σε σχέση με τους νεότερους επισκέπτες. Πολλοί ενήλικοι επιθυμούν να ακούν πολλές πληροφορίες για τα γεγονότα, τα έργα τέχνης και τους καλλιτέχνες. Από την άλλη δεν επιθυμούν εν γένει να ακούσουν μια διάλεξη, αλλά συχνά μοιράζονται ιδέες για τα έργα τέχνης ή προηγούμενες γνώσεις που σχετίζονται με τη συζήτηση. Ίσως το ζητούμενο είναι να βρεθεί η ισορροπία μεταξύ παροχής πληροφοριών και κατασκευής προσωπικού νοήματος σε σχέση με τα έργα τέχνης (Singh, 2016).

Μελέτη (Dufresne-Tasse, 1992) που εξετάζει τις ψυχολογικές λειτουργίες κατά τη διάρκεια επίσκεψης σε ένα μουσείο και περιήγησης στα μουσειακά εκθέματα, μεταξύ άλλων συμπεραίνει ότι οι γνωστικές λειτουργίες κυριαρχούν έναντι των συγκινησιακών, ότι η συχνότητα επίσκεψης σε μουσειακούς χώρους συντελεί στην ευκολότερη κατανόηση των εκθεμάτων και ότι οι ερωτήσεις των επισκεπτών αντανakλούν γνωστική και συναισθηματική δέσμευση που όμως παρεμποδίζεται όταν δεν λαμβάνουν απαντήσεις. Καταλήγει ότι οι επισκέπτες των μουσείων δεν μπορεί να είναι παθητικοί, όταν κοιτάζουν τα εκθέματα, και αυτή η πληροφορία θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και να αξιοποιείται στον σχεδιασμό κάθε μουσείου και της παρεχόμενης εκπαίδευσης που αναμένεται να συντελεστεί. Υπάρχει μια λεπτή ισορροπία μεταξύ της παροχής επαρκούς πληροφόρησης και του περιθωρίου για δημιουργία προσωπικού νοήματος κατά την προσέγγιση των εκθεμάτων. Πάσης φύσεως εκπαιδευτικές εμπειρίες θα πρέπει να διεγείρουν την περιέργεια και τη φαντασία, επιτρέποντας παράλληλα την απόλυτη τέρψη και απόλαυση (Walsh-Piper, 1994).

Τα μουσεία ως περιβάλλοντα μάθησης ενηλίκων προσφέρουν ποικίλα ερεθίσματα και αποτελούν έναν «χώρο» όπου ιδέες είναι δυνατόν να δοκιμαστούν, να επαληθευτούν ή να μεταβληθούν. Επιπροσθέτως τα μουσεία συνδράμουν τους επισκέπτες έτσι ώστε να επαναπροσδιορίσουν και να διαμορφώσουν εκ νέου παλαιότερες γνώσεις για τις οποίες έχει χαθεί η όποια σύνδεση ή και η απόδοση νοήματος. Λαμβάνοντας μέρος σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε μουσεία οι ενήλικες δρύνονται της ευκαιρίας να συμμετέχουν σε κουβέντες, συζητήσεις και να αλληλεπιδράσουν κοινωνικά, ενώ παράλληλα διευρύνεται και ο ρόλος της διά βίου μάθησης στην κοινωνία (Grenier, 2010).

Στη διά βίου μάθηση έχουν εστιαστεί πλήθος πρωτοβουλιών και προγραμμάτων που υιοθετήθηκαν από τον Ο.Η.Ε. και υλοποιήθηκαν από την Ουνέσκο μέσω του Ινστιτούτου για τη Διά βίου Μάθηση (Σιπητάνου, 2014). Κύριος στόχος της στρατηγικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί για τις κοινωνίες της μάθησης μετά το 2014 είναι η Διασφάλιση Ίσων ευκαιριών Εκπαίδευσης και Διά Βίου Μάθησης για όλους μέχρι το 2030 (UNESCO).

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί πλήθος Προγραμμάτων που όχι μόνο προωθούν την ανταγωνιστικότητα και την απασχολισιμότητα, αλλά και την ενδυνάμωση του κοινωνικού βίου. Αξίζει να αναφερθούν τα κοινοτικά προγράμματα *Socrates*, *LLP Programme* και *Erasmus +*. Το ενδιαφέρον προς την κατεύθυνση ανάπτυξης δραστηριοτήτων διά βίου μάθησης συγκεκριμένα σε μουσεία και χώρους πολιτισμού είναι έκδηλο, καθώς έχουν χρηματοδοτηθεί την τελευταία εικοσαετία πλήθος ερευνητικών προγραμμάτων. Στη συνέχεια αναφέρονται επιγραμματικά συναφή προγράμματα.

Το ερευνητικό πρόγραμμα Museums, Key workers and Lifelong Learning 1998-2001 είχε ως σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου του μουσείου στη διά βίου μάθηση και εστίασε σε πληθυσμούς από διαφορετικό ηλικιακό φάσμα και κοινωνικές συνιστώσες. Μεταξύ άλλων έθετε ως στόχο την απόδειξη ότι είναι δυνατόν να δημιουργηθούν στενοί δεσμοί μεταξύ του μουσείου και ενηλίκων που δεν υπήρξαν επισκέπτες του μουσείου χάρη στη συνεργασία με ανθρώπους του μουσείου που ήταν επαγγελματίες ή πρόσφεραν στο μουσείο σε εθελοντική βάση. Το Euroadult-European Culture Mediator 2001-2003 είχε σκοπό την προώθηση στενότερης σχέσης ανάμεσα σε φορείς εκπαίδευσης ενηλίκων και σε πολιτιστικά ιδρύματα. Βασικός στόχος του C & S – Collect and Share 2004-2005 ήταν η προώθηση καλών πρακτικών τόσο για τη μάθηση όσο και για την εκπαίδευση ενηλίκων σε σχέση με τα μουσεία. Το πρόγραμμα LLML-Lifelong Museum Learning 2005-2006 απαρτιζόταν από δύο σκέλη. Στο πρώτο σκέλος δινόταν ευκαιρία σε επαγγελματίες μουσείων να επικοινωνήσουν με άτομα που δεν υπήρξαν επισκέπτες των μουσείων και παράλληλα να ανταλλάξουν εμπειρίες και σκέψεις με συναδέλφους από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το δεύτερο σκέλος του ευρωπαϊκού προγράμματος σκοπό είχε την εξοικίωση ενηλίκων με τα μουσεία και την πολιτιστική κληρονομιά μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες, τις προσδοκίες και τους τρόπους εκμάθησής τους. Το ερευνητικό πρόγραμμα LEM-The Learning Museum 2010-2013 υπήρξε ένα μόνιμο δίκτυο όπου συμμετείχαν μουσεία και πολιτιστικοί οργανισμοί και ασχολούνταν με τη συλλογή και την ανταλλαγή πληροφοριών και υλικού που αφορούσε τη διά βίου μάθηση (Da Milano, 2013, Φιλιππουπολίτη, 2015).

Στο πλαίσιο της ενδυνάμωσης της διά βίου μάθησης σε αρκετά μουσεία γίνονται προσπάθειες προσέγγισης διευρυμένου κοινού και αναζητούνται καινοτόμες μέθοδοι ανάπτυξης και προώθησης της μάθησης των ενηλίκων (Gibbs et al. 2007). Αξίζει να σημειωθεί η «Εβδομάδα της μάθησης ενηλίκων», η Adult Learners' Week, η οποία διοργανώνεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Πρόκειται για ένα φεστιβάλ για τη μάθηση και εκπαίδευση ενηλίκων, πρωτοβουλία της Unesco, η οποία εορτάστηκε για πρώτη φορά στις Η.Π.Α. στα τέλη της δεκαετίας του '80 με μια γιορτή για την Εκπαίδευση Ενηλίκων και την προώθηση της Παιδείας. Σήμερα εορτάζεται σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο και μπορεί να λειτουργήσει ως άριστος καταλύτης για σχεδιασμό και υλοποίηση νέων και πρωτότυπων δραστηριοτήτων εντός μουσείων που ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του ενήλικου κοινού (ALW).

1.5 Εκπαίδευση ενηλίκων

Προτού γίνει προσπάθεια προσέγγισης του όρου «εκπαίδευση ενηλίκων» θεωρείται απαραίτητο να αναφερθεί ότι οι τρεις βασικές μορφές μάθησης είναι τρεις, η τυπική, η μη τυπική και η άτυπη. Η Διά Βίου Μάθηση είναι όρος ευρύτερος από την εκπαίδευση, καθώς περιλαμβάνει και τις τρεις μορφές μάθησης σε όλες τις φάσεις της ζωής του ατόμου, ενώ η διά Βίου εκπαίδευση παραπέμπει σε οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά την διάρκεια όλων των φάσεων της ζωής του ατόμου.

Ο όρος «εκπαίδευση ενηλίκων» προσδιορίστηκε από την UNESCO το 1976 στη σύνοδο το Ναϊρόμπι (Κόκκος, 2003) ως

«ολόκληρο το φάσμα των οργανωμένων εξωσχολικών και μετασχολικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και διαδικασιών οποιουδήποτε περιεχομένου ή επιπέδου και οποιασδήποτε μεθόδου είτε αφορούν αναγνωρισμένες είτε ελεύθερες σπουδές, οι οποίες αναπληρώνουν ή συμπληρώνουν ή συνεχίζουν την αρχική

εκπαίδευση σε σχολεία, σε σχολές μαθητείας και σε πανεπιστήμια. Μέσω των διαδικασιών αυτών άτομα που θεωρούνται ενήλικα από την κοινωνία στην οποία ανήκουν εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους, αναπτύσσουν τις ικανότητες, βελτιώνουν την τεχνική και επαγγελματική τους κατάρτιση ή προσανατολίζονται προς νέες κατευθύνσεις και μεταβάλλουν τις στάσεις ή τη συμπεριφορά τους με τη διπλή προοπτική της ολοκλήρωσης της προσωπικής ανάπτυξης (ατομική διάσταση) και της συμμετοχής στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη (συλλογική διάσταση)».

Με τον όρο αυτό διευκρινιζόταν ότι η εκπαίδευση και η μάθηση δεν πρέπει να περιορίζονται στην περίοδο της σχολικής φοίτησης, αλλά να εκτείνονται σε ολόκληρη τη ζωή του ατόμου και υποδηλώνεται η ανθρωπιστική κατεύθυνση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που υλοποιούνται εντός αυτού του πλαισίου (Καψάλης και Παπασταμάτης, 2000).

Σύμφωνα με τον ορισμό του ΟΟΣΑ η Εκπαίδευση Ενηλίκων αναφέρεται σε

«οποιαδήποτε μαθησιακή δραστηριότητα ή πρόγραμμα σκόπιμα σχεδιασμένο από κάποιον εκπαιδευτικό φορέα για να ικανοποιήσει οποιαδήποτε ανάγκη κατάρτισης ή ενδιαφέρον, που ενδέχεται να πραγματοποιηθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ζωής ενός ανθρώπου που έχει υπερβεί την ηλικία της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η κύρια δραστηριότητά του πλέον δεν είναι η εκπαίδευση. Η «σφαίρα» της εκπαίδευσης ενηλίκων, επομένως, καλύπτει μη επαγγελματικές, επαγγελματικές, γενικές, τυπικές και μη τυπικές σπουδές, καθώς επίσης και εκπαίδευση που έχει συλλογικό σκοπό».

Είναι λοιπόν σαφές ότι η εκπαίδευση ενηλίκων αναφέρεται στη συστηματική και οργανωμένη μάθηση ενηλίκων και εντάσσεται στη Διά Βίου Μάθηση και Διά Βίου Εκπαίδευση ως υποσύνολο (Καψάλης και Παπασταμάτης, 2000).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων η εκπαίδευση βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο και γίνονται προσπάθειες να επεκτείνεται και σε χώρους και σε ηλικίες, να παρέχεται διά βίου. Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της 5^{ης} Διεθνούς Συνδιάσκεψης για την Εκπαίδευση Ενηλίκων που έγινε στο Αμβούργο το 1997 οι σύγχρονες κοινωνίες δεν θα είναι σε θέση να έρχονται αντιμέτωπες με τις επικείμενες προκλήσεις χωρίς την ενεργή και δημιουργική συμμετοχή των πολιτών τους. Χρειάζεται, λοιπόν να αναπτυχθούν ικανότητες στην παρούσα γενιά των ενηλίκων (Thinesse-Demel, 2013). Η πολιτική της Διά βίου μάθησης δεν δύναται να είναι επαρκής και εν συνεχεία αποτελεσματική, εάν δεν ακολουθηθούν στρατηγικές που αφορούν συμπληρωματικά περιβάλλοντα μάθησης. Καμία εκπαιδευτική πολιτική δεν δύναται να νοείται ως εκπαιδευτική, εάν δεν λαμβάνονται υπόψη οργανισμοί, όπως είναι τα μουσεία, και εάν δεν δίνεται σημασία στον πολιτισμικό αντίκτυπο που μπορεί να έχουν αστικά και μη-αστικά περιβάλλοντα.

1.6 Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)

Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας αποτελούν μία εκπαιδευτική δομή που εντάσσεται στην Τυπική Εκπαίδευση Ενηλίκων κι όπου γίνονται δεκτά άτομα άνω των 18 ετών που δεν είχαν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, είχαν όμως παρακολουθήσει τόσες τάξεις σχολικής εκπαίδευσης όσες αντιστοιχούν στη βαθμίδα του ελληνικού δημοτικού σχολείου, προκειμένου να αποκτήσουν απολυτήριο ισότιμο με το απολυτήριο γυμνασίου. Η διάρκεια φοίτησης είναι δύο διδακτικά έτη, δύο κύκλοι όπως αποκαλούνται, δηλαδή στην

ουσία 18 μήνες. Εκτός όμως από το τυπικό προσόν που παρέχουν, που δεν είναι άλλο από το απολυτήριο γυμνασίου, εφοδιάζουν τους εκπαιδευόμενους ουσιαστικά αναπτύσσοντας τεχνικές και κοινωνικές δεξιότητες απαραίτητες στη σύγχρονη απαιτητική πραγματικότητα.

Οι συνεχώς αυξανόμενες αλλαγές, στο ευρωπαϊκό τοπίο, οικονομικοπολιτικές και κοινωνικές, δημιούργησαν την ανάγκη για εύρεση τρόπων αντιμετώπισης των προκλήσεων. Για πρώτη φορά διατύπωση πρότασης για υλοποίηση προγράμματος με τίτλο Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) έγινε τον Νοέμβριο του 1995 στη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «Διδασκαλία και μάθηση: προς την κοινωνία της γνώσης» (Βεκρής, 2010). Κύριος σκοπός ήταν η προώθηση του ζητήματος κοινωνικής ένταξης των νέων και η εξάλειψη των ανισοτήτων που δημιούργησε η κοινωνία της πληροφορίας, η παγκοσμιοποίηση και η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και των επιστημών (Σιπητάνου, 2014). Οι στόχοι που διατυπώθηκαν ήταν η ενθάρρυνση των ευρωπαϊών πολιτών για κατάκτηση νέων γνώσεων, η προσέγγιση και η συνεργασία του σχολείου με τον κόσμο των επιχειρήσεων, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η επαρκής χρήση τριών γλωσσών που ομιλούνται σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η θεώρηση της επένδυσης στην εκπαίδευση ισοδύναμη με άλλες οικονομικής φύσης επενδύσεις. Συγκεκριμένα η πρόταση για τη συμπερίληψη των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας στα πειραματικά προγράμματα (experimental projects) που πραγματοποιούν τα κράτη-μέλη διατυπώθηκε από την κ. Edith Cresson, μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προς την κατεύθυνση καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Βασικές αρχές των ΣΔΕ κατά το ξεκίνημα λειτουργίας τους ήταν οι εξής τρεις: Τα ΣΔΕ θα έπρεπε να έχουν ευέλικτο πρόγραμμα σπουδών και χρήση εκπαιδευτικών μέσων, προκειμένου να προσαρμόζονται στις ανάγκες και προσδοκίες του κάθε εκπαιδευόμενου. Επίσης θα έπρεπε να υπάρξει συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, με κοινωνικούς και πολιτικούς φορείς και τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε κάθε περιοχή, ώστε να λειτουργήσουν υποστηρικτικά στη διασφάλιση των κατάλληλων προϋποθέσεων για την απρόσκοπτη φοίτηση των εκπαιδευόμενων. Σημαντική αναγνωριζόταν η συμβολή των εκπαιδευτικών υπηρετούντων σε τέτοιες δομές που θα έπρεπε να είναι ικανοί σε πολλά επίπεδα, για να μπορούν να ανταποκρίνονται επιτυχώς στις απαιτήσεις του πολυσύνθετου ρόλου τους ως εκπαιδευτές ενηλίκων.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έλαβε επί τω συνόλω εξακόσιες αιτήσεις για συμμετοχή στο πρόγραμμα των ΣΔΕ. Εξ αυτών υλοποιήθηκαν αρχικά δεκατρείς σε ένδεκα ευρωπαϊκές χώρες. Μεταξύ 1997 και 1999 ξεκίνησαν πιλοτικά προγράμματα με περίπου 4000 εκπαιδευόμενους σε δεκατρείς ευρωπαϊκές πόλεις (Σιπητάνου, 2014). Συγκεκριμένα τα πιλοτικά Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας λειτούργησαν στη Μασσαλία (Γαλλία), στις πόλεις Χάλε και Κολωνία (Γερμανία), στο Ληντς (Ηνωμένο Βασίλειο), στο Μπιλμπάο και τη Βαρκελώνη (Ισπανία), στη Χαμεενλίνα (Φινλανδία), στο Νόρσεπινγκ (Σουηδία), στην Κατάνια (Ιταλία), στην πόλη Σεϊσάλ (Πορτογαλία), στο Χέερλεν (Ολλανδία), στο Σβέντμποργκ (Δανία) και στην Αθήνα (Ελλάδα). Τα ΣΔΕ των ευρωπαϊκών χωρών συμμετείχαν στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (E2C-Europe) που στην ουσία εδραίωνε τη δικτύωση και τη συνεργασία μεταξύ των χωρών-μελών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Η ανταλλαγή καλών πρακτικών και εμπειριών είχε ως αποτέλεσμα τη διάδοση της φιλοσοφίας των ΣΔΕ και τη μετέπειτα ίδρυση σχολείων και σε άλλες πόλεις (Βεκρής 2003).

Η χρηματοδότηση των ΣΔΕ γίνεται από κοινοτικούς πόρους. Στην Ελλάδα συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο (ΕΚΤ) (75%) και το Ελληνικό Δημόσιο (25%) (European Commission (2001), όπ. αν. στο Σιπητάνου, 2014). Θεσμοθετήθηκαν με τον Ν. 2525/1997 και με τον Ν. 3369/2005 ορίστηκαν ως φορείς Διά Βίου Εκπαίδευσης. Εντάσσονται στην τυπική εκπαίδευση ενηλίκων και ιδρύονται ύστερα από εισήγηση της Γενικής Γραμματείας Διά Βίου μάθησης (ΓΓΔΒΜ) και μετά από συνεργασία με τους οικείους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η εποπτεία τους γίνεται από τη ΓΓΔΒΜ του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΠΕΘ) και η ευθύνη για την υλοποίηση των προγραμμάτων τους ανήκει στο Ίδρυμα Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης (ΙΝΕΔΙΒΙΜ).

Το πρώτο ΣΔΕ που λειτούργησε στην Ελλάδα το 2000 είναι το ΣΔΕ Περιστερίου. Το 2001 ιδρύονται άλλα τέσσερα ΣΔΕ μεταξύ των οποίων και το 1^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης (Νεάπολης). Σύμφωνα με έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ (τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία) οι σχολικές μονάδες για το σχολικό έτος 2017-2018 στα ΣΔΕ ήταν 91 μαζί με τα παραρτήματα (25 Τμήματα Εκτός Έδρας), εκ των οποίων 12 εντός Σωφρωνιστικών ιδρυμάτων (ΣΔΕΦ). Στην Κεντρική Μακεδονία λειτουργούσαν 15 ΣΔΕ. Στη Θεσσαλονίκη σήμερα λειτουργούν 8 ΣΔΕ κι ένα εκτός τμήματος Παράρτημα. Συγκεκριμένα πρόκειται για το 1^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης (Νεάπολης), 2^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης και Τμήμα εκτός έδρας (ΟΚΑΝΑ), 3^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης (εντός φυλακών Διαβατών), ΣΔΕ Λαγκαδά, ΣΔΕ Κορδελιού-Ευόσμου, ΣΔΕ Πυλαίας, ΣΔΕ Δέλτα και ΣΔΕ Δενδροποτάμου.

Στην Ελλάδα το βάρος των ΣΔΕ δόθηκε στην εκπαίδευση. Σημαντικός αναδεικνύεται ο πολυδιάστατος ρόλος των εκπαιδευτών που υπηρετούν στα ΣΔΕ, οι οποίοι ως εκπαιδευτές ενηλίκων θα πρέπει να διαθέτουν εκτός από γνώσεις πολυποικίλες δεξιότητες, προκειμένου να ανταποκριθούν στο απαιτητικό έργο τους. Ο εκπαιδευτής ενηλίκων καλείται να αναλάβει τον ρόλο του συντονιστή, του διαμεσολαβητή, του διευκολυντή, του εμπνευστή. Είναι επιθυμητό να διαθέτει συνεργατικότητα, οργάνωση, ευελιξία, ενσυναίσθηση, να είναι υποστηρικτικός και επικοινωνιακός. Σύμφωνα με τον Rogers (1999) ο εκπαιδευτής ενηλίκων είναι αρχηγός και μέλος της ομάδας, μάνατζερ της μαθησιακής διεργασίας, διδάσκων και αξιολογητής.

Το πρόγραμμα σπουδών των ΣΔΕ διαφοροποιείται σημαντικά από το αντίστοιχο της δευτεροβάθμιας τυπικής εκπαίδευσης, καθώς είναι ευέλικτο και ανοικτό, προκειμένου το εκπαιδευτικό περιεχόμενο να προσαρμόζεται ανάλογα με τις ικανότητες και τις ανάγκες των εκπαιδευομένων και να ανταποκρίνεται στα τρέχοντα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα και στις ανάγκες αγοράς εργασίας. Δεν αποτελεί ένα Αναλυτικό Πρόγραμμα με αυστηρά προκαθορισμένη δομή, αλλά συνδιαμορφώνεται σταδιακά λαμβάνοντας υπόψη το δυναμικό της ομάδας των εκπαιδευομένων. Το περιεχόμενο των μαθημάτων δεν είναι προκαθορισμένο ούτε περιχαρακωμένο στα όρια του αντίστοιχου επιστημονικού πεδίου. Αντιθέτως προτιμώνται οι διαθεματικές προσεγγίσεις. Οι μέθοδοι διδασκαλίας είναι καινοτόμες και δίνεται βαρύτητα στη βιωματική προσέγγιση της γνώσης, στην ομαδοσυνεργατική μάθηση και στις διαθεματικότητες.

Το πρόγραμμα Σπουδών βασίζεται στην αρχή των πολυγραμματισμών. Ο βασικός πυρήνας συγκροτείται από οκτώ γραμματισμούς: τον γλωσσικό (ελληνική γλώσσα και αγγλική γλώσσα), τον αριθμητικό (μαθηματικά), τον πληροφορικό (πληροφορική), τον κοινωνικό (κοινωνική εκπαίδευση), τον περιβαλλοντικό (περιβαλλοντική εκπαίδευση), τον επιστημονικό (φυσικές επιστήμες) και την πολιτισμική-αισθητική αγωγή. Κάθε εβδομάδα οι

εκπαιδευόμενοι συμμετέχουν σε ένα διαθεματικό project ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις τους. Αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελούν δραστηριότητες που πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και σχετίζονται με την Τέχνη και τον Αθλητισμό, με απώτερο σκοπό την ποιοτική διαχείριση του ελεύθερου χρόνου (Άρθρο 4. Παρ. 3. ΦΕΚ 1861/Β' /8-7-2014). Η διεξαγωγή του προγράμματος δεν περιορίζεται στον σχολικό χώρο, αλλά συντελείται και σε χώρους εκτός σχολείου, σε χώρους πολιτιστικής αναφοράς, όπως για παράδειγμα σε μουσεία και εκθέσεις με την οργάνωση πληθώρας εκπαιδευτικών επισκέψεων, αλλά και με τη συμμετοχή σε Πολιτιστικές, Περιβαλλοντικές και Κοινωνικές δράσεις.

Αξίζει να επισημανθεί ότι το 2006 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξέδωσε το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τα κράτη-μέλη σχετικά με τις οκτώ βασικές δεξιότητες στην καλλιέργεια των οποίων τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών-μελών κλήθηκαν να στοχεύσουν τόσο στους νέους όσο και στους ενήλικους. Μία από τις εν λόγω δεξιότητες είναι η πολιτισμική συνείδηση και έκφραση (Σιπητάνου, 2014), η οποία είναι δυνατόν να καλλιεργείται εντός του πλαισίου των ΣΔΕ. Ένας από του βασικούς στόχους των ΣΔΕ άλλωστε είναι η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των εκπαιδευομένων που επιτυγχάνεται κυρίως από την ποικιλομορφία των αντικειμένων, των δραστηριοτήτων και των εκδηλώσεων.

1.7 Έρευνες σχετικά με τη μουσειακή επίσκεψη

Η μουσειακή επίσκεψη αποτελεί αντικείμενο έρευνας τις τελευταίες δεκαετίες. Η μελέτη επισκεπτών (visitor studies) έχει αναπτυχθεί, καθώς σε μια προσπάθεια προσέγγισης κοινού έχει ανοιχθεί ένας διάλογος με επισκέπτες, προκειμένου να κατανοηθούν σε βάθος τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, τα κίνητρα, οι ανάγκες και οι προτιμήσεις τους. Οι έρευνες κοινού (audience research) έχουν ως στόχο να διερευνήσουν τις απόψεις και τις αντιλήψεις των επισκεπτών ή μη επισκεπτών σχετικά με τα μουσεία (Μπούνια, 2015). Μία από τις συνηθέστερες έρευνες κοινού είναι η λεγόμενη έρευνα αγοράς (market research) (Kelly, 2004). Πρόκειται για μελέτες που αναφέρονται στο κοινό των μουσείων και σκοπό έχουν μεταξύ άλλων να αναδείξουν τις απόψεις και τις αντιλήψεις διαφορετικού είδους κοινού σχετικά με τον κόσμο των μουσείων. Το ερευνητικό εργαλείο που συνήθως χρησιμοποιείται σε τέτοιου είδους έρευνες είναι οι συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια.

Ο Merriman (1989) διέκρινε δύο προσεγγίσεις στις έρευνες κοινού, την ψυχολογική και την πολιτιστική. Σε έρευνες με ψυχολογική προσέγγιση εξετάζεται η μουσειακή επίσκεψη ως μια επιλογή αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου και αναζητώνται τρόποι βελτίωσης της εμπειρίας αυτής. Σε έρευνες με πολιτιστική προσέγγιση το ενδιαφέρον εστιάζεται στο κοινωνικό υπόβαθρο των επισκεπτών και μελετάται η επισκεψιμότητα ποικίλων κοινωνικών ομάδων εντός του ευρύτερου κοινωνικοοικονομικού πλαισίου.

Μία από τις πιο σημαντικές έρευνες με «πολιτιστική» προσέγγιση υπήρξε η έρευνα των Bourdieu και Darbel (Gable, 1992), που διεξήχθη στα μέσα της δεκαετίας του 1960 στη Γαλλία και επεχείρησε να αναλύσει τις «λειτουργίες» της επίσκεψης σε ένα μουσείο κάνοντας χρήση παράλληλα υλικού από την Ισπανία, την Πολωνία, την Ελλάδα και την Ολλανδία. Ο προβληματισμός που τέθηκε από τον Bourdieu ήταν γιατί η πρόσβαση στα μουσεία είναι προνόμιο της καλλιεργημένης τάξης, ενώ στην ουσία είναι ελεύθερα και ανοικτά για όλους. Στην έρευνα αυτή η επισκεψιμότητα στα μουσεία συνδέεται με την κοινωνική τάξη και το αίσθημα της αισθητικής απόλαυσης. Αποτελεί προάγγελο της κοινωνικής θεωρίας που ανέπτυξε ο Bourdieu για τα «κεφάλαια», ένα εκ των οποίων είναι το

«πολιτιστικό κεφάλαιο» (cultural capital), ένα είδος εσωτερικού κώδικα που περιλαμβάνει γνώσεις, εφόδια και προδιαθέσεις. Ο Bourdieu υποστήριξε ότι για να μας αρεσει κάτι πρέπει να καταλαβαίνουμε το νόημά του. Η αισθητική απόλαυση δεν αποτελεί φυσικό χάρισμα, τουναντίον καλλιεργείται σταδιακά και εξαρτάται από την παρεχόμενη εκπαίδευση και την οικογενειακή επιρροή (Bourdieu, 2002). Η επισκεψιμότητα σε μουσεία και η γενικότερη στάση των ατόμων απέναντι σε πολιτιστικά αγαθά είναι δυνατόν να διαμορφωθεί και να αναπτυχθεί μέσω της έξης (habitus) και της εξάσκησης, ούτως ώστε να υιοθετηθούν συγκεκριμένες νοοτροπίες.

Σε μελέτη με «ψυχολογική» προσέγγιση οι Falk και Dierking (2000) υιοθετώντας την κατηγοριοποίηση της Moussouri διακρίνουν έξι κατηγορίες λόγων-κινήτρων που οδηγούν κάποιον να επισκεφθεί ένα μουσείο. Οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται τη δραστηριότητα αυτή ως μέσο εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας, ως κοινωνικό γεγονός, ως κύκλο ζωής (επανάληψη αυτού που έκαναν στην παιδική ηλικία, μαζί πλέον με τα παιδιά τους), ως χώρο αναψυχής, είτε την επιλέγουν για λόγους που σχετίζονται με πρακτικά ζητήματα (εγγύτητα, διαθεσιμότητα χρόνου και αντίτιμο). Σύμφωνα με τη Moussouri (1997, όπ. αν. στο Kelly, 2007) το ενδιαφέρον και τα κίνητρα είναι πιο έντονα μετά την πραγματοποίηση μιας επίσκεψης.

Έρευνα των Packer and Ballantyne (2002) με δείγμα 300 επισκέπτες σε μουσεία, εκθέσεις και ενυδρεία (100 για κάθε χώρο επίσκεψης) κατέληξε σε πέντε κατηγορίες κινήτρων για την πραγματοποίηση μιας επίσκεψης: α) μάθηση και ανακάλυψη (επιθυμία ανακάλυψης και απόκτησης νέας γνώσης, πληροφόρηση, καθώς και πρόκληση νέων εμπειριών), β) απόλαυση (επιθυμία για ψυχαγωγία και αίσθημα χαράς και ικανοποίησης) γ) ψυχική αποσυμπίεση (επιθυμία για χαλάρωση πνευματική και σωματική, ευκαιρία αλλαγής της καθημερινότητας και απομάκρυνση του άγχους και της έντασης) δ) κοινωνική αλληλεπίδραση (επιθυμία συνεύρεσης με φιλικά ή οικογενειακά πρόσωπα και αλληλεπίδρασης με άλλους, καθώς και ανάπτυξης σχέσεων) και ε) αυτοπραγμάτωση (επιθυμία συμμετοχής σε μια δραστηριότητα με νόημα, δηλαδή με ιδιαίτερη σημασία για το άτομο και ανάπτυξης αισθήματος προσωπικής επίτευξης, καθώς και ενίσχυση της αυτογνωσίας και της αυτοπεποίθησης).

Το 2001 η εταιρεία Morris, Hargreaves and McIntire, που εξειδικεύεται στην έρευνα κοινού, παρουσίασε τα αποτελέσματα μιας εκτεταμένης έρευνας για τα κίνητρα επισκεπτών μουσείων στη Β. Αγγλία. Οι επισκέπτες των μουσείων και εκθέσεων κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τα κυριότερα κίνητρα που ισχυρίζονται ότι τους παρακινούν στην πραγματοποίηση μιας επίσκεψης. Οι επισκέπτες διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες. Είναι αυτοί που παρακινούνται κοινωνικά (48%), δηλαδή για λόγους ψυχαγωγίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Αυτοί που παρακινούνται διανοητικά (39%), δηλαδή από ενδιαφέρον πάσης φύσεως. Αυτοί που παρακινούνται συναισθηματικά (11%), δηλαδή είτε από επιθυμία να γνωρίσουν το παρελθόν είτε από νοσταλγία ή για αισθητική απόλαυση. Τέλος, αυτοί που παρακινούνται πνευματικά (3%), δηλαδή για λόγους δημιουργικότητας και περισυλλογής (Waltl, 2006).

Οι έρευνες είναι περιορισμένες σε εθνικό επίπεδο (Ελλάδα) και εστιάζουν κυρίως στους ανήλικους μαθητές-επισκέπτες. Αξιοσημείωτη είναι η έρευνα που δημοσιεύθηκε από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (Ε.Κ.Κ.Ε.) το 2000 (Κουβέλη), με την οποία αναδεικνύεται η σημασία που διαδραματίζει το σχολείο στη γνωριμία και στην εξοικείωση των μαθητών με το μουσείο. Η πλειονότητα των μαθητών δήλωσαν ότι η επίσκεψη στο μουσείο ήταν μια ευχάριστη εμπειρία, έμαθαν καινούργια πράγματα και για έναν στους πέντε λειτούργησε ως κίνητρο για την ενασχόληση με το διάβασμα, τη ζωγραφική και τη

χειροτεχνία. Περίπου το 70% των ερωτηθέντων απάντησαν ότι θα ξαναεπισκεφτούν κάποιο μουσείο με την πρώτη ευκαιρία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το δείγμα για την εν λόγω συγκριτική μελέτη αποτελούνταν από μαθητές που προέρχονταν από δύο διακριτά ανόμοιες περιοχές της Ελλάδας, την Αττική και το νησί της Ικαρίας (2719 και 434 αντίστοιχα). Η θετική στάση και ο ενθουσιασμός ήταν έκδηλος στους περισσότερους μαθητές και των δύο περιοχών, με αυξημένα τα θετικά σχόλια των μαθητών της Ικαρίας, που εξηγείται από τις περιορισμένες ευκαιρίες για τέτοιου είδους δράσεις (Κουβέλη, 2000a).

Μία έρευνα που εξετάζει τη σχέση ενήλικου κοινού με τα μουσεία διεξήχθη το 2004 σε 150 επισκέπτες και ανέδειξε τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν τα μουσεία στη διατήρηση και προβολή της ιστορικής μνήμης και εθνικής ταυτότητας (Καυταντζόγλου κ.ά, 2005).

Έρευνες που εντάσσονται στο πεδίο της μουσειακής πληροφορικής (museum informatics) αφορούν τη χρήση νέων τεχνολογιών και οπτικοακουστικών μέσων. Οι περισσότερες εστιάζουν στην περιγραφή της τεχνολογίας που χρησιμοποιείται και στα χαρακτηριστικά της μουσειακής εμπειρίας και δεν αποσκοπούν στη διερεύνηση του ρόλου της νέας τεχνολογίας στην υποστήριξη της μάθησης (Γιαννούτσου κ.ά, 2011).

Σύμφωνα με έρευνα σε 105 μουσεία της Ελλάδας διαπιστώθηκε ότι αξιοποιούνται οι νέες τεχνολογίες για λόγους κυρίως προστασίας και επίβλεψης των συλλογών (Παυλογεωργάτος κ.ά, 2006). Σε έρευνα που δημοσιεύθηκε το 2010 το 44,2% των μουσείων που συμμετείχαν είχαν εντάξει με κάποιο τρόπο εφαρμογές νέων τεχνολογιών στο πλαίσιο λειτουργίας τους με αυξητική μελλοντική τάση (Μπούνια κ.ά, 2010).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η έρευνα κοινού σε ελληνικά μουσεία Τέχνης (Πιτσιάβα, 2010), από τα αποτελέσματα της οποίας προέκυψε ότι η πλειονότητα των επισκεπτών δίνουν βαρύτητα στον κοινωνικό χαρακτήρα της επίσκεψης, κατονομάζουν ως τον κυριότερο λόγο επίσκεψης σε ένα μουσείο το ενδιαφέρον και έχουν θετική άποψη για τη χρήση οπτικοακουστικών εφαρμογών εντός του μουσεικού χώρου.

Αξιοσημείωτη είναι και η έρευνα που διερευνά τη σχέση ενήλικου κοινού με μουσεία της Αθήνας με δείγμα 437 άτομα επισκεπτών και μη επισκεπτών (Δοξανάκη, 2013). Ως ανασταλτικοί παράγοντες επισκεψιμότητας διαπιστώθηκαν η έλλειψη χρόνου, η δυσκολία κατανόησης και η έλλειψη ενδιαφέροντος. Αρκετοί ερωτώμενοι απάντησαν ότι «δεν έτυχε», δεν τους δόθηκε κάποια ευκαιρία να πραγματοποιήσουν κάποια επίσκεψη σε μουσείο. Το κόστος εισιτηρίου ασκεί μικρή επιρροή ως αντικίνητρο επίσκεψης. Προβληματισμό δημιουργεί η διαπίστωση ότι ένα μεγάλο ποσοστό αγνοεί ακόμα και την ύπαρξη των μουσείων. Για τους πολύ συχνούς επισκέπτες ως κυριότερο κίνητρο επίσκεψης αξιολογείται η μάθηση (Δοξανάκη, 2013).

Σε έρευνα που διεξήχθη στη Θεσσαλονίκη από το 2007-2009 διενεμήθηκε ερωτηματολόγιο σε 1005 ενήλικα άτομα κάθε μορφωτικού επιπέδου, σε μια προσπάθεια αναζήτησης του βαθμού γνώσης και των προσδοκιών των κατοίκων της πόλης για το Αρχαιολογικό Μουσείο (Σολομών κ.ά., 2010). Τα άτομα με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και κυρίως οι άντρες δεν έχουν ιδιαίτερη επαφή με το μουσείο. Το κοινό και ειδικά η ηλικιακή ομάδα άνω των 65 αναζητά τη συνοδεία ειδικού κατά την επίσκεψη. Η πλειονότητα των ερωτηθέντων που έχουν πραγματοποιήσει κάποια επίσκεψη το έχουν κάνει ομαδικά, γεγονός που ενισχύει την κοινωνική διάσταση του μουσείου.

Κεφάλαιο 2: Σχεδιασμός και Μεθοδολογία της έρευνας

2.1 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση του πολυδιάστατου ρόλου του μουσείου στη σύγχρονη εποχή και της σχέσης του με την εκπαίδευση ενηλίκων στο πλαίσιο λειτουργίας των σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) Θεσσαλονίκης, που εντάσσονται στη γενική τυπική εκπαίδευση ενηλίκων.

Ειδικότερα τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκαν ως εξής:

E1: Η διδασκαλία των επιμέρους γραμματισμών (γλωσσικός, αριθμητικός, πληροφορικός, κοινωνικός, επιστημονικός και περιβαλλοντικός και πολιτισμική-αισθητική αγωγή), που αποτελούν και τον βασικό πυρήνα του προγράμματος σπουδών των ΣΔΕ, και κυρίως οι δραστηριότητες ποιοτικής διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου, που οργανώνονται από τα ΣΔΕ και περιλαμβάνουν επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις, έχουν συμβάλει στην εξοικείωση των ενήλικων εκπαιδευομένων με τον κόσμο των μουσείων;

E2: Οι νέες τεχνολογίες και το νέο «οικοσύστημα» που έχουν δημιουργήσει οι ψηφιακές τεχνολογίες αξιοποιούνται στην τυπική εκπαίδευση ενηλίκων όσον αφορά τα μουσεία και η αξιοποίησή τους έχει συμβάλει στην εξοικείωση των ενήλικων εκπαιδευομένων με αυτές;

Τα ερευνητικά ερωτήματα οργανώνονται σε τέσσερις άξονες ερωτημάτων. Ο πρώτος άξονας αφορά την εμπειρία των ερωτηθέντων εκπαιδευομένων σε ΣΔΕ αναφορικά με τον κόσμο των μουσείων. Ο δεύτερος άξονας αφορά τη διερεύνηση των λόγων και των κινήτρων που ωθούν στην επαφή με ένα μουσείο ή μια έκθεση. Επίσης, διερευνώνται τα εφόδια και τα οφέλη που αποκομίζει κάποιος από μία επίσκεψη σε μουσείο (τρίτος άξονας), καθώς και τα συναισθήματα που βιώνει (τρίτος άξονας). Ο τέταρτος άξονας αφορά τον βαθμό αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών σε σχέση με τα μουσεία και την εξοικείωση των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ με αυτές.

2.2 Μεθοδολογία έρευνας

Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας είναι η ποιοτική μέθοδος, που χρησιμοποιείται για να λειτουργήσει διερευνητικά όσον αφορά ένα φαινόμενο. Η ποιοτική μέθοδος θεωρείται η πιο κατάλληλη μέθοδος προσέγγισης, καθώς επιτρέπει τη συλλογή πλήθους πληροφοριών και προσανατολίζεται σε εμπειριστάτωμένη και σε βάθος κατανόηση κοινωνικών φαινομένων και του κοινωνικού κόσμου των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα (Robson 2007). Η εφαρμογή της αποσκοπεί στην ανακάλυψη στοιχείων μέσω της διερεύνησης και της επαγωγικής σκέψης. Συγκεκριμένα αξιοποιήθηκε η συνέντευξη, κατά την οποία είναι δυνατόν να καταγραφεί η βιωματική εμπειρία των ερωτωμένων, τα συναισθήματα, οι απόψεις και οι αντιλήψεις τους. Η συνέντευξη είναι χρήσιμη, όταν ενδιαφέρει να μελετηθούν συνολικά οι απόψεις των μελών μιας ομάδας, στην παρούσα έρευνα των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ. Με τη συνέντευξη, η οποία εμπεριέχει τη δυναμική της συζήτησης, είναι δυνατόν να αποκαλυφθούν λεπτομερώς φαινόμενα, στάσεις και συμπεριφορές και να καταγραφούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και εκφράσεις των υποκειμένων (Ζαφειρόπουλος, 2015, Ιωσηφίδης 2003). Επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη, που χρησιμοποιείται περισσότερο λόγω της ευελιξίας, της αμεσότητας και του χαμηλού κόστους.

2.3 Δείγμα

Ο πληθυσμός αναφοράς της έρευνας –το ευρύ σύνολο υποκειμένων για το οποίο εξάγουμε αποτελέσματα– είναι οι εκπαιδευόμενοι στα ΣΔΕ. Πρόκειται για άτομα που είναι απόφοιτοι Δημοτικού ή είχαν παρακολουθήσει κάποιες από τις τάξεις του Γυμνασίου κι έπειτα διέκοψαν τη φοίτησή τους. Μερικά από τα αίτια εγκατάλειψης του σχολείου είναι οι μαθησιακές δυσκολίες, οι χαμηλές σχολικές επιδόσεις, οι αρνητικές σχολικές εμπειρίες, οι αντιξοότητες, οι βιοποριστικές ανάγκες, τα οικογενειακά προβλήματα και η γλωσσική ανεπάρκεια (Σιπητάνου, 2014). Με τη φοίτησή τους στα ΣΔΕ επανεισέρχονται στην εκπαιδευτική διαδικασία με συγκεκριμένους στόχους εργασιακής ή κοινωνικής φύσης.

Η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη στο 1^ο και στο 2^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα υπήρξαν εκπαιδευόμενοι στα ΣΔΕ, άνδρες και γυναίκες, σύνολο 20 άτομα, καθώς και η διευθύντρια και υποδιευθύντρια των σχολείων (2 άτομα). Συγκεκριμένα ως κριτήριο στην επιλογή των εκπαιδευομένων τέθηκε να παρακολουθούν τον Β΄ κύκλο σπουδών κατά το σχολικό έτος 2018-2019, προκειμένου να έχουν διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη άποψη για τις δράσεις που υλοποιούνται εντός του πλαισίου του σχολείου αναφορικά με τα μουσεία. Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν σε εθελοντική βάση και η επιλογή του δείγματος ήταν τυχαία. Το εθελοντικό δείγμα μάς δίνει πληροφορίες για άτομα αποφασισμένα να εκφράσουν την άποψή τους. Σημαντικό ρόλο έπαιξε η θετική στάση και η καλή διάθεση των διευθυντριών και του εκπαιδευτικού προσωπικού των δύο σχολείων, καθώς και η προθυμία των εκπαιδευομένων να συμμετάσχουν στην έρευνα.

2.4 Ερευνητικό εργαλείο

Ως εργαλείο συλλογής δεδομένων αξιοποιήθηκε η προσωπική συνέντευξη, η οποία έχει σκοπό να συγκεντρώσει απόψεις, αλλά και πληροφορίες για το πώς λειτουργεί μια κοινωνική ομάδα, εν προκειμένω οι εκπαιδευόμενοι στα ΣΔΕ, που εντάσσονται στην τυπική εκπαίδευση ενηλίκων στην Ελλάδα (Ζαφειρόπουλος, 2015). Χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη με οδηγό συνέντευξης που απαρτιζόταν από προκαθορισμένες ερωτήσεις, όπως παρουσιάζονται στο Παράρτημα 3.

Υπήρξε ευελιξία ως προς τη σειρά και τον αριθμό των ερωτήσεων, καθώς και τροποποίηση ή προσθαφαίρεση ανάλογα με τη ροή της συζήτησης και το συνεντευξιαζόμενο υποκείμενο. Λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο των ερωτωμένων η χρήση λεξιλογίου και η διαμόρφωση του λόγου ήταν ανάλογη. Οι αρνητικοί ερωτώμενοι, που δυσκόλευαν στην άντληση πληροφοριών, αντιμετωπίστηκαν επιτυχώς εξίσου με τους θετικούς ερωτωμένους που υπήρξαν ιδιαίτερα ομιλητικοί (Ζαφειρόπουλος, 2015).

2.5 Διαδικασία διεξαγωγής έρευνας

Για τη διεξαγωγή της έρευνας ακολουθήθηκαν τα παρακάτω βήματα. Ύστερα από μελέτη βιβλιογραφικών πηγών ορίστηκε ως θέμα προς διερεύνηση «Το μουσείο και ο ρόλος του στην Εκπαίδευση Ενηλίκων». Ανατρέχοντας στη σχετική με το υπό διερεύνηση θέμα βιβλιογραφία και κάνοντας χρήση προσωπικής εμπειρίας και γνώσεων δημιουργήθηκε λίστα των θεμάτων που θα έπρεπε να θιγούν και διατυπώθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα. Αφού επιλεχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο, καταγράφηκαν ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στον οδηγό συνέντευξης και ταξινομήθηκαν σε θεματικούς άξονες.

Οι τέσσερις θεματικοί άξονες στους οποίους βασίστηκε ο οδηγός συνέντευξης αφορούν ερωτήσεις με θέμα την εμπειρία των ερωτηθέντων εκαιδευομένων σε ΣΔΕ αναφορικά με τον κόσμο των μουσείων, τη διερεύνηση των λόγων και των κινήτρων που ωθούν στην επαφή με ένα μουσείο ή μια έκθεση, τα εφόδια και τα οφέλη που αποκομίζουν από μία επίσκεψη σε μουσείο, καθώς και τα συναισθήματα που βιώνουν, και τον βαθμό αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών σε σχέση με τα μουσεία και την εξοικειώσή τους με αυτές. Το εισαγωγικό μέρος του οδηγού συνέντευξης αφορούσε δημογραφικά στοιχεία και συγκεκριμένα εύρος ηλικίας, φύλο, οικογενειακή και επαγγελματική κατάσταση.

Αρχικά διασφαλίστηκε η έγγραφη άδεια του Ιδρύματος Νεολαίας και Διά Βίου Μάθησης (Ι.ΝΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ.), καθώς και η προφορική συναίνεση των διευθυντριών του 1^{ου} και 2^{ου} ΣΔΕ Θεσσαλονίκης, όπου τελικά πραγματοποιήθηκε η εν λόγω έρευνα. Τα συγκεκριμένα σχολεία επιλέχθηκαν λόγω της εγγύτητας και προτίστως επειδή υπήρξε η συναίνεση των δύο διευθυντριών. Στην τηλεφωνική επικοινωνία μάλιστα με τις διευθύντριες υπήρξε η διαβεβαίωση ότι «το σχολείο τους είναι πάντα ανοικτό στην έρευνα, ότι στηρίζουν την ερευνητική διαδικασία εν γένει και οι εκπαιδευόμενοι χαίρονται να συμμετέχουν», καθώς και η διατύπωση ότι «η μουσειακή εκπαίδευση ακούγεται ενδιαφέρον θέμα που ξεφεύγει από τα τετριμμένα». Σημειώνεται αυτή η λεπτομέρεια διότι υπήρξε μια σχετική δυσκολία για την εύρεση των δύο σχολείων, καθώς πλήθος ερευνών πραγματοποιούνται στους χώρους των ΣΔΕ, μια που αποτελούν αρκετά αυξημένο σημείο ενδιαφέροντος.

Πριν την πραγματοποίηση των ημιδομημένων συνεντεύξεων υπήρξε ενημέρωση σχετικά με την ερευνητική διαδικασία και τονίστηκε η διασφάλιση της εχεμύθιας, προκειμένου να εξυρευθεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερος αριθμός εν δυνάμει συνεντευξιαζομένων. Αφού συγκεντρώθηκε ένας ικανοποιητικός αριθμός ατόμων καθορίστηκαν οι συναντήσεις, λαμβάνοντας υπόψη το πρόγραμμα του σχολείου, καθώς οργανώνονται πολλές δράσεις εντός και εκτός των σχολείων (επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις, ενημερώσεις από τα Επαγγελματικά Λύκεια, αφού μεγάλος αριθμός αποφοίτων των ΣΔΕ συνεχίζει τη φοίτησή του σε κάποιο Επαγγελματικό Λύκειο), ομάδες εκπαιδευομένων συμμετέχουν σε ποικίλα project και ιδίως κατά τον Μάιο, οπότε και διεξήχθησαν οι συνεντεύξεις, πραγματοποιούνται οι προετοιμασίες της καλοκαιρινής γιορτής, κατά την οποία λαμβάνει χώρα και η τελετή αποφοίτησης των εκπαιδευομένων που ολοκληρώνουν τον Β΄ κύκλο Σπουδών.

Αρχικά πραγματοποιήθηκαν πιλοτικές συνεντεύξεις με δύο εκπαιδευομένους από τον πληθυσμό-στόχο, προκειμένου να κριθεί η λειτουργικότητα και η πληρότητα των ερωτήσεων που συμπεριλαμβάνονταν στον οδηγό συνέντευξης και να υπολογιστεί ο χρόνος συνέντευξης. Ο λόγος που προηγήθηκε η πιλοτική έρευνα ήταν για να εκτιμηθούν τα επίπεδα ανταπόκρισης, να αποφευχθούν πιθανές παρερμηνείες και πιθανά σφάλματα απάντησης που θα μπορούσαν να προκύψουν κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων και να αντληθεί η επιθυμητή πληροφόρηση (Robson, 2007).

Ο χώρος διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν αίθουσες των σχολείων όπου λειτουργούν το 1^ο και 2^ο ΣΔΕ, κατόπιν σχετικής παραχώρησης από τις διευθύντριες των συγκεκριμένων σχολείων. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν δύο πιλοτικές συνεντεύξεις, 20 συνεντεύξεις εκπαιδευομένων (10 στο 2^ο ΣΔΕ και 10 στο 1^ο ΣΔΕ), διάρκειας περίπου 10 λεπτών, καθώς και δύο συνεντεύξεις της διευθύντριας και της υποδιευθύντριας του 1^{ου} και του 2^{ου} ΣΔΕ αντίστοιχα. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά το χρονικό διάστημα 8 Μαΐου έως 23 Μαΐου 2019 πριν την έναρξη του ωρολόγιου προγράμματος, κατά τη διάρκεια των

διαλειμμάτων ή και ορισμένες φορές εν ώρα μαθήματος, εφόσον βέβαια είχε προηγηθεί η σχετική άδεια από τις διευθύντριες και από τους εκπαιδευτικούς.

Η πλειονότητα των συνεντεύξεων μαγνητοφωνήθηκαν με τη σύμφωνη γνώμη των συνεντευξιαζομένων, αφού υπήρξε προφορική διαβεβαίωση για την τήρηση της ανωνυμίας τους και τη χρήση του υλικού αποκλειστικά για την υλοποίηση της συγκεκριμένης έρευνας. Για τις συνεντεύξεις των εκπαιδευομένων που δεν συναίνεσαν για τη μαγνητοφώνηση για προσωπικούς τους λόγους κρατήθηκαν έγγραφες σημειώσεις. Χρειάστηκε περισσότερος χρόνος για την υλοποίηση αυτών των συνεντεύξεων, προκειμένου να υπάρξει ακρίβεια όσον αφορά την αναπαραγωγή των λεγομένων των συνεντευξιαζομένων.

Μετά την υλοποίηση των συνεντεύξεων έγινε απομαγνητοφώνηση και συγκεντρώθηκε όλο το υλικό σε έντυπη πλέον μορφή. Με αυτόν τον τρόπο καταγράφηκαν οι απόψεις των ερωτώμενων όπως διατυπώθηκαν, αποφεύχθηκαν παρανοήσεις, παραποιήσεις και παραλείψεις (Ζαφειρόπουλος, 2015). Η διαδικασία χρονοβόρα, αλλά απαραίτητη, ούτως ώστε το αυθεντικό υλικό να είναι άμεσα προσβάσιμο από την ερευνήτρια και να μπορεί να γίνει η παράθεση κάποιων λεγομένων αυτολεξεί.

Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων αξιοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου, η οποία διακρίνεται για την αντικειμενική και συστηματική επεξεργασία των προς ανάλυση στοιχείων (Ιωσηφίδης, 2003). Αφού έγινε προσεκτική ανάγνωση του απομαγνητοφωνημένου υλικού, ακολούθησε επεξεργασία των πληροφοριών στο χαρτί. Διερευνήθηκε η γενική σημασία των δεδομένων, κωδικοποιήθηκαν τα δεδομένα με βάση τις κοινές, λέξεις, φράσεις, ιδέες και θέματα και εν συνεχεία κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα με τα κοινά χαρακτηριστικά που εντοπίστηκαν, τα οποία αποτελέσαν και τους πέντε θεματικούς άξονες των αποτελεσμάτων.

2.6 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία της έρευνας

Η χρήση της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου είναι δυνατόν να επηρεάσει την εγκυρότητα της έρευνας (Cohen et al., 2008). Η υποκειμενικότητα και η μεροληψία του συνεντεύκτη και του συνεντευξιαζομένου ενδέχεται να δημιουργήσουν προβλήματα και είτε να υπάρξουν παρανοήσεις από πλευράς των συνεντευξιαζομένων είτε γενική προδιάθεση και κατευθυνόμενες απαντήσεις από μέρους του συνεντεύκτη με τάση να επιβεβαιωθούν οι ήδη υπάρχουσες απόψεις. Στην παρούσα έρευνα εκτός από την πιλοτική συνέντευξη επιδιώχθηκε κι από πλευράς της συνεντεύκτριας η κατά το δυνατόν ουδέτερη και αμερόληπτη στάση κατά τη διατύπωση των ερωτήσεων. Επιπροσθέτως μελετήθηκε εκ νέου το θεωρητικό πλαίσιο και παράλληλα πραγματοποιήθηκε επανέλεγχος της όλης ερευνητικής διαδικασίας, προκειμένου τα στοιχεία των αποτελεσμάτων να δίδουν απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα (Robson 2007, Cohen et al. 2008).

Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία της έρευνας απαιτείται ικανότητα του ερευνητή και επικοινωνιακή δεξιότητα (Ζαφειρόπουλος, 2015). Το κλίμα εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε βοήθησε τη ροή της συζήτησης και επιδιώχθηκε από μέρους της συνεντεύκτριας η ίδια δομή και αλληλουχία λέξεων, καθώς και ο περιορισμός των προκαταλήψεων, προκειμένου να αποφευχθεί η παραποίηση των λεγομένων και να εξαχθούν ικανοποιητικά συμπεράσματα (Ιωσηφίδης, 2008).

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας επιδιώχθηκε η τήρηση των κανόνων ηθικής και δεοντολογίας, διατηρήθηκε η ανωνυμία των συμμετεχόντων και υπήρξε διαβεβαίωση για την πλήρη εμπιστευτικότητα.

2.7 Περιορισμοί έρευνας

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει τον πολυδιάστατο ρόλο των μουσείων και πώς τον αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευόμενοι στα ΣΔΕ μέσα από τις μουσειακές εμπειρίες που έχουν βιώσει πριν και κατά τη φοίτησή τους, καθώς και την εξοικειώσή τους με τις νέες τεχνολογίες αναφορικά με τον κόσμο των μουσείων. Υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς που ενδέχεται να επηρεάσουν το αποτέλεσμά της. Το δείγμα εντοπίστηκε κατ' αποκλειστικότητα σε ΣΔΕ που βρίσκονται στον τόπο διαμονής της ερευνήτριας, στην πόλη της Θεσσαλονίκης, όπου οι ευκαιρίες για επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους και εκθέσεις είναι περισσότερες, αφού πρόκειται για ένα μεγάλο αστικό κέντρο. Επιπροσθέτως τα συγκεκριμένα ΣΔΕ που συμμετείχαν στην έρευνα παρουσίαζαν αυξημένη δραστηριότητα, κάτι που δεν είμαστε σε θέση να επιβαιώσουμε και για άλλες δομές, αφού κάθε ΣΔΕ εκπονεί και εφαρμόζει ένα μη κοινό Πρόγραμμα Σπουδών. Επομένως τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευτούν, καθώς εάν υπήρχαν τροποποιήσεις ενδεχομένως να εξάγονταν διαφορετικά αποτελέσματα.

Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα της έρευνας

Στην έρευνα συμμετείχαν 20 εκπαιδευόμενοι/ες σε ΣΔΕ της Θεσσαλονίκης και δύο εκπαιδευτριες, που υπηρετούσαν στη θέση της διευθύντριας η μία και της υποδιευθύντριας η άλλη. Οι απαντήσεις τους θα παρουσιαστούν με βάση πέντε άξονες, τις επιμέρους θεματικές κατηγορίες. Προηγουμένως κρίνεται απαραίτητο να εκτεθούν τα δημογραφικά δεδομένα.

Πίνακας 1: Προφίλ εκπαιδευομένων

Συμμ/ντες	Φύλο	Ηλικία	Οικογενειακή κατάσταση	Εργασιακή κατάσταση	Δομή φοίτησης
Σ1	Ανδρας	46-55	Έγγαμος	Άνεργος	2° ΣΔΕ
Σ2	Γυναίκα	46-55	Διαζευγμένη	Ιδιωτική Υπάλληλος	2° ΣΔΕ
Σ3	Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	Άνεργη	2° ΣΔΕ
Σ4	Ανδρας	56-65	Άγαμος	Άνεργος	2° ΣΔΕ
Σ5	Γυναίκα	46-55	Άγαμη	Συμβασιούχος δημοτική υπάλληλος	2° ΣΔΕ
Σ6	Γυναίκα	46-55	Διαζευγμένη	Συμβασιούχος δημοτική υπάλληλος	2° ΣΔΕ
Σ7	Γυναίκα	46-55	Σε χηρεία	Άνεργη	2° ΣΔΕ
Σ8	Γυναίκα	56-65	Σε χηρεία	Συνταξιούχος	2° ΣΔΕ
Σ9	Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	Άνεργη	2° ΣΔΕ
Σ10	Αντρας	18-25	Άγαμος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	2° ΣΔΕ
Σ11	Γυναίκα	36-45	Έγγαμη	Άνεργη	1° ΣΔΕ
Σ12	Γυναίκα	56-65	Άγαμη	Συνταξιούχος	1° ΣΔΕ
Σ13	Ανδρας	36-45	Έγγαμος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	1° ΣΔΕ

Σ14	Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	Άνεργη	1 ^ο ΣΔΕ
Σ15	Γυναίκα	56-65	Έγγαμη	Συμβασιούχος δημοτική υπάλληλος	1 ^ο ΣΔΕ
Σ16	Γυναίκα	36-45	Διαζευγμένη	Συμβασιούχος δημοτική υπάλληλος	1 ^ο ΣΔΕ
Σ17	Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	Συμβασιούχος δημοτική υπάλληλος	1 ^ο ΣΔΕ
Σ18	Γυναίκα	46-55	Έγγαμη	Άνεργη	1 ^ο ΣΔΕ
Σ19	Ανδρας	46-55	Έγγαμος	Συμβασιούχος δημοτικός υπάλληλος	1 ^ο ΣΔΕ
Σ20	Γυναίκα	46-55	Διαζευγμένη	Συνταξιούχος	1 ^ο ΣΔΕ

Πίνακας 2: Προφίλ διευθυντών

Συμμετ/ντες	Φύλο	Ιδιότητα	Δομή απασχόλησης
Σ21	Γυναίκα	υποδιευθύντρια	2 ^ο ΣΔΕ
Σ22	Γυναίκα	διευθύντρια	1 ^ο ΣΔΕ

Τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν 20 εκπαιδευόμενοι που παρακολουθούσαν τον Β΄ κύκλο σπουδών, 10 από το 1^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης και 10 από το 2^ο ΣΔΕ Θεσσαλονίκης. Ακολούθως πραγματοποιήθηκαν 2 σύντομες συνεντεύξεις με τη διευθύντρια και την υποδιευθύντρια του 1^{ου} και του 2^{ου} ΣΔΕ αντίστοιχα.

Από τους 20 συνεντευξιαζομένους, όπως φαίνεται και στον πίνακα, οι 15 είναι γυναίκες και οι πέντε άντρες. Όπως προκύπτει και από το δυναμικό των εκπαιδευομένων του Β΄ κύκλου των δύο ΣΔΕ, ο αριθμός των γυναικών ήταν μεγαλύτερος. Επi του συνόλου των 61 ατόμων οι 37 ήταν γυναίκες στο 1^ο ΣΔΕ και επί του συνόλου των 47 ατόμων οι 27 ήταν γυναίκες στο 2^ο ΣΔΕ. Λόγω και της μεθόδου εξεύρεσης συμμετεχόντων που στηρίχτηκε στην προθυμία των εθελοντών δεν ακολουθήθηκε ισόρροπη κατανομή των συνεντευξιαζομένων ως προς το φύλο.

Ηλικιακά οι συμμετέχοντες παρουσιάζουν ποικιλία, δώδεκα εξ αυτών ανήκουν στην ηλικιακή κλίμακα 46-55 έτη, τέσσερις στην 56-65 έτη, τρεις στην 36-45 και ένας στην κλίμακα 18-25 έτη. Το γεγονός αυτό πιθανότατα έχει να κάνει και με το σύνολο των ηλικιών των εκπαιδευομένων που φοιτούν στα ΣΔΕ.

Η οικογενειακή κατάσταση των συνεντευξιαζομένων επίσης ποικίλλει. Ένας στους δύο είναι έγγαμοι, τέσσερις διαζευγμένοι, τέσσερις άγαμοι και δύο δηλώνουν σε χηρεία.

Σχετικά με την εργασιακή κατάσταση των εκπαιδευομένων προκύπτει ότι την πλειονότητα αποτελούν άτομα σε ανεργία (8) και έξι εργάζονται ως συμβασιούχοι σε υπηρεσίες των Δήμων (8μηνες συμβάσεις). Τρία άτομα δηλώνουν σε σύνταξη και μόνο τρία εργάζονται ως ιδιωτικοί υπάλληλοι. Εν μέρει αποτυπώνεται η σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα για άτομα με το αντίστοιχο επίπεδο σπουδών, όπως είναι αυτό των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ, δηλαδή το Απολυτήριο Δημοτικού.

Πριν γίνει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων από τις συνεντεύξεις των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ κρίνεται απαραίτητο να καταγραφούν κάποια στοιχεία που αντλήθηκαν από τις σύντομες συνεντεύξεις με τη διευθύντρια και την υποδιευθύντρια των δύο σχολείων όπου διενεργήθηκε η έρευνα.

Οργάνωση επισκέψεων σε μουσεία και εκθέσεις.

Οι επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις πραγματοποιούνται κατόπιν της σύμφωνης γνώμης των εκπαιδευτών και της έγκρισης των διευθυντών. Ο σχεδιασμός είναι μακροπρόθεσμος, αλλά υπάρχει και ευελιξία ως προς το εβδομαδιαίο πρόγραμμα.

*«Γίνεται ένας αρχικός σχεδιασμός και στις συνεδριάσεις αποφασίζουμε εάν είναι χρήσιμο να πάμε κάπου που παρουσιάζει ενδιαφέρον. Ως επί το πλείστον βέβαια με **προσωπικό ενδιαφέρον**» (Διευθύντρια 1^{ου} ΣΔΕ, εφεξής Δ.).*

*«Όσον αφορά τον σχεδιασμό καταρχάς γίνεται **προγραμματισμός ετήσιος**. Κάθε χρόνο μπορεί να αποφασίσουμε να ασχοληθούμε με ένα συγκεκριμένο θέμα, να επισκεφθούμε συγκεκριμένα μουσεία ή να επισκεφθούμε αρχαιολογικούς χώρους. Φυσικά δεν λείπουν κι οι **αυθόρμητες** επισκέψεις, για παράδειγμα κάτι που συμβαίνει μέσα στη βδομάδα κι αποφασίζουμε να το επισκεφθούμε. Μπορεί στις επισκέψεις να συμμετέχει όλο το σχολείο ή στο πλαίσιο παρακολούθησης ενός γραμματισμού. Με πρωτοβουλία της διευθύντριας, αλλά κι έπειτα από προτάσεις των καθηγητών, συζητούνται ενδεχόμενες δράσεις στις συνελεύσεις, κυρίως για μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Προϋποτίθεται η **έγκριση** από τη διευθύντρια, γενικά όμως υπάρχει **ευελιξία**» (Υποδιευθύντρια 2^{ου} ΣΔΕ, εφεξής Υ.).*

Υποχρεωτικότητα συμμετοχής στις επισκέψεις.

Η συμμετοχή στις επισκέψεις είναι υποχρεωτική. Υπάρχει βέβαια και επιλογή οι εκπαιδευόμενοι να ασχοληθούν με κάτι άλλο, λόγω έλλειψης χρημάτων ή απροθυμίας για προσωπικούς λόγους.

*«Ναι, είναι **υποχρεωτικό**, παίρνουν απουσίες. Διαφορετικά ίσως να μην «κερδίζαμε» τόσα άτομα... Άνθρωποι που ποτέ τους δεν θα πήγαιναν μόνοι τους συνειδητοποιούν ότι έχουν κι αυτοί το **δικαίωμα** να το κάνουν παρά την ηλικία τους, μπορούν να διαμορφώσουν τις μετέπειτα **επιλογές** τους. Ακόμα κι οι ογδοντάρηδες θα δουν κάτι...» (Δ.)*

*«Ναι, παίρνουμε παρουσίες, είναι υποχρεωτικά, βλέπουμε όμως ότι υπάρχει γενικά **ενεργή συμμετοχή**. Όσοι βέβαια δεν μπορούν λόγω χρημάτων ή δεν θέλουν υπάρχει δυνατότητα να παραμείνουν στο σχολείο και να κάνουν μάθημα».*

Πραγματοποίηση επισκέψεων-δράσεων.

Οι επισκέψεις-δράσεις πραγματοποιούνται εντός του ωραρίου του σχολείου.

*«Όχι, πέραν του ωραρίου οι εκπαιδευόμενοι δεν έχουν **χρόνο** να αφιερώσουν, ούτε υπάρχει **προθυμία** και από τους εκπαιδευτές» (Υ.).*

Αξιωσημείωτο είναι ότι στο 1^ο ΣΔΕ παράλληλα με τις προγραμματισμένες πραγματοποιούνται και δράσεις εκτός ωραρίου, κάτι που οφείλεται, κατά τα λεγόμενα της διευθύντριας, στην προθυμία, την καλή διάθεση, αλλά και τη διάθεση χρόνου από πλευράς εκπαιδευτών. Όσον αφορά τους εκπαιδευομένους εφαρμόζεται ένα «σύστημα ανταλλαγής»,

με την έννοια ότι εάν επισκεφθούν κάποιο χώρο πέραν του σχολικού ωραρίου, δικαιούνται τον αντίστοιχο αριθμό ωρών σε απουσίες.

*«Γενικά στο 1^ο ΣΔΕ ασχολούμαστε πολύ με θέματα **πολιτισμού**. Οργανώνουμε και εξωδιδακτικές δράσεις. Ακόμη κι εκτός ωραρίου εθελοντικά συνάδελφοι καθηγητές κι η υποφαινόμενη συνοδεύουμε σε κάποια εκδήλωση με επιβράβευση συνήθως μια επιπλέον απουσία. Εντύπωση μου έχει κάνει κάνει το φιλότιμο πολλών εκπαιδευτών!» (Δ.).*

Στάση των εκπαιδευομένων ως προς τις επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις.

Παρατηρείται γενικά ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή στις δράσεις από πλευράς των εκπαιδευομένων. Υπάρχει βέβαια περίπτωση να προκύψουν και κάποιες δυσαρέσκειες.

*«Υπάρχει **ενδιαφέρον**, αλλά υπάρχουν κι άτομα που μπορεί να εκφράζουν **δυσαρέσκεια**, γιατί τους προσβάλλει κάτι ή δεν τους αρέσει» (Υ.).*

Πολλοί βέβαια θεωρούν την Τέχνη ως κάτι μη χειροπιαστό που δεν έχει νόημα. Αρκετοί είναι αυτοί που βιώνουν για πρώτη φορά τέτοιου είδους εμπειρίες, είναι πρωτόγνωρη η όλη διαδικασία και τους φαίνονται όλα παράξενα. Κατόπιν ανατροφοδότησης, όμως, αλλάζει η οπτική τους.

*«Πολλοί εξ αυτών θεωρούν την Τέχνη **ανούσια**. Για αρκετούς μπορεί κάποια πράγματα με τα οποία έρχονται σε επαφή για πρώτη φορά να φαίνονται **εκκεντρικά**. Ύστερα όμως από ανατροφοδότηση συχνά **αλλάζει ο τρόπος που τα βλέπουν**. **Ενδιαφέρονται να μάθουν ποιος και γιατί** δημιούργησε κάτι. Για παράδειγμα κάτι που μπορεί να προκάλεσε ή να έγινε αφορμή για ρατσιστικά σχόλια, αναλύοντάς το το βλέπουν αλλιώς. Ανακαλύπτοντας πολλές πλευρές θα θελήσουν ίσως να το ξαναδοούν. Πράγματι σε μια έκθεση φωτογραφίας μετά μπήκαν ξανά και είδαν και διαπίστωσαν “δεν το είχαμε δει έτσι...”» (Δ.)*

Κίνητρα.

Η συμμετοχή σε επισκέψεις σε μουσεία λειτούργησε ως μέσο παρακίνησης για οικείους τους.

«Πολλοί αναφέρουν ότι παρακινούν τα παιδιά και τα εγγόνια τους να επισκεφθούν μουσεία και εκθέσεις» (Δ.).

Αλλαγή στάσης ως προς τα μουσεία.

Παρατηρείται αλλαγή ως προς τη στάση απέναντι στα μουσεία και την Τέχνη μετά την πραγματοποίηση επισκέψεων σε μουσεία.

*«Κατά τη γνώμη μου η Τέχνη αποτελεί ένα **ισχυρό μέσο**. Είναι ευεργετική για τον **ψυχισμό** και σημαντική για την **εκπαίδευση**. Πόσο μάλλον για τους σπουδαστές των ΣΔΕ που οι πλειονότητα δεν έχουν αυτές τις εμπειρίες. Μέσα από την επαφή που τους δίνεται η δυνατότητα να έχουν κατά τη φοίτησή τους στο σχολείο αποκτούν **θετικότερη στάση**. Η αλλαγή που συντελείται μέσα από τέτοιες επισκέψεις... Αλλαγή απέναντι στην Τέχνη, αποκτούν σεβασμό απέναντι στο αντικείμενο και στον καλλιτέχνη... Θα ήθελα να αναφέρω τα λόγια κάποιων εκπαιδευομένων κατά την έξοδο μετά την παρακολούθηση της θεατρικής παράστασης «Λεωφορείο ο Πόθος» του Τένεσι Ουίλιαμς: “**Σας ευχαριστούμε. Είδαμε το έργο και το καταλάβαμε**”» (Δ.).*

Έκδηλη είναι όμως και η γενικότερη αλλαγή που συντελείται στα άτομα που συμμετέχουν.

«Θα μπορούσα να μιλήσω για **μεταμορφώσεις**. Η **ζωή** κάποιων **άλλαξε τελείως**. Άλλαξε η **ψυχολογία**, η **εμφάνιση έσω και έξω**. Κάποιοι απόφοιτοι πήγαν σε σχολή θεάτρου κι εργάζονται κιάλας σε αυτό το αντικείμενο, έχει υπάρξει πρόταση για συμμετοχή σε θεατρική ομάδα. Άλλοι πάλι ζωγράφιζαν κι έχουν συμμετάσχει σε διαγωνισμούς. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα μιας απόφοιτής μας ηλικίας άνω των 58 που συνήθιζε να λέει «**ΤΩΡΑ ΖΩ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ**». Γενικά τα **ερεθίσματα** που προσπαθούμε να δώσουμε είναι πολλά, η Τέχνη έχει πολλές εκφάνσεις. Την απολαμβάνεις, την αφουγκράζεσαι... Η Τέχνη βοηθάει, έχει πολλές οπτικές, μέσα από τις πολλές οπτικές μπορείς να αντιμετωπίσεις με διαφορετικό τρόπο τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής...» (Δ.).

Οι απαντήσεις των εκπαιδευομένων παρουσιάζονται με βάση 5 συνολικά άξονες.

1^{ος} άξονας: Η μουσειακή εμπειρία των ενήλικων εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ πριν και κατά τη διάρκεια φοίτησής τους στα ΣΔΕ.

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται εάν οι εκπαιδευόμενοι που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν πραγματοποιήσει κάποια επίσκεψη σε μουσείο ή έκθεση κατά το παρελθόν ως ανήλικοι ή ενήλικοι πριν τη φοίτησή τους στα ΣΔΕ, αλλά και κατά τη φοίτησή τους.

Όσον αφορά τη μουσειακή εμπειρία κατά το παρελθόν, προέκυψε ότι οι 11 από τους 20 είχαν πραγματοποιήσει έστω και μία επίσκεψη σε κάποιο μουσείο ή έκθεση πριν ξεκινήσουν τη φοίτησή τους στα ΣΔΕ. Μάλιστα μία εξ αυτών δήλωσε ότι για πρώτη φορά πήγε σε μουσείο με το που ενηλικιώθηκε και κατόπιν επισκέφθηκε πολλά μουσεία (Σ7). Έξι άτομα δεν είχαν ξαναεπισκεφθεί κάποιο μουσείο, πριν να τους δοθεί ευκαιρία με το ΣΔΕ. Δύο εξ αυτών επικαλέστηκαν την απουσία χρόνου (Σ4, Σ5) και μία συνεντευξιζόμενη το απέδωσε και σε αμέλεια (Σ5).

«Κοίταζε, κοίταζε εγώ επειδή δούλευα 18 ώρες το 24ωρο, δεν είχα χρόνο να ασχοληθώ με αυτά» (Σ4).

Τρεις συνεντευξιζόμενοι το απέδωσαν στο γεγονός ότι είχαν μεγαλώσει σε μη αστική περιοχή.

«Δεν είχαμε τέτοιες **αξιώσεις**... ήμασταν στο χωριό...» (Σ2).

«Επειδή πήγα Δημοτικό στο χωριό, δεν είχαμε πάει πουθενά, πηγαίναμε τις εκδρομές, αλλά γύρω γύρω σε πάρκα» (Σ16).

«Όχι, γιατί γεννήθηκα σε κάποιο χωριό του Ν. Κιλκίς, πήγα Δημοτικό, αλλά από αυτά τα πράγματα δεν ξέραμε και πολλά πράγματα, ήμασταν από... πώς να το πω, γεωργοί... Μόνο αυτά ήξερα σαν παιδί που ήμουν» (Σ19).

Τρία άτομα δήλωσαν ότι δεν θυμούνται (Σ8, Σ13, Σ20).

«Ως παιδί δεν θυμάμαι. Μεγάλη σε πάρα πολλά» (Σ8).

«Μπα, δεν θυμάμαι. Μάλλον θα πήγαμε, αλλά δεν θυμάμαι (Σ20).

Στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ όλοι πραγματοποίησαν αρκετές επισκέψεις. Οι περισσότεροι ήταν σε θέση να κατονομάσουν τα μουσεία και τις εκθέσεις και εστίαζαν στο γεγονός ότι οι επισκέψεις ήταν πολλές. Αρκετοί ήταν κι αυτοί που επεσήμαναν την ευκαιρία

που τους δόθηκε με το ΣΔΕ. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διατυπώσεις τους και τα συναισθήματα σχετικά με αυτό το γεγονός.

«Τώρα στα ΣΔΕ... μας δόθηκε η ευκαιρία να ξαναεπισκεφθούμε με μεγάλη μας χαρά» (Σ1).

Η Σ2 με έκδηλο ενθουσιασμό ανέφερε ότι με τα ΣΔΕ πήγαν πολλές φορές και απαριθμούσε τους χώρους τους οποίους είχαν επισκεφθεί.

Η Σ9 δήλωσε ότι είχε ήδη επισκεφθεί μόνη της τα μουσεία που πήγαν με το ΣΔΕ «εκτός από κάνα δύο».

Η Σ12 παραδέκτηκε ότι «55 χρόνια είμαι στη Θεσσαλονίκη, δεν είχα πάει ποτέ στο Αρχαιολογικό μουσείο. Τώρα βρέθηκε με το ΣΔΕ ευκαιρία να πάω και να δω το μουσείο».

«Δεν έτυχε να τα ακούσω κάπου, να τα μάθω και τώρα μου δόθηκε η ευκαιρία να τα δω» (Σ13).

«Αν δεν ερχόμασταν στο σχολείο, δεν θα πηγαίναμε ποτέ. Η αλήθεια είναι ότι μόνη δεν πάω» (Σ14).

«Με το ΣΔΕ συμμετείχα στις επισκέψεις που έχουν γίνει, μου άρεσε πολύ, μα πάρα πολύ, και σε μουσεία, σε διάφορες εκθέσεις και σε αυτό είμαι πολύ χαρούμενη» (Σ15).

«Με το σχολείο ήταν η πρώτη φορά... Πάρα πολύ ωραία εμπειρία. Να σου πω δεν ήξερα καν ότι υπάρχουν αυτά τα μουσεία... δεν είχα ενδιαφερθεί να μάθω ότι όλα αυτά εδώ υπάρχουν. Ήταν απίστευτη εμπειρία και ήταν... πώς να το πω, πολύ μεγάλη ευκαιρία για μας που δεν μπορέσαμε να πάμε σχολείο, όταν έπρεπε να πάμε» (Σ16).

«Με το σχολείο ήταν που μας έκανε να πάμε σε μουσεία, σε διάφορα τέτοια και γνωρίσαμε πολλά πράγματα. Δηλαδή πράγματα που δεν θα πηγαινες ποτέ μόνος, με τίποτα» (Σ17).

«Η πρώτη μου εμπειρία ήταν με το ΣΔΕ, αυτό που είδα αρχαιολογικά μουσεία και τέτοια, με το ΣΔΕ. Επειδή εμένα μου ήρθαν όλα πρωτότυπα, τα είδα λίγο διαφορετικά τα πράγματα. Και μου άρεσε, πάρα πολύ μου άρεσε» (Σ19).

Το σύνολο των συνεντευξιαζομένων παραδέκτηκαν ότι είχαν παρακολουθήσει κάποια οργανωμένη ξενάγηση με το ΣΔΕ, κάτι που τους άρεσε.

«Παρακολουθήσαμε οργανωμένη ξενάγηση, ναι. Κι αυτό πάλι δεν θα μπορούσαμε να το κάνουμε μόνοι μας» (Σ2).

«Μπορείς να πας και μόνος σου για να το δεις, αλλά με την ξενάγηση μπορείς να καταλάβεις πιο πολλά πράγματα» (Σ5).

«Και δεν είναι μόνο ότι πηγαίνουμε σε μουσεία, είναι ότι μας κάνουν πολύ ωραία ξενάγηση και καταλαβαίνουμε τι βλέπουμε. Γιατί πηγαίναμε και πριν, κοιτούσαμε και φεύγαμε. Ενώ τώρα που πηγαίνουμε είναι πάρα πολύ ωραία» (Σ6).

«Μας εξηγούσαν για το κάθετι που βλέπαμε» (Σ7).

«Κυρίως με το ΣΔΕ είχαμε ξεναγό και ήταν ωραία, πολύ ωραία, γιατί καταλάβαινες και τι βλέπεις. Όχι ότι δεν παίρνεις και χωρίς ξεναγό πράγματα... αλλά είναι καλύτερα φυσικά να σου τα εξιστορεί κάποιος» (Σ9).

«Με το σχολείο είχαμε την ευκαιρία, είχαμε και την ξενάγηση και τα μάθαμε» (Σ12).

«Γίνεται πολύ καλή ξενάγηση ως σχολείο. Παίζει μεγάλο ρόλο. Νομίζω ότι αν πας μόνος σου δεν θα δεις τόσα πράγματα όσα σαν σχολείο» (Σ17).

«Κάτι που δεν γνώριζα εγώ προσωπικά, ρωτούσα και μου το εξηγούσαν. Σε αυτό δεν έχω κανένα παράπονο» (Σ19).

Αρκετοί αναφέρθηκαν στην οργάνωση και στο προσωπικό που εργάζεται στα μουσεία και σχεδόν όλοι συμφώνησαν πως δεν αντιμετώπισαν κάποιο πρόβλημα κατά την επίσκεψή τους στους μουσειακούς χώρους και εκθέσεις.

«Ευγενέστατοι ήταν όλοι εκεί... Ε... ρωτήσαμε, πήραμε τις απαντήσεις που θέλαμε, ε... ευχάριστα και ωραία. Δεν είχαμε κάποιο πρόβλημα... Όχι, όχι. Τέλεια... Βλέπω ότι βάλαν κάτι που έλειπε στα περισσότερα και δημιούργησαν πρόσβαση για ΑΜΕΑ» (Σ1).

«Το μόνο πρόβλημα ήταν η βροχή (γέλιο)! Οι άνθρωποι που δουλεύουν στα μουσεία πολύ καλοί» (Σ2).

«Τα οργανώνουν. Όποτε πηγαίνουμε μας περιμένουν, μας υποδέχονται...» (Σ6)

«Ίσα ίσα, είναι πολύ οργανωμένα» (Σ7).

«Όχι, μέσα στα μουσεία δεν αντιμετωπίσαμε κάποιο πρόβλημα. Αρκεί να θέλει κανείς να διαβάσει και να έχει χρόνο. Δεν αντιμετωπίσαμε κανένα πρόβλημα» (Σ8).

«Ήταν πολύ ευγενείς όλοι, όπου κι αν πήγαμε» (Σ11).

«Μας δέχθηκαν με χαρά!» (Σ14).

«Σε όλα τα μουσεία ήταν οι υπάλληλοι άψογοι, φιλικοί, μας καλοδεκτέκανε και συγκεκριμένα κάποιες ερωτήσεις που έκανα αμέσως πρόσχαροι να με εξηγήσουν» (Σ15).

Τρεις συμμετέχουσες εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους για την τιμή των εισιτηρίων.

«Θα έπρεπε να είναι γενικά πιο οικονομικά για τους Έλληνες, να υπάρχει ειδική τιμή» (Σ6).

«Στην Κνωσό μου έλεγαν 20 ευρώ το εισιτήριο. Τέσσερα άτομα 80 ευρώ; Ε, δεν πας...» (Σ7).

«Στην Ακρόπολη ανέβηκα δύο φορές, αλλά τώρα που πήγα τελευταία φορά μου φάνηκε ακριβό το εισιτήριο. Η Ακρόπολη 18 ευρώ για τους Έλληνες;(Σ8)».

Όσον αφορά κάποια οργανωμένη δραστηριότητα στην οποία συμμετείχαν ενεργά οι εκπαιδευόμενοι κι όταν κλήθηκαν να αναφέρουν οτιδήποτε δεν ήταν «απλώς μια επίσκεψη» οι 9 από τους 20 το έκαναν.

Τέσσερις ανέφεραν ένα πρόγραμμα Ρομποτικής στο οποίο είχαν συμμετάσχει στο Μέγαρο Μουσικής και το βρήκαν ενδιαφέρον, καθώς έκαναν κάτι και οι ίδιοι και δεν ήταν παθητικοί ακροατές (Σ14, Σ16, Σ17, Σ20). Χαρακτηριστικά ανέφεραν:

«Ρομποτική πήγαμε είδαμε κι είχαμε μια ομάδα με 6-7 άτομα και κάναμε ρομπότ. Η ρομποτική νομίζω ήταν το πιο ωραίο. Η Ρομποτική μου άρεσε, γιατί καθίσαμε και κάναμε με τα χέρια μας» (Σ14).

«Είχαμε πάει σε Ρομποτική και είχαμε φτιάξει μόνοι μας ένα ρομπότ. Είχαμε βέβαια οδηγίες, και στον υπολογιστή και σε χαρτί και έδειχνε τα βήματα... Και δημιουργήσαμε ένα ρομπότ, ήταν πάρα πολύ ωραίο» (Σ16).

«Μόνο στη ρομποτική που πήγαμε κάναμε πραγματάκια» (Σ17).

«Με το σχολείο κάναμε ένα ρομποτάκι, ήταν πάρα πολύ ωραίο. Πότε πέρασε η ώρα χαμπάρι δεν πήραμε» (Σ20).

Έξι εκπαιδευόμενες ανέφεραν κάποιες από τις εργασίες στις οποίες συμμετείχαν (Σ3, Σ6, Σ7, Σ9, Σ17, Σ18).

«Για το Εβραϊκό Μουσείο στο τέλος κάναμε και παρουσίαση του project που συμμετείχαμε... και project με τον κινηματογράφο» (Σ3).

«Βγαίναμε φωτογραφίες με την Κάρα του homo sapiens, ήταν στην εργασία μας αυτά» (Σ6).

«Στο Αρχαιολογικό πρόσφατα που πήγαμε είχαμε κάποια εργασία, την Κεφαλή» (Σ7).

«Στο Τελλόγλειο... είχε και **διαδραστικό**, σε έλεγε κάποιες λέξεις... μ' αυτές να κάνουμε κάποια μικρά ποιήματα ας πούμε» (Σ9).

«Στο Λαογραφικό μουσείο κατασκευάσαμε κάτι σαν πλυντήριο» (Σ17).

«...είχαμε project για τα Κάστρα» (Σ18).

Όταν ερωτήθηκαν οι συμμετέχοντες σχετικά με συζητήσεις που γίνονται όσον αφορά τα μουσεία στο πλαίσιο των επιμέρους γραμματισμών προέκυψαν τα εξής.

Σχεδόν όλοι οι εκπαιδευόμενοι ανέφεραν πως γίνονται συζητήσεις σχετικά με μουσεία και τις επισκέψεις τις οποίες πραγματοποιούν. Ενδεικτικά:

«Εκείνη την ώρα εκεί που είμαστε γινόμαστε ομάδες και τα γράφουμε κι όταν γυρνάμε εδώ η ομάδα τα συζητάει και τα λέει. Ας πούμε ρωτάει η καθηγήτρια τι ακριβώς σας εντυπωσίασε πιο πολύ» (Σ12).

«Λέμε τις εντυπώσεις μας, γίνονται διάφορες συζητήσεις είτε στο μάθημα είτε και μεταξύ των μαθητών» (Σ13).

«Και πριν τις επισκέψεις, όταν είναι να πάμε σε ένα μουσείο πάντα θα μας πούνε ότι θα πάμε να δούμε αυτό το πράγμα, που αναφέρεται σε αυτό... ένα σημείο αναφοράς τέλος πάντων και μετά όταν πηγαίνουμε εκεί μας δίνουν ένα **φύλλο εργασίας**, γράφουμε ας πούμε για εκθέματα που βλέπουμε ή για κάτι που μας έκανε εντύπωση και μετά όταν ερχόμαστε στο σχολείο, το κάνουμε σε **ομάδες** αυτό, όταν ερχόμαστε στο σχολείο, το συζητάμε όλοι μαζί αυτό, δηλαδή η κάθε ομάδα λέει αυτό που της έκανε εντύπωση και τα συζητάμε όλοι μαζί μετά».

Στην ερώτηση εάν οι συζητήσεις-αναφορές πραγματοποιούνται σε συγκεκριμένο γραμματισμό τέσσερις ανέφεραν τον γλωσσικό γραμματισμό (Σ6, Σ7, Σ8, Σ12), τρεις τον κοινωνικό γραμματισμό (Σ5, Σ7, Σ11) και τέσσερις τον πληροφορικό γραμματισμό (Σ1, Σ3, Σ8, Σ11) τρεις εκ των οποίων μίλησαν για τον Υπολογιστή των Αντικυθήρων. Τέσσερις εκπαιδευόμενοι ισχυρίστηκαν ότι συζητήσεις γίνονται «σχεδόν με όλους» (Σ1), «ανάλογα ποιος (καθηγητής) θα τύχει» (Σ18). Ένας δεν θυμόταν αν είχε γίνει σχετική συζήτηση σε

κάποιο γραμματισμό (Σ10). Σε μία μεμονωμένη περίπτωση εκφράστηκε η άποψη ότι δεν μπορούν να γίνουν συζητήσεις με τους δασκάλους, αλλά αποτελεί φυσικά εξαίρεση (Σ4).

2^{ος} άξονας: Λόγοι και κίνητρα που ωθούν στην επαφή με τον κόσμο των μουσείων.

Στην υποενότητα αυτή παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ για τους λόγους και τα κίνητρα που ωθούν κάποιον να έρθει σε επαφή με τον κόσμο των μουσείων και να πραγματοποιήσει επισκέψεις.

Στην ερώτηση για ποιο λόγο πιστεύετε ότι επισκέπτεται κάποιος ένα μουσείο η πλειονότητα αναφέρθηκε στη **μάθηση**. Ενδεικτικά:

«Κυρίως για να μάθει την ιστορία του τόπου του» (Σ3).

«Εμένα η γνώμη μου είναι όταν πηγαίνεις σε ένα άλλο μέρος πρώτη φορά, ειδικά στο εξωτερικό, μαθαίνεις για την ιστορία εκείνου του μέρους, του τόπου, της περιοχής... μέσα από τα μουσεία... τον πολιτισμό τους, την... πώς να το πω τώρα, τη ζωή που κάνανε... Κι ένα παραπάνω στην Ελλάδα που έχουμε πάρα πολλά αρχαία... Έχουμε στην Ελλάδα την πιο ωραία ιστορία βασικά εμείς εδώ οι Έλληνες και την πιο παλιά. Είναι οι ρίζες μας, πρέπει να τα ξέρουμε» (Σ7).

«Για να μάθει, ανάλογα τι έχει εκείνη τη μέρα, εκείνο το διάστημα το μουσείο» (Σ9).

«Για να μαθαίνεις κάποια πράγματα για την κληρονομιά της Ελλάδας» (Σ11).

«Προσωπικά έρχομαι, γιατί θέλω να μάθω» (Σ14).

«Για να μάθει βασικά την ιστορία, πολύ βασικό πράγμα» (Σ17).

Δύο εκπαιδευόμενες ανέφεραν ως λόγο το **ενδιαφέρον** (Σ2, Σ20).

Ένας εκπαιδευόμενος το απέδωσε στην **περιέργεια** (Σ19).

Ένας άλλος εστίασε στη σπουδαιότητα που έχουν τα ερεθίσματα που μπορεί να ωθήσουν κάποιον να επισκεφθεί ένα μουσείο.

«Κοίταξε, τώρα εδώ είναι **ερεθίσματα**, ο καθένας δεν έχει την ίδια... και δεν είναι και υποχρεωμένος να έχει... του καθενός η ζωή πώς έρχεται και πώς γίνεται... Τι ευαισθησίες, τι ερεθίσματα έχει ο καθένας είναι άλλο...» (Σ4).

Ερωτώμενοι για τον τρόπο περιήγησης σε ένα μουσείο, μόνοι ή σε ομάδα, ένα μεγάλο κομμάτι των συνεντευξιζομένων, 14 στους 20, επέλεξε την ομάδα.

«Ομαδικά, ομαδικά... και καφεδάκι μετά» (Σ2).

«Ομαδικά! Μόνη ούτε στον παράδεισο» (Σ3).

«Εμείς, εγώ τώρα δύο χρόνια που πηγαίνουμε ομαδικά σαν σχολείο μου άρεσε πιο πολύ, επειδή συγκρίνεις, λέει ο ένας, λέει ο άλλος, ο καθένας τα δικά του, οπότε είναι αλλιώς. Παίρνω κάτι από τη Β., παίρνει η Β. κάτι από μένα... Μου άρεσε πιο πολύ έτσι. Δεν είναι ότι δεν έχουμε πάει μόνοι μας, αλλά είναι... χάρη ότι βγαίνεις και φωτογραφίες» (Σ6).

«Είναι πιο ωραία, γιατί βλέπεις, συζητάς, λέει (για φίλη) κάτι που εσύ δεν το πρόσεξες, της λες κάτι που δεν πρόσεξε αυτή. Είναι πιο ωραία ομαδικά να πηγαίνεις» (Σ7).

«Με μια ομάδα για να γίνει και η ξενάγηση η κατάλληλη και με την οικογένεια, ναι, με όλους τους τρόπους! Μου αρέσει» (Σ9).

«Με άλλους σίγουρα, με παρέα. Εκτός από το σχολείο. Γιατί με την παρέα είναι καλύτερα. Θα σου εξηγήσει κάποιος, θα συζητήσεις για αυτά που είδες κι έτσι μαθαίνεις» (Σ10).

«Εγώ θα έλεγα καλύτερα με ομάδα, για να μπορούμε να πούμε και τις απόψεις μας. Όταν πας μόνη τελείως, εντάξει, τα κρατάς μέσα σου ας πούμε, και τα λες μετά. Αλλά όταν είσαι με ομάδα, μιλάς κι εκείνη την ώρα, λες αυτό ή εκείνο, τι καλά, κάνεις και πράγματα μαζί, οπότε η ομάδα μάλλον πιο καλά» (Σ20).

Τρεις εκπαιδευόμενοι ήταν κατηγορηματικοί ότι προτιμούν μόνοι, για δικούς τους λόγους.

«Καλύτερα μόνος. Δεν τους θέλω. Τι να με κάνουν; Για φασαρία; Για γκρίνια;» (Σ4).

«Μόνη πιο καλά. Έχεις τον χρόνο... Με την ομάδα βιάζεσαι. Φεύγουν οι άλλοι σε γρήγορο ρυθμό. Μόνος πιο ωραία, να σκεφτείς, να αναρωτηθείς» (Σ5).

«Νομίζω μόνη πιο καλά. Πιο πολύ θα στεκόμουν... Όταν είναι πολλοί, εντάξει δεν μπορείς να το παρατηρήσεις πιο καλά. Και μόνη θα μου άρεζε να πάω, θα κοιτούσα με πιο προσοχή. Κατάλαβες; Μιλάει ο ένας, μιλάει ο άλλος... αποσπάται η προσοχή (Σ14).

Δύο συνεντευξιαζόμενοι φάνηκαν δεκτικοί και με τους δυο τρόπους. Συγκεκριμένα:

«Ε... Εγώ λόγω του ότι έτσι είμαι... δεν έχω θέμα ομάδας, απλά... ε... όταν μπω σε κάποιο χώρο και μου αρέσει, οποιοδήποτε μουσειακό χώρο και μου αρέσει, θέλω τον χρόνο μου να το γυρίσω μόνος και να το απολαύσω, να το δω, να σκεφθώ, να πάω πίσω, να δω μετά, πριν κλπ. Όταν είμαστε σε ομάδες είναι λίγο πιο δύσκολο, γιατί τα προσπερνάς ξέρεις κάπως... ναι... οπότε μόνος θα έλεγα ότι το χαίρομαι καλύτερα, αλλά... Το θέμα είναι ότι μόνος δεν το αποφασίζεις... Έχει τα υπέρ και τα κατά. Όταν είναι ομάδα, θα δεις ένα αντικείμενο, αν είσαι 5 άτομα, έχεις 5 διαφορετικές απόψεις και ιδέες και μπορείς να το συζητήσεις, στο μόνος απλά το απολαμβάνεις καλύτερα, γιατί δεν έχεις αυτό το “άντε, πάμε να φύγουμε, προχωράν οι άλλοι”. Δηλαδή αυτό είναι το μειονέκτημα» (Σ1).

«Μόνη θα πήγαινα λίγο πιο δύσκολα νομίζω, σαν ομάδα είναι αλλιώς... Δεν αποφασίζεις μόνος σου να πας, αυτό είναι, δηλαδή λες θα πάω κάποια στιγμή και δεν» (Σ17).

Μία συνεντευξιαζόμενη εξέφρασε την άποψη ότι και με τους δύο τρόπους δεν έχει πρόβλημα (Σ18).

Όσον αφορά τα κίνητρα που δίνονται μέσω του ΣΔΕ και αν η φοίτηση σε αυτό υπήρξε ή θα υπάρξει αφορμή και για μετέπειτα επισκέψεις οι 16 από τους 20 ήταν θετικοί. Ενδεικτικά:

«Αν τύχει και δω κάτι που με ενδιαφέρει, γιατί να μην πάω» (Σ4).

«Ναι, πιστεύω ότι αν τύχει, θα πάω» (Σ10).

«Πιστεύω υπάρχουν πολύ ενδιαφέροντα πράγματα να δεις. Ας πούμε και πράγματα που εγώ δεν έκανα προτού έρθω στο σχολείο, τώρα τα ψάχνω και με ενδιαφέρουν κιόλας» (Σ11).

«...ό,τι έχει, γιατί όχι. Δεν ξέρω αν θα το επιδιώξω, αλλά πολύ πιθανό να ξαναπάω» (Σ13).

«Σε κάποια πράγματα πιστεύω ότι ναι θα πάω και μετά το σχολείο. Βέβαια αν πήγαινα σε κάποια χώρα ή σε άλλη πόλη θα πήγαινα σε ένα μουσείο. Στην ίδια την πόλη πιο δύσκολα πηγαίνουμε, ενώ υπάρχουν τόσα πράγματα» (Σ17).

Τέσσερις δεν θεώρησαν ότι το ΣΔΕ τους έδωσε ένα επιπλέον κίνητρο για επισκέψεις (Σ1, Σ4, Σ5, Σ7), επειδή όπως ή άλλως τα γνώριζαν κι ήταν στη νοοτροπία τους να πηγαίνουν σε μουσεία.

«Εμείς είχαμε τη νοοτροπία και την παιδεία, εάν πάμε και σε άλλο χώρο, δηλαδή σε επαγγελματικά ταξίδια κλπ. που κάναμε παλαιότερα, καθόμασταν μία μέρα ή δυο μέρες παραπάνω, για να μπορέσουμε να επισκεφθούμε και κάποιο μουσείο, οποιοδήποτε ήταν αυτό, μπορεί να ήταν το μουσείο της φύσης, μπορεί να ήταν ξέρω εγώ οτιδήποτε» (Σ1).

Σε αρκετές περιπτώσεις υπήρξε διάθεση να παρακινήσουν κι άλλους (Σ2, Σ6, Σ7, Σ11, Σ16, Σ19).

«Αλλά και με τα παιδιά μου τα συζητούσα και τα παρότρυνα να επισκεφθούν μουσεία: “Καλά, έρχονται οι ξένοι κι εμείς δεν πάμε πουθενά”, τους λέω...» (Σ2).

«Μου έκαναν εντύπωση... και πήγα και τη μικρή μου, για να τα δει» (Σ11).

«Σε κάποια ευκαιρία μπορεί να πάω ξανά και οικογενειακώς, με κάποια γειτόνισσα, με τα παιδιά, με τον σύζυγο. Κι αύριο αν μου πουν να πάμε σε ένα μουσείο πάλι πρώτη θα είμαι, πρόθυμη» (Σ15).

«Ναι, υπάρχει πιθανότητα να το κάνω, η αλήθεια. Ναι, δηλαδή τώρα θα είμαι πιο ψαγμένη σε αυτά τα πράγματα. Δηλαδή αν ακούσω κάτι, ότι γίνεται κάποια εκδήλωση ή κάποια έκθεση, θα μου άρεσε να πάω την παρέα μου και να πάω με τις φίλες μου ή ακόμα και τον γιο μου» (Σ16).

«Βέβαια, βέβαια. Μετά ας πούμε λέω και στη γυναίκα μου: “Πάμε να δούμε, τι ωραία είναι εκεί, περπατάμε, ηρεμείς, βλέπεις πράγματα, είναι ένα καλό, είναι ένα στολίδι για μένα, πραγματικά στολίδι θα το έλεγα εγώ, γιατί τα έχω δει πρώτη φορά και εντυπωσιάστηκα. Βεβαίως. Στον οποιοδήποτε θα το έλεγα. Όχι μόνο στην οικογένειά μου και τον φίλο μου και τον ξάδελφό μου, τον οποιοδήποτε, είναι ένα ωραίο πράγμα όντως, εμένα μου αρέσει πραγματικά» (Σ19).

3^{ος} άξονας: Εφόδια και οφέλη από μια επίσκεψη (εικονική ή μη) σε μουσεία και πρόκληση συναισθημάτων.

Σε αυτήν την υποενοότητα παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευομένων όσον αφορά τα εφόδια και τα οφέλη από μια επίσκεψη σε μουσείο, καθώς και τα συναισθήματα που προκαλούνται.

Οι επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις ήταν μια ευχάριστη εμπειρία για το σύνολο των συνεντευξιζομένων.

Στο ερώτημα εάν έμειναν ικανοποιημένοι από τις επισκέψεις, το σύνολο των εκπαιδευομένων απάντησαν θετικά. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση μιας εκπαιδευομένης:

«Ικανοποιημένη που περνάμε απ' έξω και γνωρίζουμε πια τι υπάρχει μέσα. Γιατί δεν είχα ξαναπάει σε μουσείο» (Σ3).

Όσον αφορά τα οφέλη που αποκομίζει κάποιος από μια επίσκεψη σε μουσείο οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν ότι ήταν πολλά και έμαθαν από τις επισκέψεις (**μάθηση**).

«Έμαθα πάρα πολλά! Ήμασταν «ντουβάρια» (Σ2).

«Τα μουσεία οπωσδήποτε βοηθούν τον άνθρωπο, όπως είπαμε, βοηθούν ας πούμε στην κατάρτιση της ιστορίας, μάλιστα με το αρχαίο ελληνικό, αυτά... είναι τεκμηριωμένο κάπως το πράγμα ας πούμε και το βλέπεις και πρακτικά όσο γίνεται, είναι καλό» (Σ4).

«Πολλά οφέλη, όχι ένα, πολλά. Μας ξύπνησαν πολλά πράγματα που νομίζαμε ότι... δεν είναι για μας, ποιος θα ασχοληθεί... Βέβαια, εντάξει, είμαι 50 και λίγο, οπότε ήταν πράγματα που δεν φανταζόμουν ότι θα ασχοληθώ» (Σ6).

«Όλο και κάτι παραπάνω κερδίσαμε εδώ σε αυτό το σχολείο που ήρθαμε. Πολλά παραπάνω, όχι κάτι παραπάνω. Πάρα πολλά παραπάνω» (Σ7).

«Σίγουρα έμαθα. Είδα πράγματα που δεν είχα φανταστεί» (Σ10).

«Βέβαια, μάθαμε. Ότι επίσκεψη είναι καλό, μας βοηθάει. Πηγαίνω σε όλα, γιατί θέλω να μάθω. Δεν έχω ούτε μια απουσία» (Σ14).

«Έμαθα πράγματα που δεν τα ήξερα! Περνούσα από την Καμάρα και δεν ήξερα καν... Περνάς και δεν δίνεις σημασία, έμαθα την ιστορία, όλα αυτά... μάθαμε κάποια πράγματα που ούτε καν τα φανταζόμασταν ότι υπάρχουν» (Σ17).

Μία εκπαιδευόμενη εστίασε στο γεγονός ότι «φρέσκαρε τις μνήμες της» (Σ15).

Ένας συνεντευξιαζόμενος ισχυρίστηκε ότι σε προσωπικό επίπεδο γνώριζε ήδη πολλά, λόγω του ότι ο αδελφός του ήταν δάσκαλος (Σ4).

Ένας συνεντευξιαζόμενος εστίασε στο γεγονός ότι τα μουσεία αποτελούν **συνδυατικό κρίκο ανάμεσα στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον**.

«Κάποιος μας είχε πει πιο παλιά ότι το μουσείο είναι ρίζες, αν δεν έχεις ρίζες δεν είσαι τίποτε, δηλαδή είναι κάτι που δεν μπορεί..., όταν δεν υπάρχει, δεν υπάρχουν ρίζες, δεν υπάρχουν, εξαφανίζεσαι σε τακτό χρονικό διάστημα. Θεωρώ ότι το μουσείο μας δίνει... μας έχει αυτό το δέσιμο, δηλαδή ξέρουμε από πού προερχόμαστε, ξέρουμε πώς ήταν οι πρόγονοί μας, πώς ζούσαν, πώς... αυτό με λίγα λόγια» (Σ1).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη ενός εκπαιδευμένου που εστίασε στην **κοινωνική διάσταση** του μουσείου.

«Η ευκαιρία που δίνεται σε κάποιον να συμμετέχει σε τέτοιες δραστηριότητες τον βοηθάει πάλι να... κοινωνικά να μπει πάλι σε έναν κόσμο μεγαλύτερο από τον δικό του, θα το πω κάπως έτσι» (Σ13).

Όταν ζητήθηκε από τους συνεντευξιαζόμενους να απαριθμήσουν κάποια συναισθήματα που έχουν βιώσει κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους σε μουσείο οι περισσότεροι ανέφεραν θετικά. Χαρακτηριστική η δήλωση:

«Φυσικά όλα θετικά ήταν, δεν υπήρχε κάτι αρνητικό» (Σ20).

Συγκεκριμένα, συναισθήματα που αναφέρθηκαν ήταν τα εξής: **εντύπωση** (Σ1, Σ11, Σ19), **ενθουσιασμός** (Σ2, Σ8, Σ12, Σ14, Σ15), **θαυμασμός** (Σ5, Σ6, Σ7), **υπερηφάνεια** (Σ7, Σ11, Σ15, Σ17), **μεγάλο δέος** (Σ7), **επιθυμία για μάθηση** (Σ13, Σ16), **χαρά** (Σ15, Σ20), **ενδιαφέρον** (Σ16, Σ19), **ευχαρίστηση** (Σ18, Σ20), **συγκίνηση** (Σ18). Ενδεικτικά:

«Εμείνα ενθουσιασμένος όχι μόνο με την... καθαριότητα και με αυτά όλα... Το μουσείο είναι άψογο μέσα» (Σ4).

«Μου έκανε εντύπωση στο Αρχαιολογικό Μουσείο που ενώ δεν είχαν τα κατάλληλα εργαλεία και εξοπλισμό για να κάνουν κάποια πράγματα κι όμως τα κατάφεραν πάρα πολύ καλά με το μυαλό τους, με τη θέλησή τους» (Σ11).

«Το καλύτερο συναίσθημα που ένιωσα, που μπορεί νομίζω να νιώσει ένας άνθρωπος, νομίζω είναι ότι να τον κάνει να θέλει να μάθει κι άλλα, να δει κι άλλα, να σηκωθεί από τον καναπέ» (Σ13).

«Εκτός του ότι είμαι πολύ χαρούμενη, λέω, κοίταξε λέω, «ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΡΓΑ», διάφορες ηλικίες, είναι για μεγάλους 50ρηδες, 60ρηδες, 70ρηδες... Νιώθω τόσο όμορφα που είμαι Ελληνίδα, για την πλούσια ιστορία μας!» (Σ15).

«Δηλαδή το ευχαριστιέται η ψυχή μου! Κι άμα είμαι ευχαριστημένη, δεν θέλω τίποτε άλλο» (Σ18).

«Συγκινήθηκα εκεί όταν πήγαμε στο Ναύπλιο στη φυλακή του Κολοκοτρώνη, γιατί ήταν κάτι τρομερό, να ζει ένας άνθρωπος μέσα σε ένα μπουντρούμι χωρίς φως, χωρίς τίποτα, δηλαδή ήταν... και περισσότερο που αυτόν τον συγκεκριμένο άνθρωπο που πρόσφερε και υλικά και ψυχολογικά, έχασε κι ένα παιδί. Κι εμείς αντί να τον κάνουμε, να του προσφέρουμε τα πάντα, τον φυλακίσαμε» (Σ18).

Μία συνεντευξιαζόμενη εκτός από ωραία συναισθήματα ανέφερε τη **λύπη** και τον **θυμό**.

«**Ωραία** συναισθήματα. Αλλά και **λύπη**, **θυμό**. Συμμετείχαμε σε κάποια δρώμενα στο Εβραϊκό μουσείο και σφίκτηκε η καρδιά μου, για την ιστορία τους, πώς τους γέλασαν...» (Σ3).

Ακόμα μία ερωτώμενη εκτός πάλι από ωραία συναισθήματα πρόσθεσε και την **πικρία**. Συγκεκριμένα:

«Κι από την άλλη πικραίνομαι... Πώς έγιναν οι Πυραμίδες, οι δούλοι μακροχρόνια δούλευαν...» (Σ5).

Αξίζει να σημειωθεί ότι μια εκπαιδευόμενη εξέφρασε την **ευγνωμοσύνη** της που της δόθηκε η ευκαιρία με το ΣΔΕ να πραγματοποιήσει αυτές τις επισκέψεις (Σ12).

Οι απόψεις των συνεντευξιαζομένων για τη χρησιμότητα των μουσείων συγκλίνουν. Χαρακτηριστική είναι η εξής άποψη:

«Κοινωνικά να το δούμε είναι σημαντική η όλη διαδικασία. Δεν το δέχονται όλοι, βέβαια, γιατί δεν το έχουν μάθει» (Σ5).

Στο ερώτημα εάν νιώθουν ότι έχει αλλάξει η στάση τους απέναντι στα μουσεία κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους στα ΣΔΕ η πλειονότητα απάντησε θετικά. Μεταξύ άλλων μίλησαν για αλλαγή **οπτικής**, για **κοινωνικές συναναστροφές** και **επαγρύπνηση**.

«Σίγουρα. Σίγουρα με αυτά που μαθαίνουμε και με αυτά που μας εκπαιδεύουν πέρυσι και φέτος, τα δύο χρόνια που διαρκεί η φοίτηση εδώ...» (Σ1).

«Τα βλέπω όλα από άλλη οπτική γωνία. Και φυσικά είναι σημαντικό το δέσιμο που έχω αποκτήσει με μερικούς ανθρώπους...» (Σ2).

«Πρώτα απ' όλα γνωρίσαμε ανθρώπους. Στο ΣΔΕ μαθαίνουμε καινούργια πράγματα, δεν είμαστε στη στασιμότητα... Από κοινωνικής πλευράς κάποιοι βρήκαν ανθρώπους που πιθανόν να είναι μελλοντικοί φίλοι, μια δεύτερη οικογένεια, δεν φοβάται ο ένας τον άλλον...» (Σ3).

«Βέβαια, το ΣΔΕ με βοήθησε σε όλο αυτό. Τα είδα με διαφορετικό μάτι, οπωσδήποτε» (Σ8).

«Νομίζω ότι αλλάζεις σε πάρα πολλά πράγματα, γενικώς όμως. Δηλαδή, όταν συναναστρέφεις με κόσμο και κάνεις κάποιες δραστηριότητες κι αυτά, ζυπνάς κι εσύ, ζυπνάει το ενδιαφέρον σου για πράγματα. Ενώ όσο κάθεται σπίτι, σπίτι-δουλειά, δουλειά-σπίτι, ε, μετά δεν έχεις όρεξη για κάτι» (Σ16).

«Με όλα αυτά εξελίσσεσαι σαν άνθρωπος» (Σ17).

Δύο εκπαιδευόμενες εστίασαν στο γεγονός ότι η αλλαγή στη στάση τους εξέπληξε ευχάριστα τους οικείους τους.

«Ο γιος μου έχει τρελαθεί με μένα! Απλά έχει τρελαθεί με αυτά που ακούει ότι επισκέπτομαι και που μαθαίνω. Δεν το περίμεναν από εμένα» (Σ6).

«Ο γιος μου χάρηκε που κι εγώ τα επισκέφθηκα, τον άρεσε δηλαδή» (Σ16).

Ένας μόνο εκπαιδευτής δεν θεώρησε ότι άλλαξε κάτι, καθώς «ήταν ήδη κατασταλαγμένος», κατά τα λεγόμενά του (Σ4).

4^{ος} άξονας: Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών που σχετίζονται με μουσεία και εξοικείωση των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ με αυτά.

Στα μουσεία που έχουν επισκεφθεί δέκα στους είκοσι εκπαιδευομένους στα ΣΔΕ διαπίστωσαν ότι έχουν αξιοποιηθεί οι νέες τεχνολογίες και ανέφεραν τις εμπειρίες τους.

«Έχουν μπει, ναι. Έχουν μπει νέες τεχνολογίες... ε... τα περισσότερα μουσεία. Γιατί δεν είναι μόνο το Βυζαντινό είναι οτιδήποτε έχει σχέση μουσειακή... ε... έχουν προσθέσει τεχνολογία και αυτό είναι καλό, είναι ένα συν. Δηλαδή... νιώθεις ότι ζεις στο παρελθόν, ζεις σε εκείνη την εποχή. Είχαμε πάει χαρακτηριστικά στο Τελλόγλειο πριν από δυο εβδομάδες και είχε έτσι έναν προτζέκτορα που αν πήγαινες στην οθόνη ήταν σαν να ζεις μέσα στο περιβάλλον που διαδραματιζόταν εκείνη την εποχή. Ό,τι γινόταν... Δηλαδή ήταν σαν να συμμετείχες εκεί» (Σ1).

«Ναι, ο υπολογιστής βοηθάει. Βέβαια σαν απλοί πολίτες δεν θα τα δίναμε σημασία. Αν πήγαινα μόνη μου δεν θα ήξερα τι να τα κάνω, θα πέρναγα και... Με το σχολείο θα το δεις αλλιώς...» (Σ2).

«Στο Τελλόγλειο υπήρχε μια κατασκευή... Ήταν τρομερό! Μια ζωγραφιά... η αντανάκλαση που έκανε στο... κανένας δεν κατάλαβε τίποτα από πριν. Από αυτό που είδαμε στο τέλος» (Σ6).

«Ναι, στο Τελλόγλειο που πήγαμε και είχε συγκεκριμένα μια ζωγραφιά κι έβλεπες πρώτα... και συγκεκριμένα είδαμε ένα έργο που έδειχνε κάτι προβατάκια, κάτι γουρουνάκια, ένα δέντρο, σαν σε στάβλο, αλλά όταν το φώτιζες, ήταν εντελώς διαφορετικό το... Πολύ ωραίο ήταν» (Σ7).

«Για παράδειγμα, ο Λευκός Πύργος σε κάθε όροφο που ανεβαίνεις έχει μέσα υπολογιστή και μπορείς να μπεις να δεις όλη την ιστορία του Λευκού Πύργου» (Σ8).

«Στο μουσείο της Ακρόπολης που πήγαμε έχει αρκετά πράγματα έτσι επιστημονικά που σε πηγαίνουν με βίντεο πίσω, σου δείχνουν πώς είχαν κατασκευαστεί, έχει αρκετά που έχουν. Όπως το μουσείο που πήγαμε φέτος το καλοκαίρι με τα παιδιά, και διακοπές μαζί, το επιστημονικό μουσείο στην Αρχαία Ολυμπία, στην Πελοπόννησο» (Σ9).

«Υπήρχαν πολλές εικόνες... Και διαδραστικές...» (Σ10).

«Μια δραστηριότητα... υπήρχε ένα καρτ αυτοκίνητο που το οδηγούσες εσύ και προσπαθούσες να οδηγήσεις μέσα στην ομίχλη και στη βροχή, για να δεις άμα είσαι καλός οδηγός» (Σ11).

«Πήγαμε στο Μέγαρο Μουσικής, έβαλα και τα τρισδιάστατα γυαλιά τέτοια, τα έπιανες... τα έβλεπα ζωντανά» (Σ15).

«Είχαμε πάει στο Λαογραφικό νομίζω, είχε ένα σύστημα το οποίο ανάλογα με τις φορεσιές που έβλεπες πατούσες ένα κουμπί και σου έλεγε από ποια περιοχή ήταν» (Σ16).

Αρκετοί συνεντευξιαζόμενοι συμφώνησαν ότι η χρήση εποπτικού υλικού και βοηθητικών πολυμέσων στα μουσεία βοηθάει τον επισκέπτη.

«Ναι, ναι, ναι... βοηθάει και πολύ, γιατί σε βοηθάει να καταλάβεις και να ερευνήσεις σε βάθος και να δεις τι κρύβεται πίσω από αυτό που βλέπεις» (Σ1).

«Σίγουρα βοηθάνε τα πολυμέσα. Και οι ταινίες που υπάρχουν... και οι οδηγίες που λένε πού και πώς πατάς και δείχνει κάτι πιο μεγάλο κλπ.» (Σ2).

«Αν και 56 χρονών ξετρελάθηκα. Τα βλέπαμε ζωντανά! Αφού άπλωνα το χέρι να... όλα ήταν ζωντανά, σαν να ήταν δίπλα μου τα 'βλεπα όλα ζωντανά. Τεχνολογία! Είσαι σε άλλο κόσμο» (Σ15).

«Ναι, εννοείται, ότι όλα αυτά βοηθάνε. Είναι μια καινούργια εμπειρία. Οι περισσότεροι από εμάς δεν είχαμε δει τέτοιο πράγμα» (Σ16).

Μία συνεντευξιαζόμενη δήλωσε ότι προτιμάει απλώς να διαβάσει τις λεζάντες.

«Εντάξει, εγώ προτιμώ, διάβαζα περισσότερο τα σταθερά. Δηλαδή σε κάθε αίθουσα που έγραφε διάφορα πράγματα. Εκείνα διάβαζα περισσότερο» (Σ18).

Επτά στους είκοσι συνεντευξιαζόμενους δήλωσαν ότι έχουν επισκεφθεί μουσεία ως εικονικοί επισκέπτες (Σ4, Σ6, Σ7, Σ8, Σ9, Σ15, Σ16, Σ19).

«Α, μπήκαμε, μας έβαλε ο Χ. (καθηγητής Πληροφορικής) τα είδαμε και τις πόλεις, τα Βυζαντινά μουσεία. Κι άλλα, κι άλλα κάτω Πελοπόννησο πήγαμε με το... με την τεχνολογία» (Σ4).

«Βέβαια, βέβαια, και σε πολλά πράγματα που δεν είναι στη Θεσσαλονίκη. Γιατί αυτά που είναι στη Θεσσαλονίκη πάμε και τα βλέπουμε, αλλά και πολλά άλλα που μπαίνεις με το ποντικάκι και γυρνάς, κοιτάς από εδώ... Μπήκαμε με τον Χ. (καθηγητής Πληροφορικής). Μας έχει δείξει τον τρόπο κι εμείς μπαίνουμε και μόνοι μας» (Σ6).

«Στην Πληροφορική έχουμε μπει στα αξιοθέατα της Θεσσαλονίκης» (Σ8).

«Ναι, έτυχε μια φορά. Δεν θυμάμαι όμως σε ποιο, ποιο είδα, ε ναι έτσι με το δάκτυλο που το γυρίζεις και τα βλέπεις σαν να είσαι μέσα στον χώρο. Πραγματικά είναι ωραίο, περίεργο» (Σ9).

«Είχαμε πάει στο Μέγαρο Μουσικής και είχαμε δει εικονική πραγματικότητα και είχαμε μπει εικονικά σε ένα μουσείο και εκτυπώσαμε μια φωτογραφία. Ήταν πάρα πολύ ωραία, ήταν σαν να ήσουν εκεί. Εικονική πραγματικότητα, ήταν σαν να τα άγγιζες εσύ ο ίδιος, ήταν πάρα πολύ αληθοφανές. Ναι, ναι, μ' άρεσε πάρα πολύ» (Σ16).

«Έχω δει, έχω δει αρκετά τέτοια, αλλά εμένα αυτό προσωπικά δεν μου αρέσει» (Σ19).

Επτά στους είκοσι δεν έχουν επισκεφθεί ως εικονικοί επισκέπτες (Σ1, Σ2, Σ3, Σ7, Σ13, Σ14, Σ18). Πέντε εξ αυτών δήλωσαν ότι «δεν έτυχε» (Σ2, Σ7, Σ13, Σ14, Σ18).

Δύο μάλιστα δήλωσαν ότι δεν γνώριζαν ότι υπάρχει η δυνατότητα να επισκεφθεί κάποιος ένα μουσείο ή έκθεση εξ αποστάσεως, μέσω υπολογιστή (Σ1, Σ20).

«Αυτό... δεν το έχουμε κάνει, δεν το έχω επιχειρήσει και δεν ήξερα, δεν το γνώριζα, για να είμαι και ειλικρινής» (Σ1).

Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα μιας εικονικής επίσκεψης σε μουσείο οι απόψεις των συνεντευξιαζομένων ποικίλλουν. Σχετικά με τα πλεονεκτήματα ανέφεραν:

«Πλεονέκτημα είναι ότι μπορείς να επισκεφθείς κάποιο μουσείο που αλλιώς δεν θα μπορούσες να το κάνεις» (Σ2).

«Είναι πάρα πολύ ωραίο αυτό. Η τεχνολογία... αν θέλεις να πας κάπου, βρίσκεις πώς θα πας ή μπαίνεις μέσα σε μια εκκλησία για παράδειγμα και είναι σαν να έχεις πάει. Δηλαδή και αυτό που δεν μπορείς το βλέπεις εκεί, αλλά κι αυτό που μπορείς τις ώρες, ένα τηλέφωνο, τον δρόμο, αυτό το google map που βάζεις στο ίντερνετ και βρίσκεις, με έχει σώσει, με έχει σώσει αυτό, δεν χάνομαι πια στην πόλη μου» (Σ6).

«Φυσικά και έχει πλεονεκτήματα. Πράγματα που δεν μπορείς να πας άμεσα τα βλέπεις μέσω internet...» (Σ7).

«Το να μπορείς να δεις κάποιο μουσείο μέσω υπολογιστή είναι πλεονέκτημα! Βέβαια! Μέσω google τώρα, αν θέλει κανείς, όλα μπορεί να τα βρει, αρκεί να θέλει και να έχει ενδιαφέροντα» (Σ8).

«Φυσικά, φυσικά είναι πιο εύκολο για κάποιον από το σπίτι, από κάπου, κάποιον που δεν μπορεί να πάει τέλος πάντων, με αυτόν τον τρόπο να ενημερωθεί, να δει κάποια πράγματα που ίσως να τον ενδιαφέρουν» (Σ13).

«Εμένα που με ενδιαφέρει είναι θετικό. Είναι πάρα πολύ καλό» (Σ14).

«Ίσως είναι μια εμπειρία που όλοι θέλουν να τη δοκιμάσουν, πιστεύω, αλλά δεν την ξέρουν και είναι κάτι πρωτόγνωρο. Δηλαδή είναι ωραίο» (Σ16).

Κατά την άποψη μιας εκπαιδευομένης μια εικονική επίσκεψη είναι δυνατόν να λειτουργήσει και ως κίνητρο για μια διά ζώσης επίσκεψη.

«Εντάξει, είναι καλό, ένα μέρος είναι καλό, γιατί μπορείς όμως μετά, εφόσον το έχεις δει στον υπολογιστή, να πεις θα το επισκεφθώ» (Σ12).

Πέντε συνεντευξιαζόμενοι ήταν της άποψης ότι η επί τόπια επίσκεψη είναι προτιμότερη έναντι της εικονικής επίσκεψης.

«Για μας όμως που είμαστε μεγαλύτερης ηλικίας το βλέπουμε **ψυχρά**. Η κανονική επίσκεψη μετράει περισσότερο. Είναι ωραίο να τα βλέπεις από κοντά, να σημειώνεις» (Σ2).

«Δεν είναι ωραίο μέσω υπολογιστή. **Αποξένωση**. Ενώ όταν πηγαίνεις ομαδικά μπορείς να ακούσεις και τη γνώμη του άλλου, να διαμορφώσεις τη δική σου γνώμη, να δεις αν κάνεις λάθος» (Σ3).

«Άλλο να τα δεις κι από κοντά. Πώς τα έφτιαζαν αναρωτιέσαι... Ωραίο σαν εφέ, αλλά άλλο να δεις τον πραγματικό πίνακα. Μεγάλη διαφορά. Το πρωτότυπο σε θαμπώνει» (Σ5).

«Δεν μου αρέσουν αυτά τα εικονικά. Εγώ θέλω να πηγαίνω να το ζω. Δεν θέλω κατά φαντασίαν. Εάν δεν πας να το δεις τώρα, τι να πεις, ότι πας να δεις την εικόνα;» (Σ18).

Ενδιαφέρουσα είναι η παρακάτω άποψη:

«Δεν μου αρέσει, γιατί άλλο να το πας, να το δεις και να το κάνεις κι άλλο τώρα να πηγαίνεις εκεί, άλλο όπως σε λέω το χειροποίητο κι άλλο το να ζωγραφίζεις και να το βλέπεις σε κάποιο όπως λες στα ίντερνετ, σε αυτά τα πράγματα. Εμένα θα με άρεζε σε λέω να πάω προσωπικά έτσι να το βλέπω, είναι, παίρνεις άλλη αυτή, **άλλη ψυχική δύναμη** θα το έλεγα... να το δω έστω, δεν συγκινούμαι τόσο ας πούμε. Είναι σαν μια εικόνα που θα περάσει. Λες τώρα τι δείχνει αυτή τη στιγμή, 3-5 λεπτά και θα περάσει. Άλλο να πας εκεί και να καρφωθείς και να... Το μυαλό σου ας πούμε δουλεύει καλύτερα (**συγκέντρωση**), και λες πώς ήταν, τι ωραία τα συντηρούν, τι ωραία τα κάνουν, είναι αλλιώς, διαφορετικά» (Σ19).

Μία συνεντευξιαζόμενη αναγνωρίζει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα στην εικονική περιήγηση με προτίμηση στη φυσική παρουσία. Συγκεκριμένα:

«Εντάξει, καλύτερα να τα βλέπεις από κοντά, αλλά έστω κι έτσι... γιατί μπορεί σε κάποια να μην πας ποτέ, να μην μπορείς να πας ποτέ... Προσωπικά προτιμώ με φυσική παρουσία. Αλλά αν είναι κάποια που είναι πολύ μακριά, ναι, που δεν θα μπορέσουμε ποτέ να πάμε, στην Αμερική ας πούμε, παράδειγμα, εντάξει θα μπει και με το διαδίκτυο να τα δεις» (Σ9).

Όσον αφορά την άντληση πληροφοριών για μουσεία μέσω διαδικτύου εννέα εκπαιδευόμενοι απάντησαν ότι είναι ικανοί να το κάνουν (Σ2, Σ3, Σ6, Σ7, Σ8, Σ9, Σ14, Σ16, Σ18). Ενδεικτικά:

«Όταν χρειάστηκε να ψάξω κάτι, τσάτρα πάτρα τα κατάφερα...» (Σ2).

«Με μια βοήθεια... Στην google...» (Σ3).

«Ναι, ναι, ασχολούμαι με την πληροφορική, ναι. Έχω κάνει πριν αρκετά χρόνια σε λύκειο, πήρα και τη βεβαίωση, παρακολούθησα 50 ώρες» (Σ8).

«Ε, μπαίνω στο διαδίκτυο, ναι, συλλέγω πληροφορίες και ειδικά αν ξέρω από πριν σε ποιο θα πάω, μ' αρέσει να διαβάζω από πριν τι θα δω εκεί που θα πάω ή τι εκθέσεις είχε πριν, όλα αυτά τα χρόνια που έχουν περάσει, όπως και στο εξωτερικό που βγήκα, στη Βαρκελώνη, στο Μόναχο, πριν πάω να επισκεφθώ το μέρος ήθελα και πληροφορίες για μουσεία, για να τα δω από κοντά» (Σ9).

«Ναι, θα το “γκουγκλάρω” που λένε. Με τους υπολογιστές ήμουν εξοικειωμένη, δεν υπάρχει θέμα» (Σ16).

Έξι εκπαιδευόμενοι δήλωσαν ότι δεν είναι εξοικειωμένοι να το κάνουν (Σ1, Σ4, Σ5, Σ13, Σ19, Σ20).

«Δεν γνωρίζω πώς να αντλώ πληροφορίες για τα μουσεία... εάν μπεις σε τέτοια διαδικασία, πιστεύω θα το ψάξεις, αλλά μέχρι στιγμής όχι» (Σ1).

«Τώρα ακόμη δεν είμαι έτοιμος, αλλά... αν μάθω, θα μπαίνω» (Σ4).

«Δεν ασχολούμαι ιδιαίτερα. Μου αρέσουν τα παλιά. Δεν είμαι της τεχνολογίας» (Σ5).

«Δεν το χω ψάξει, για να σου πω την αλήθεια» (Σ13).

Μία εκπαιδευόμενη δήλωσε ότι με τη βοήθεια των παιδιών της θα μπορούσε.

«Διαδίκτυο δεν ξέρω πολύ καλό. Με τα παιδιά» (Σ15).

Η φοίτηση στα ΣΔΕ έχει συμβάλει στην εξοικείωση των εκπαιδευομένων με τη χρήση νέων τεχνολογιών σε σχέση με τα μουσεία:

«Κάτι μάθαμε» (Σ2).

«Παλαιότερα δεν είχα καθόλου επαφή με τα κομπιούτερ, τώρα κάτι μπορεί να κάνω...» (Σ3).

Ένας, ίσως λόγω ηλικίας, εξέφρασε την άποψη ότι δεν νιώθει εξοικειωμένος.

«Μας πήγε ο άνθρωπος (εικονικά), αν και εγώ δεν ξέρω καλό κομπιούτερ. Δύσκολα, για μένα, δύσκολα να το καταλάβω» (Σ4).

5^{ος} άξονας: Απόψεις και προτάσεις σχετικά με τα μουσεία και τους ενήλικες.

Στην υποενότητα αυτή παρατίθενται απόψεις των εκπαιδευομένων σχετικά με τα μουσεία και τους ενήλικες επισκέπτες.

Ένας εκπαιδευόμενος εξέφρασε την άποψη ότι δεν δίνεται η δέουσα προσοχή όσον αφορά θέματα που σχετίζονται με τα μουσεία.

«Νιώθω ότι το μουσείο δεν το δίνουμε τη βαρύτητα ως Έλληνες που πρέπει. Εμείς το βλέπουμε πολύ επιφανειακά το θέμα του μουσείου. Ίσως θα έπρεπε να το δούμε λίγο σε βάθος» (Σ1).

Στο πλαίσιο βελτίωσης της στάσης που μπορεί να αναπτύξουν οι ενήλικες όσον αφορά τα μουσεία υπήρξαν οι εξής αναφορές

Ένας εκπαιδευόμενος ισχυρίστηκε ότι θα πρέπει να αλλάξει η όλη νοοτροπία και η σχετική ενημέρωση να μην περιορίζεται μόνο στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Θα ήταν καλό να αναζητηθούν τρόποι που θα παροτρύνουν και θα ενισχύουν όσον αφορά την πραγματοποίηση επισκέψεων και άτομα που δεν φοιτούν σε κάποια δομή, μέσω ίσως ευρείας ενημέρωσης και μεγαλύτερης προβολής εκ μέρους των μουσείων και άλλων φορέων.

«Τώρα από την πλευρά του μουσείου το κατά πόσο διαφημίζει αυτό ή μπορεί να στείλει ένα μέιλ ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο σε κάποιο σχολείο ή σχολεία ή σε οποιουσδήποτε οργανισμούς, γιατί εμείς έχουμε τη νοοτροπία, καλή ή κακή δεν ξέρω, εάν ενημερώσει, πιστεύω ότι θα ενημερώσει μόνο σχολεία, μόνο εκπαιδευτικά ιδρύματα. Δεν θα μπορούσε, λέω εγώ, σκέφτομαι, να ενημερώσει και δημόσιες υπηρεσίες να ενημερώσει και άλλους εν πάσει περιπτώσει φορείς να επισκεφθούν, δηλαδή να μεν τα παιδιά, να μεν αυτοί που εκπαιδεύονται, οι άλλοι δηλαδή πρέπει να έχουν άγνοια του τι υπάρχει στο μουσείο κι αν θα πρέπει... Αυτό δεν ξέρω πώς λειτουργεί και πώς ενημερώνει το μουσείο είτε με διαφημίσεις είτε δεν ξέρω... δεν...» (Σ1).

Στο ίδιο πλαίσιο ένας εκπαιδευόμενος ευχήθηκε να υπάρχει απαραίτητη ενημέρωση και καθοδήγηση, ούτως ώστε να δίνονται ευκαιρίες και σε άτομα εκτός σχολικών δομών.

«Θα ήταν πολύ καλό πράγμα να το μάθει, όχι μόνο τα σχολεία, αλλά κι απ' έξω ο κόσμος. Βλέπεις κάποιους ανθρώπους να κάθονται με τις ώρες σε κάποια παγκάκια είτε είναι στη δικιά μου ηλικία ή πιο μεγάλοι ή πιο μικροί και να μη γνωρίζουν αυτά τα πράγματα κι είναι κρίμα δηλαδή, είναι κρίμα, ενώ μπορούν κι αυτοί οι άνθρωποι να πάνε να δουν κάποια αυτά...» (Σ19).

Μία εκπαιδευόμενη ευχήθηκε «να διοργανώνονται όσο το δυνατόν περισσότερες επισκέψεις» (Σ2).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη μιας εκπαιδευομένης που θεώρησε επιθυμητή την παρουσία εξειδικευμένου προσωπικού με σχετικές σπουδές, που να καταπιάνεται με θέματα σχετικά με μουσεία και τον πολιτισμό εν γένει.

«Χρειάζεται έναν άνθρωπο επιπλέον στο σχολείο... έχει παρακλάδια... Θα ήταν πιο ωραία να υπήρχε ένα άτομο παραπάνω με επιπλέον προσόντα, ένας φιλόλογος, ένας αρχαιολόγος... Πιστεύω ότι κάποιος ειδικός θα πρέπει να μας δώσει σωστή καθοδήγηση» (Σ5).

Αξίζει να αναφερθεί η άποψη μιας εκπαιδευομένης που εστιάζει στην αναγκαιότητα προώθησης και ευαισθητοποίησης σε θέματα που αφορούν τα μουσεία ήδη από τη μικρή ηλικία, ούτως ώστε οι μελλοντικοί ενήλικες να είναι εξοικειωμένοι. Εκφράζει επίσης κι ένα παράπονο ότι κάτι τέτοιο δεν είχε γίνει με τη δική της γενιά στην Ελλάδα.

«Πρέπει όμως από παιδί να το αντιληφθείς. Οι ξένοι το έχουν από μικροί, το προωθούν. Εδώ δεν έχουμε... Δεν υπάρχει ενημέρωση, προσωπικά ο καθένας το κάνει. Άθελά μου μου αρέσει, αλλά δεν έχω γνώση. Αν είχα ερεθίσματα από μικρή ηλικία! Μόνη μου προσπαθώ... Χρειάζεται καθοδήγηση. Γενιές του '80- '90 δεν έχουμε τέτοιες ευαισθησίες. Παρόλο που υπάρχει σχετική ενημέρωση, δεν υπάρχει προώθηση να το μάθουμε από μικρά παιδιά. Θα έπρεπε να κάνουν άλλες εισαγωγές. Τώρα είναι αργά. Μόνο μέσα στο μάθημα δεν γίνεται. Όλα ξεκινάνε από την οικογένεια. Να πάρει η μητέρα το παιδί από το χέρι... Αν το ξέραμε από την αρχή... Οι ξένοι βασίζονται πολύ στην παλιά εποχή, συζητάνε πολύ, ανακαλύπτουν. Αυτό μας λείπει. Δεν έχουμε μάθει να ανακαλύπτουμε» (Σ5).

Στην ίδια λογική και η ακόλουθη άποψη:

«Το παν πιστεύω εγώ είναι στην παιδεία. Δηλαδή όταν το μικρό το παιδί το μαθαίνεις αυτό, αυτό θα μείνει» (Σ12).

Κεφάλαιο 4: Συμπερασματικές παρατηρήσεις

4.1 Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει τον πολυδιάστατο ρόλο των μουσείων, όπως αυτός αναδεικνύεται διά της εκπαιδευτικής διαδικασίας που συντελείται εντός του πλαισίου των ΣΔΕ. Συγκεκριμένα αναζητήθηκαν στοιχεία από διευθυντικά στελέχη στα εν λόγω σχολεία και δόθηκε βαρύτητα στην οπτική των εκπαιδευομένων σε ΣΔΕ.

Τα άτομα που αποφασίζουν να εγγραφούν στα ΣΔΕ και κατορθώνουν να ολοκληρώσουν τη φοίτησή τους αποτελούν μια κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Για ποικίλους λόγους (αντικειμενικά και προσωπικά αίτια) είχαν αναγκαστεί να απομακρυνθούν από το σχολείο και με το ΣΔΕ τους δίνεται μια ευκαιρία να επανεισέλθουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, να έρθουν σε επαφή με πολυποίκιλα αντικείμενα και να γίνουν μέλη μιας ομάδας.

Η φιλοσοφία του ΣΔΕ στηρίζεται στις αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Στο επίκεντρο βρίσκονται οι εκπαιδευόμενοι και για τη συνδιαμόρφωση του περιεχομένου του προγράμματος λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, οι ανάγκες και οι προσδοκίες τους (Σιπητάνου, 2011). Οι εκπαιδευόμενοι γίνονται συντελεστές της ίδιας τους της μάθησης και αυτό λειτουργεί ως αντικίνητρο απογοήτευσης και εγκατάλειψης της προσπάθειας.

Το Πρόγραμμα Σπουδών βασίζεται στην αρχή των πολυγραμματισμών (γλωσσικός, συγκεκριμένα ελληνική και αγγλική γλώσσα, αριθμητικός, πληροφορικός, κοινωνικός, επιστημονικός, περιβαλλοντικός, αισθητική-πολιτισμική αγωγή), αλλά παράλληλα πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές επισκέψεις, πολλές εκ των οποίων σε μουσεία και εκθέσεις. Στόχος είναι η παροχή γνώσεων στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, αλλά έμφαση επίσης δίνεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων, ούτως ώστε οι απόφοιτοι να είναι ικανοί να αξιοποιούν την παρεχόμενη γνώση. Το πρόγραμμα χαρακτηρίζεται από ανοικτότητα και ευελιξία, οπότε δίνεται δυνατότητα να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν δραστηριότητες που εγείρουν το ενδιαφέρον του καθενός.

Από τις δύο συνεντεύξεις στα δύο διευθυντικά στελέχη των ΣΔΕ διαπιστώθηκαν τα εξής:

Η οργάνωση επισκέψεων σε μουσεία και εκθέσεις αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας και σχεδιάζεται σε ετήσια και εβδομαδιαία βάση. Λαμβάνονται υπόψη τυχόν ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων, αλλά σπουδαίος αναδεικνύεται ο πολυδιάστατος ρόλος των εκπαιδευτών. Οι εκπαιδευτές πέραν των ακαδημαϊκών γνώσεων και τη διαρκή επιμόρφωση οφείλουν να διαθέτουν πλήθος ικανοτήτων που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Μεταξύ άλλων ο προγραμματισμός, η στοχοθεσία, η λήψη αποφάσεων, καθώς και η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη δημιουργικών δράσεων και τη συμμετοχή σε δραστηριότητες ποικίλου περιεχομένου προϋποτίθενται για την υλοποίηση τέτοιου είδους επισκέψεων (Κόκκος, 2003). Απαραίτητη

προϋπόθεση βέβαια είναι η αγάπη και η αφοσίωση για αυτό που κάνουν. Δεν εκλείπουν και περιπτώσεις που εκπαιδευτές επιδεικνύουν υπερβάλλοντα ζήλο και προθυμοποιούνται να συμμετάσχουν σε εξωσχολικές δραστηριότητες εκτός ωραρίου.

Η υποχρεωτικότητα συμμετοχής σε δράσεις και εκπαιδευτικές επισκέψεις ενεργοποιεί τα άτομα να μετέχουν σε μια διαδικασία που υπό άλλες συνθήκες ούτε ως σκέψη δεν θα περνούσε από το μυαλό τους. Το στοίχημα των εκπαιδευτών είναι να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε να «κερδίσουν» τους εκπαιδευομένους και να μειωθεί η πιθανότητα μη συμμετοχής ή και αποχώρησης από από το πρόγραμμα. Ακόμα και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία που αισθάνονται περισσότερο αποκομμένοι από τέτοιες δραστηριότητες έχουν την ευκαιρία να επαναπροσδιορίσουν τη στάση τους απέναντι στα μουσεία. Η Τέχνη άλλωστε μπορεί να θεωρηθεί ένας τρόπος που λειτουργεί ως κίνητρο για να επιμηκύνουν τη ζωή τους με έναν ευχάριστο τρόπο (Cusco, 2014).

Η στάση των εκπαιδευομένων ως προς τις επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις είναι κατά βάση θετική. Έχοντας πάρει τη σημαντική απόφαση να φοιτήσουν στα ΣΔΕ, αισθάνονται την επιθυμία και επιδεικνύουν ενδιαφέρον να βιώσουν όσο το δυνατόν περισσότερες εμπειρίες, πολλές φορές πρωτόγνωρες για αυτούς, αν αναλογιστούμε το πολιτιστικό κεφάλαιο με το οποίο έρχονται σε αυτήν τη διαδικασία. Πρόκειται για άτομα που γίνονται μέλη μιας ομάδας έχοντας ως κοινό σημείο αναφοράς το απολυτήριο Δημοτικού, αλλά και αποτελώντας μια απίστευτη δεξαμενή γνώσεων και εμπειριών που συνθέτει τη μοναδικότητά τους. Υπάρχει βέβαια και ενδεχόμενο να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους, γιατί έρχονται σε επαφή με κάτι ανοικείο, που δεν έχουν συνηθίσει να το κάνουν στο παρελθόν.

Η φοίτηση στα ΣΔΕ και συγκεκριμένα η συμμετοχή σε μουσειακές επισκέψεις συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των εκπαιδευομένων, που αποτελεί και έναν από τους στόχους του προγράμματος του ΣΔΕ (Σιπητάνου, 2014). Αισθάνονται ότι κάνουν πράγματα που ίσως και το περιβάλλον τους να μην πίστευε ότι μπορούσαν να τα κάνουν και λειτουργούν ως παραδείγματα παρέχοντας κίνητρα στους οικείους τους, κατά κύριο λόγο στα παιδιά τους. Ενισχύεται παράλληλα η αυτοπεποίθησή τους, καθώς αισθάνονται ότι έχουν το δικαίωμα αλλά και την ικανότητα να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που ούτε καν είχαν φανταστεί μέχρι τότε.

Υιοθετούν θετική στάση απέναντι στον πολιτισμό εν γένει, αλλά και στις προσωπικές επιλογές και ενδιαφέροντά τους, κάτι που εκδηλώνεται στην καθημερινότητά τους. Αλλάζει η στάση τους απέναντι στη Τέχνη και τον πολιτισμό, αποκτούν σεβασμό για τον καλλιτέχνη και τα δημιουργήματά του. Αλλά επιπλέον είναι δυνατόν να επιλέξουν πλέον ως τρόπο αξιοποίησης του ελεύθερού τους χρόνου, ο οποίος βέβαια είναι περιορισμένος, την πραγματοποίηση επισκέψεων σε χώρους πολιτισμού ή τη συμμετοχή σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες (συμμετοχή σε θεατρική ομάδα, για παράδειγμα). Η αλλαγή συντελείται σταδιακά, μέσα από την επανάληψη και τη συνεχή έκθεση σε ποικίλα ερεθίσματα, όπως είναι οι επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους (Bourdieu, 2002).

Η αλλαγή δεν περιορίζεται αποκλειστικά στη θετικότερη στάση όσον αφορά τα μουσεία. Η πεμπουσία εντοπίζεται στη συνολική αλλαγή του ατόμου, που είναι δυνατόν να είναι εσωτερική και εξωτερική. Σε κάποιες περιπτώσεις πρόκειται για «μεταμορφώσεις», τα άτομα βιώνουν την αλλαγή στον ψυχισμό τους και την ψυχολογία τους και παρατηρείται αύξηση της χαράς από τη ζωή (Cusco, 2014).

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας κοινού τα συμπεράσματα από τις συνεντεύξεις των είκοσι εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα παρουσιάζονται ακολούθως.

Ως προς το ερευνητικό ερώτημα της εξοικείωσης των ενήλικων εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ με τον κόσμο των μουσείων θα μπορούσαν να διακριθούν τρία επίπεδα.

Το πρώτο επίπεδο αφορά τη μουσειακή εμπειρία ως γεγονός. Σύμφωνα με τον Merriman (1989) επισκέπτης θεωρείται το άτομο που έχει επισκεφθεί κάποιο μουσείο έστω και μία φορά στη ζωή του. Σχεδόν ένας στους δύο εκπαιδευομένους είχαν επισκεφθεί κάποιο μουσείο κατά το παρελθόν, κυρίως μέσω του σχολείου (Δημοτικό), αλλά και αργότερα με την οικογένειά τους, ιδίως με τα παιδιά τους. Η δεύτερη περίπτωση επιβεβαιώνει εν μέρει και τη θεώρηση ότι κάποιοι επισκέπτες αντιλαμβάνονται την επίσκεψη ως «κύκλο ζωής», ότι επαναλαμβάνουν δηλαδή κάτι που συνήθιζαν να κάνουν ως ανήλικοι, αυτή τη φορά με τα παιδιά τους (Falk & Dierking, 2000). Εν μέρει, γιατί, όπως επισημαίνεται, κάποιοι δεν επαναλαμβάνουν κάτι που ίσχυε στο παρελθόν τους ως ανήλικοι, αλλά υιοθετούν τη συγκεκριμένη στάση εκ των υστέρων χάρη στα παιδιά τους.

Ως ανασταλτικοί παράγοντες επισκεψιμότητας σε μουσεία κατονομάστηκαν η έλλειψη χρόνου και η αμέλεια (προσωπικά εμπόδια). Ένα μικρό ποσοστό αναφέρθηκε στο ακριβό εισιτήριο, εμπόδιο για το οποίο ευθύνεται το ίδιο το μουσείο, γεγονός που οφείλεται κατά τη Δοξανάκη (2013) στην τάση των ερωτηθέντων να δώσουν μια κοινωνικά αποδεκτή απάντηση, χωρίς να παραγνωρίζουν την αξία των μουσείων. Το ότι η τιμή εισιτηρίου δεν αποτελεί κύριο ανασταλτικό παράγοντα ενισχύεται και από την επισημάνση ότι ακόμα και σε μέρες που η είσοδος στα μουσεία είναι δωρεάν η προσέλευση του κοινού είναι περιορισμένη, σύμφωνα με λεγόμενα μιας συνεντευξιαζομένης. Υποστηρίχτηκε επίσης η άποψη ότι οι Έλληνες δεν θα έπρεπε να πληρώνουν το ίδιο αντίτιμο με τους ξένους, αλλά να υπάρχει ευνοϊκότερη ρύθμιση γι' αυτούς. Ένα άλλο εμπόδιο που επισημαίνεται είναι η διαβίωση σε μη αστική περιοχή, όπου οι ευκαιρίες για τέτοιου είδους δράσεις εκ των πραγμάτων είναι περιορισμένες και αναλόγως διαμορφώνονται και οι αξιώσεις εκ μέρους των ατόμων.

Στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ το σύνολο των εκπαιδευομένων πραγματοποίησε πλήθος επισκέψεων σε μουσεία. Το ανοικτό Πρόγραμμα Σπουδών στοχεύει στην παροχή γνώσεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων και στάσεων σχετικών με τον πολιτισμό και τις προσωπικές επιλογές και ενδιαφέροντα (καλές τέχνες, για παράδειγμα) (ΦΕΚ 1861/Β/ 8-7-2014) και ως εκ τούτου γίνεται προσπάθεια να οργανώνονται όσο το δυνατόν περισσότερες μουσειακές επισκέψεις.

Η πραγματοποίηση των επισκέψεων με το ΣΔΕ αποτελεί μια ευκαιρία που υπό άλλες συνθήκες δεν θα τους είχε δοθεί ίσως και ποτέ. Καθώς εντάσσονται στη συγκεκριμένη δομή της κοινωνίας (εκπαιδευτική) με συγκεκριμένο πολιτιστικό κεφάλαιο (περιορισμένες ευκαιρίες για πλείστους λόγους που αντανάκλωνται στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου), νιώθουν ότι τώρα τους δίνεται η ευκαιρία για να βελτιώσουν την πρότερη κατάστασή τους. Όπως προέκυψε και από την έρευνα της Δοξανάκη (2013) για κάποια άτομα «δεν έτυχε» στη διάρκεια της ζωής τους να πραγματοποιήσουν κάποια επίσκεψη και ορισμένοι αγνοούν ακόμα και την ύπαρξη μουσείων. Με τη φοίτησή τους στα ΣΔΕ βιώνουν την ευκαιρία που τους δίνεται με χαρά και ενθουσιασμό.

Όσον αφορά την παρουσία ειδικού και την παρακολούθηση ξενάγησης το σύνολο των εκπαιδευομένων έχει παρακολουθήσει έστω και μία ξενάγηση στο πλαίσιο επίσκεψης σε

μουσείο ή έκθεση. Οι εκπαιδευόμενοι το βίωσαν ως ευχάριστη εμπειρία και αποτελεί τρόπο επιλογής περιήγησής τους σε μουσεία. Το ίδιο συμπεραίνει και η έρευνα που είχε γίνει σε επισκέπτες του Αρχαιολογικού μουσείου Θεσσαλονίκης (Σολομών κ.ά, 2010), σύμφωνα με την οποία το σύνολο των επισκεπτών αναζητά την ύπαρξη ειδικού (ξεναγού) κατά την περιήγησή του σε μουσειακούς χώρους. Εδικότερα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας προτιμούν αυτήν την επιλογή, καθώς θεωρούν σημαντικό ότι μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα αυτά που βλέπουν. Σημαντική είναι και η παρατήρηση ότι όντας μέλη μιας σχολικής ομάδας η επίσκεψή τους συνιστά οργανωμένη ομαδική δραστηριότητα, για αυτό και είναι σε θέση να απολαμβάνουν τα οφέλη μιας ξενάγησης. Υπό άλλες συνθήκες πολύ δύσκολα θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν κάποια ξενάγηση, λόγω και της οικονομικής επιβάρυνσης.

Η πλειονότητα δεν αντιμετώπισε κάποιο πρόβλημα κατά την επίσκεψη στους μουσειακούς χώρους και μουσεία, ούτε εξέφρασε κάποιο παράπονο. Αντιθέτως έκαναν λόγο για την άψογη οργάνωση και την καθαριότητα των μουσειακών χώρων και εκθέσεων και επισήμαναν ότι έχει ληφθεί μέριμνα για την πρόσβαση των ΑΜΕΑ, κάτι που δεν είχαν παρατηρήσει στο παρελθόν. Αυτή η διαπίστωση αποτελεί δείκτη της άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού για κάποιες ομάδες (Lundgaard & Jensen, 2013).

Το σύνολο των εκπαιδευομένων δήλωσαν ικανοποιημένοι με την επίσκεψή τους στα μουσεία και με το προσωπικό που εργάζεται σε αυτά, καθώς αναγνώρισαν σε αυτούς χαρακτηριστικά, όπως επιστημονική επάρκεια, ευγένεια, προθυμία, μεταδοτικότητα και φιλικότητα. Οι εκπαιδευόμενοι αισθάνθηκαν άνετα, ότι είναι ευπρόσδεκτοι στον «χώρο» και ενθαρρύνθηκαν κατά τη διάρκεια της επίσκεψης να θέτουν ερωτήματα, λαμβάνοντας ικανοποιητικές απαντήσεις (Backer et al., 2014). Γίνεται επομένως αντιληπτό η ανάγκη ύπαρξης εξειδικευμένου προσωπικού που συνεπικουρεί στην καλύτερη πρόσληψη της μουσειακής εμπειρίας.

Στην εκπαίδευση ενηλίκων δίνεται βαρύτητα στη βιωματική μάθηση, βασική αρχή της οποίας είναι η ενθάρρυνση για ενεργητική συμμετοχή που αποτελεί ταυτόχρονα και προϋπόθεση αποτελεσματικής μάθησης. Σύμφωνα με την Courau (2000) «ο ενήλικας μαθαίνει, όταν ενεργεί και εμπλέκεται». Όσο πιο ενεργοί είναι οι εκπαιδευόμενοι τόσο πιο αποτελεσματική είναι η μαθησιακή διεργασία, ενώ όσο πιο παθητικοί τόσο πιο ρηχή (Rogers, 1999). Αναφορικά με τις οργανωμένες δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν ενεργά, αρκετοί εκπαιδευόμενοι αναφέρθηκαν σε ένα πρόγραμμα Ρομποτικής, όπου συμμετείχαν στην κατασκευή ενός δικού τους ρομπότ. Τους άρεσε πολύ, γιατί ήταν κάτι καινοτόμο για αυτούς, κάτι που ευνοεί τη δημιουργικότητα και εγείρει το ενδιαφέρον. Έρευνες άλλωστε στο πεδίο των κινήτρων θεωρούν ότι σημαντικό κίνητρο επίσκεψης ενηλίκων σε μουσεία είναι η επιθυμία για εμπλοκή στη μαθησιακές δραστηριότητες και το αίσθημα ικανοποίησης από τη συμμετοχή σε τέτοιου είδους διαδικασίες.

Στο ίδιο πλαίσιο αναφέρθηκε η κατασκευή ενός πλυντηρίου, η δημιουργία μικρών ποιημάτων και η συμμετοχή σε κάποια project, που ούτως ή άλλως αποτελεί μέθοδο που αξιοποιείται στα ΣΔΕ. Τα λεγόμενα Σχέδια Δράσης (project) αποτελούν βασικό στοιχείο του προγράμματος Σπουδών, καθώς τρεις ώρες την εβδομάδα αφιερώνονται σε αυτά. Τα project που η θεματική τους αφορούσε μουσεία και μουσειακές επικτήσεις είχαν θετική ανταπόκριση. Μερικά από τα πλεονεκτήματα αυτής της μεθόδου είναι ότι ενισχύεται η αυτενέργεια, η δημιουργικότητα, η ομαδικότητα, η συνεργασία και η κριτική ικανότητα.

Όσον αφορά το ερώτημα εάν γίνονται αναφορές-συζητήσεις σχετικά με τα μουσεία στους επιμέρους γραμματισμούς, σχεδόν όλοι οι εκπαιδευόμενοι περιέγραψαν την όλη διαδικασία αναφερόμενοι στα ίδια στάδια. Πριν υλοποιηθεί κάποια επίσκεψη γίνεται μια προετοιμασία, όπου περιγράφεται το γενικό πλαίσιο, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης κρατούν ανά χείρας φύλλα εργασίας τα οποία καλούνται να συμπληρώσουν ατομικά ή σε ομάδες και όταν επιστρέφουν στη σχολική τάξη γίνεται παρουσίαση των αποτελεσμάτων, ομαδική συζήτηση και ανατροφοδότηση. Όλη αυτή η διαδικασία κινητοποιεί τους εκπαιδευόμενους διανοητικά και συναισθηματικά. Οι συζητήσεις πραγματοποιούνται σχεδόν με όλους τους καθηγητές, αναλόγως με το ποιο έχουν οριστεί υπεύθυνοι για την εκάστοτε επίσκεψη. Αναφερόμενοι οι εκπαιδευόμενοι σε συγκεκριμένο γραμματισμό, τα «πρωτεία» προκύπτει ότι έχουν ο γλωσσικός και πληροφορικός γραμματισμός και ακολουθεί ο κοινωνικός.

Το δεύτερο επίπεδο εξετάζει τους λόγους και τα κίνητρα που ωθούν κάποιον στην επαφή με τον κόσμο των μουσείων και την πραγματοποίηση επισκέψεων. Η πλειονότητα των εκπαιδευόμενων στην εν λόγω έρευνα αναφέρθηκε στη μάθηση ως ισχυρότερο κίνητρο πραγματοποίησης επίσκεψης σε μουσεία. Στις περισσότερες έρευνες στο πεδίο των κινήτρων η μάθηση κατέχει την πρώτη θέση (Falk και Dierking, 2000, Packer & Ballantyne, 2002, Grenier, 2010). Ομοίως και στην Ελλάδα η μάθηση έχει αξιολογηθεί ως το κυριότερο κίνητρο επίσκεψης (Δοξανάκη, 2013, Σολομών κ.ά., 2010). Ο εκπαιδευτικός ρόλος του μουσείου και η θεώρησή του ως περιβάλλοντος μάθησης αποτελούν παγιωμένες παραδοχές (Hein, 1997). Ειδικότερα όσον αφορά το περιεχόμενο της μάθησης οι εκπαιδευόμενοι εστίασαν στην τοπική και εθνική ιστορία, γεγονός που μαρτυρά τον ρόλο του μουσείου ως φορέα συγκρότησης εθνικής ταυτότητας και καλλιέργειας της εθνικής μνήμης (Γκαζή, 1999). Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η έρευνα των Κουταντζόγλου κ.ά. (2005). Το ενδιαφέρον αναφέρθηκε ως ένας άλλος λόγος που παρακινεί για την πραγματοποίηση μιας επίσκεψης σε μουσεία και εκθέσεις. Στην έρευνα κοινού της Πιτσιάβα (2010) το ενδιαφέρον αναδεικνύεται ως το ισχυρότερο κίνητρο επίσκεψης σε μουσείο. Η περιέργεια αποτελεί ακόμα έναν λόγο που μπορεί να υποκινήσει κάποιον να επισκεφθεί κάποιο μουσείο. Η ικανοποίηση της περιέργειας έχει εντοπιστεί ως μία ψυχολογική ανάγκη που ωθεί τα άτομα στην πραγματοποίηση κάποιας επίσκεψης. Ένας εκπαιδευόμενος υπογράμμισε τη σπουδαιότητα των ερθισμάτων που είναι δυνατόν να ωθήσουν κάποιον να επισκεφθεί ένα μουσείο. Όπως έχει ξανααναφερθεί, το πολιτισμικό κεφάλαιο του καθενός ευθύνεται κατά πολύ για τη μετέπειτα συμπεριφορά και στάση του απέναντι στα πολιτισμικά αγαθά (Bourdieu, 2002).

Για ένα μεγάλο ποσοστό εκπαιδευόμενων η περιήγηση σε ένα μουσείο ως ομάδα προτιμάται και λειτουργεί και ως ένα επιπλέον κίνητρο, εφόσον κατά πάσα πιθανότητα δεν θα έπαιρναν την απόφαση να το κάνουν μόνοι. Η πλειοψηφία των επισκεπτών προτιμά να πραγματοποιεί κάποια επίσκεψη σε ομάδες, όπως καταδεικνύει και η εκτενής εμπειρική έρευνα, σύμφωνα με την οποία το 90% των επισκεπτών σε Η.Π.Α, Ηνωμένο Βασίλειο και Αυστραλία πραγματοποιούν κάποια επίσκεψη κατά ομάδες (Dierking, 2013). Παρομοίως μεγάλο είναι και το ποσοστό σε ελληνική έρευνα (Σολομών κ.ά., 2010). Η κοινωνική αλληλεπίδραση, δηλαδή η ανάγκη συνεύρεσης με άλλους αποτελεί ισχυρό κίνητρο (Packer & Ballantyne, 2002). Στην παρούσα έρευνα οι ερωτώμενοι αναφέρθηκαν στην αξία της ομάδας, που εκτός από την κοινωνική αλληλεπίδραση λειτουργεί θετικά για την αποτελεσματικότερη μάθηση μέσω της ανταλλαγής απόψεων και της εποικοδομητικής συζήτησης. Επισημάνθηκε επίσης ότι είναι δυνατόν να αποτελέσει αφορμή ακόμα και για δημιουργία σχέσεων ή σύσφιγξη δεσμών. Μία μικρή μερίδα του συνόλου ήταν υπέρ της επίσκεψης κατά μόνας. Εστίασαν κυρίως στο γεγονός ότι όταν είναι κάποιος μόνος μπορεί απερίσπαστος να παρατηρήσει αυτά

που τον ενδιαφέρουν, να ακολουθήσει τον δικό του ρυθμό και να αφιερώσει περισσότερο χρόνο, χωρίς να βιάζεται, στα σημεία που επιλέγει, για να μπορέσει να τα απολαύσει καλύτερα.

Περισσότεροι από τους μισούς εκπαιδευόμενους δήλωσαν ότι η συμμετοχή σε επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις πιθανότατα θα λειτουργήσει ως κίνητρο για να συνεχίσουν πραγματοποιούν επισκέψεις και μετά το πέρας του σχολείου. Στην έρευνα της Κουβέλη (2000) οι ανήλικοι μαθητές σε ποσοστό 70% δήλωσαν ότι θα ξαναεπισκεφθούν κάποιο μουσείο με την πρώτη ευκαιρία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση ότι στην πόλη που κατοικεί κάποιος πιο δύσκολα θα πάρει την απόφαση να επισκεφθεί από μόνος του μουσεία του τόπου του. Το σχολείο δίνει την ευκαιρία γνωριμίας με τα μουσεία του τόπου και αυτό κάλλιστα μπορεί να σταθεί αφορμή και για την πραγματοποίηση κι άλλων επισκέψεων στο μέλλον, αφού έχει ολοκληρωθεί η φοίτηση στα ΣΔΕ, σε μουσεία που παρόλη την εγγύτητα δεν υπήρξε προτύτερα κίνητρο ή μπορεί να υπήρξε και άγνοια.

Επιπλέον, μετά από τη συμμετοχή σε πληθώρα επισκέψεων ορισμένοι εκπαιδευόμενοι ισχυρίστηκαν ότι παρακίνησαν και θα συνεχίσουν να παρακινούν τους οικείους του να επισκεφθούν κι εκείνοι μουσεία και εκθέσεις. Έχει επισημανθεί η σημασία των «σημαντικών άλλων» προσώπων (πρόσωπα από το οικείο περιβάλλον, δηλαδή οικογενειακό, φιλικό, επαγγελματικό) ως αιτία επίσκεψης.

Ένα μικρό ποσοστό (4 άτομα) δεν αναγνωρίζει τη συμβολή των ΣΔΕ ως επιπλέον κινήτρου στην πραγματοποίηση επισκέψεων σε μουσεία, καθώς και πριν τη φοίτησή τους στα εν λόγω σχολεία συνήθιζαν να πραγματοποιούν επισκέψεις λόγω νοοτροπίας.

Το τρίτο επίπεδο εξετάζει τα εφόδια και τα οφέλη που αποκομίζει κάποιος από τη μουσειακή επίσκεψη, καθώς και τα συναισθήματα που βιώνει. Το σύνολο των εκπαιδευόμενων βίωσαν τις επισκέψεις ως μια ευχάριστη εμπειρία. Το ίδιο διαπιστώθηκε και στην έρευνα της Κουβέλη (2000) για το ανήλικο κοινό. Θετική ήταν και η απόκριση των εκπαιδευόμενων στο ερώτημα εάν έμειναν ικανοποιημένοι από την όλη διαδικασία.

Τα οφέλη που αποκόμισαν από την πραγματοποίηση των επισκέψεων είναι πολλά. Στην πρώτη θέση των απαντήσεων είναι και πάλι η μάθηση, όπως και στην περίπτωση των κινήτρων. Στα οφέλη συγκαταλέγεται η γνωριμία με την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά. Αποτελούν συνδυαστικό κρίκο ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν και προετοιμάζουν για το μέλλον (Δαλακoura, 2011). Ο κοινωνικός ρόλος του μουσείου είναι πολύ σημαντικός και σε αυτό το επίπεδο. Είναι δυνατόν να λειτουργήσει ως χώρος διαμόρφωσης της κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων και να ενισχύσει την κοινωνική αλληλεπίδραση. Αρκετοί επισκέπτες το βιώνουν ως κοινωνικό γεγονός (Dierking, 2013).

Όσον αφορά τα συναισθήματα που προκαλούνται από τις επισκέψεις σε μουσεία, τα περισσότερα είναι θετικά. Την πρώτη θέση κατέχει ο ενθουσιασμός, συναίσθημα που είναι εντονότερο, αν λάβουμε υπόψη ότι για κάποιους η εμπειρία της μουσειακής επίσκεψης ήταν πρωτόγνωρη. Στο ίδιο συναίσθημα αναφέρθηκε και η πλειονότητα των μαθητών στην έρευνα της Κουβέλη (2000). Ακολουθεί η υπερηφάνεια και δη η εθνική και εν συνεχεία η εντύπωση και ο θαυμασμός. Άλλα συναισθήματα που αναφέρθηκαν ήταν η έντονη επιθυμία για μάθηση, η χαρά (Packer & Ballantyne, 2002), το ενδιαφέρον, η ευχαρίστηση, η συγκίνηση και το μεγάλο δέος. Εκτός από θετικά αναφέρθηκαν κι αρνητικά συναισθήματα, όπως για παράδειγμα λύπη, θυμός για όλα όσα υπέφερε η Εβραϊκή κοινότητα από το Ναζιστικό

καθεστώς και πικρία για όλα όσα βίωσαν κι υπέφεραν οι δούλοι κατά την περίοδο κατασκευής των Πυραμίδων στην Αίγυπτο. Σε επίπεδο συναισθημάτων αναφέρθηκε και η ευγνωμοσύνη «για όλα αυτά που αξιώθηκαν να δουν» και για την ευκαιρία που τους δόθηκε να πραγματοποιήσουν επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις χάρη στα ΣΔΕ. Αναντίρρητα η μουσειακή επίσκεψη αποτελεί μια έντονα συναισθηματική εμπειρία (Lord & Lord, 2002 όπ. αν. στο Μούλιου, 2005).

Η αλλαγή στάσης των εκπαιδευομένων τόσο απέναντι στα μουσεία όσο και σε άλλους τομείς αναγνωρίζεται από την πλειονότητα των ερωτωμένων. Μετά τη φοίτηση και με τη συμμετοχή σε πληθώρα επισκέψεων και δράσεων οι εκπαιδευόμενοι αισθάνονται ότι έχει αλλάξει η οπτική τους, η θεώρηση των πραγμάτων, νιώθουν ότι έχουν εξελιχθεί σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο. Ιδιαίτερα σημαντική η κοινωνική διάσταση που αναγνωρίζουν στις επισκέψεις, η ευκαιρία για κοινωνικές συναναστροφές και πιθανόν και η ανάπτυξη ισχυρού δεσμού μεταξύ κάποιων εκπαιδευομένων ακόμα και μετά το πέρας της φοίτησης στα ΣΔΕ. Αυτό βέβαια δεν οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στις μουσειακές επισκέψεις, απλώς ενισχύεται μέσα από αυτού του είδους τις δράσεις. Ιδιαίτερα χαροποίησε τους εκπαιδευομένους το γεγονός ότι αυτή η αλλαγή στη στάση τους και η διάθεση για συμμετοχή σε επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις αποτέλεσε ευχάριστη έκπληξη για τους οικείους τους. Με αυτόν τον τρόπο τονώθηκε και η αυτοπεποίθησή τους.

Συμπερασματικά τα ΣΔΕ μέσω του ευέλικτου Προγράμματος Σπουδών, με τις πολλές επισκέψεις που πραγματοποιούνται, καθώς και με τη συμβολή των εκπαιδευτών συμβάλλουν στη γνωριμία και στην εξοικείωση των εκπαιδευομένων με τον κόσμο των μουσείων και αποτελούν κίνητρο για αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.

Ως προς το ερευνητικό ερώτημα της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών και του νέου «οικοσυστήματος» που έχουν δημιουργήσει οι ψηφιακές τεχνολογίες όσον αφορά τα μουσεία και της εξοικείωσης των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ με αυτές θα μπορούσαν να διακριθούν τρία επίπεδα.

Το πρώτο επίπεδο αφορά τη μουσειακή εμπειρία με τη χρήση τεχνολογίας ως γεγονός. Περίπου το 44,2% των μουσείων της Ελλάδας έχουν ενσωματώσει με κάποιο τρόπο τις νέες τεχνολογίες στη λειτουργία τους (Μπόνια κ.ά., 2010). Από τους 20 εκπαιδευομένους ένας στους δύο διαπίστωσαν ότι χρησιμοποιούνται οι νέες τεχνολογίες στους χώρους των μουσείων. Από την εμπειρία τους αναφέρθηκαν στα βίντεο που υπάρχουν και παρέχουν πάσης φύσεως πληροφορίες κυρίως ιστορικές, σε οθόνες μέσω των οποίων μπορεί διαδραστικά κάποιος να αντλήσει πληροφορίες, σε πολυμέσα που είτε δημιουργούν την αίσθηση ότι ζεις σε ένα εικονικό περιβάλλον είτε καλλιεργούν οφθαλμαπάτες, στη χρήση τρισδιάστατων γυαλιών που σε μεταφέρουν σε εικονική πραγματικότητα, σε δραστηριότητες όπου απαραίτητη είναι ενεργητική συμμετοχή των ατόμων (οδήγηση καρτ αυτοκινήτου, για παράδειγμα), αλλά και στην εκτύπωση φωτογραφίας κάποιου έργου του μουσείου (Γιαννούτσου κ.ά., 2011).

Μία εκπαιδευόμενη, ενώ έχει παρατηρήσει την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, εκφράζει την προτίμησή της για πιο παραδοσιακούς τρόπους περιήγησης στα μουσεία, όπως για παράδειγμα την ανάγνωση της λεζάντας που συνοδεύει τα εκθέματα.

Εικονική επίσκεψη έχει πραγματοποιήσει μικρή μερίδα των εκπαιδευομένων (8 από τους 20). Στο σύνολό τους παραδέχτηκαν ότι αυτή η εικονική επίσκεψη πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του πληροφορικού γραμματισμού είτε είχαν κάποια εμπειρία εικονικής πραγματικότητας κατά τη συμμετοχή τους σε δράση που υλοποιήθηκε μέσω του ΣΔΕ.

Ένα μικρό ποσοστό των εκπαιδευομένων δήλωσε ότι ούτε καν γνώριζε τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί επίσκεψη σε μουσείο εξ αποστάσεως (2 άτομα).

Το δεύτερο επίπεδο εξετάζει τις απόψεις των εκπαιδευομένων για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα χρήσης βοηθητικών πολυμέσων εντός του χώρου των μουσείων είτε εκτός με την πραγματοποίηση μιας εικονικής επίσκεψης.

Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα αρκετοί εκπαιδευόμενοι (8/20) είχαν θετική άποψη για τη χρησιμότητα των πολυμέσων. Την ίδια θετική άποψη είχαν και οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα της Πιτσιάβα (2010) για τη χρήση οπτικοακουστικών εφαρμογών. Στην παρούσα έρευνα οι συνεντευξιζόμενοι εστίασαν στον βοηθητικό ρόλο που μπορεί να έχουν για την καλύτερη κατανόηση και την εις βάθος ερμηνεία εκθεμάτων και γεγονότων. Ο ενθουσιασμός ήταν έκδηλος, καθώς και η εκδήλωση ενδιαφέροντος να μάθουν περισσότερα.

Η εικονική επίσκεψη αντιμετωπίζεται επίσης με ενθουσιασμό από την πλειονότητα των εκπαιδευομένων. Ως πλεονέκτημα αναγνωρίζεται η δυνατότητα πραγματοποίησης επίσκεψης εξ αποστάσεως σε μουσειακούς χώρους που δεν είναι δυνατή η επιτόπια επίσκεψη είτε λόγω απόστασης (απομακρυσμένες περιοχές ή μακρινοί προορισμοί) είτε για οικονομικούς ή προσωπικούς λόγους. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η ευκαρία να επισκεφθεί κάποιος μουσεία και εκθέσεις που υπό άλλες συνθήκες ίσως και να μη καθίστατο ποτέ δυνατόν (Οικονόμου, 2004). Στα πλεονεκτήματα συγκαταλέγεται και η ευκολία με την οποία κάποιος μπορεί να έχει πρόσβαση, ακόμα κι από το ίδιο του το σπίτι, σε μουσεία του τόπου του αλλά και παγκοσμίως. Αξίζει να σημειωθεί και η παρατήρηση μιας εκπαιδευομένης που θεώρησε πως μια εικονική επίσκεψη είναι δυνατόν να λειτουργήσει ως επιπλέον κίνητρο για την πραγματοποίηση μιας επίσκεψης με φυσική παρουσία.

Ένα ποσοστό των εκπαιδευομένων διατηρεί επιφυλακτικότητα όσον αφορά την εικονική επίσκεψη και προτάσσουν στις επιλογές τους την παραδοσιακή μορφή επίσκεψης, δηλαδή διά ζώσης. Πρόκειται κυρίως για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που δεν είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένα με την τεχνολογία. Ως μειονεκτήματα αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι είναι κάτι «ψυχρό» και σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη μουσειακή εμπειρία που βιώνει κάποιος κατά την επίσκεψη σε μουσείο με φυσική παρουσία. Δόθηκε έμφαση στην αξία που έχει η εκ του σύνεγγυς παρατήρηση των «πραγματικών» έργων και εκθεμάτων, που πολλές φορές έχουν την ιδιότητα να «θαμπώνουν» τον επισκέπτη. Δίνεται επίσης η δυνατότητα να μελετήσει κάποιος συγκεντρωμένος και απερίσπαστος ένα έργο ή έκθεμα από πολλές οπτικές και να αντιληφθεί τη δυναμικότητά του. Διαφορετικά το άλλο δεν είναι παρά μία εικόνα. Χαρακτηριστική είναι η επισήμανση ενός εκπαιδευομένου που μίλησε για «άλλη ψυχική δύναμη». Είναι διαφορετική η όλη αίσθηση που αποκομίζει κάποιος, όταν δίνει το «παρών» σε έναν χώρο που ούτως ή άλλως είναι φορτισμένος με ποικίλα συναισθήματα, όταν βιώνει την επίσκεψη ψυχή τε και σώματι. Δεν παραλήφθηκε και πάλι η κοινωνική διάσταση του θέματος. Μία εκπαιδευόμενη μίλησε για αποξένωση και για την αξία που έχει η διά ζώσης επίσκεψη, καθώς παρέχεται και η δυνατότητα να πραγματοποιήσει κάποιος ομαδική επίσκεψη και να ανταλλάξει απόψεις με τους υπολοίπους «ζωντανά».

Σύμφωνα με την έρευνα της Πιτσιάβα (2010) έχει αναδειχθεί επίσης ότι η πλειονότητα των επισκεπτών δίνουν βαρύτητα στον κοινωνικό χαρακτήρα της επίσκεψης.

Το τρίτο επίπεδο αναφέρεται στη δυνατότητα άντλησης πληροφοριών σχετικών με μουσεία μέσω διαδικτύου. Σχεδόν ένας στους δύο αιθάνονται ότι είναι ικανοί να χρησιμοποιήσουν τον υπολογιστή μόνοι τους ή έστω με κάποια βοήθεια για την άντληση πληροφοριών που είτε αφορούν τα μουσεία, τον τρόπο πρόσβασης ή τις ώρες λειτουργίας, είτε εκθέσεις και εκθέματα που μπορεί να παρουσιάζονται, για λόγους για παράδειγμα προετοιμασίας πριν την πραγματοποίηση των επισκέψεων. Οι υπόλοιποι δεν νιώθουν εξοικειωμένοι να το κάνουν είτε γιατί δεν έχουν μπει στη διαδικασία να το κάνουν και δεν το έχουν «ψάξει» είτε για λόγους τεχνοφοβίας.

Συμπερασματικά τα ΣΔΕ μέσω των επισκέψεων σε μουσεία, όπου αξιοποιείται η τεχνολογία εν γένει, και με το περιεχόμενο που εντάσσεται στο πλαίσιο του πληροφορικού γραμματισμού που περιλαμβάνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών των ΣΔΕ συμβάλλει στην εξοικείωση των εκπαιδευομένων με τις νέες τεχνολογίες σχετικά με τα μουσεία.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν κάποιες γενικές σκέψεις και συγκεκριμένες προτάσεις των εκπαιδευομένων, οι οποίοι χωρίς να έχουν την ιδιότητα του «ειδικού» τις εκφράζουν αυθόρμητα. Παρατηρείται ότι δεν δίνεται η δέουσα προσοχή όσον αφορά θέματα σχετικά με τα μουσεία και εκφράζεται η ανάγκη να διερευνηθεί το θέμα μουσεία σε βάθος, καθώς πρόκειται για ένα θέμα με αξία ανεκτίμητη. Στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ εκφράζεται η επιθυμία να συνεχίσουν να διοργανώνονται επισκέψεις σε μουσεία και εκθέσεις όσο το δυνατόν περισσότερο. Παράλληλα προτείνεται η παρουσία εξειδικευμένου προσωπικού με σχετικές σπουδές που να καταπιάνεται συγκεκριμένα με θέματα μουσείου και πολιτισμού εν γένει. Εκφράζεται επίσης η ανάγκη να υπάρξει σχετική ενημέρωση και κατάλληλη καθοδήγηση και για τους ανθρώπους που δεν αποτελούν μέλη μιας σχολικής ομάδας. Είναι η νοοτροπία που θα πρέπει να αλλάξει και καλό θα ήταν να αναζητηθούν οι κατάλληλοι τρόποι και να δοθούν τα απαραίτητα κίνητρα που θα ενισχύσουν αυτήν την αλλαγή. Ίσως μέσω ευρείας ενημέρωσης και μεγαλύτερης προβολής εκ μέρους των μουσείων και άλλων κοινωνικών φορέων. Μεγάλη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στην προώθηση και ευαισθητοποίηση σε θέματα που αφορούν τα μουσεία ήδη από τη μικρή ηλικία. Όχι μόνο εντός του πλαισίου της σχολικής κοινότητας. Το κλειδί είναι στην παιδεία, ξεκινάει από την παιδική ηλικία και συνεχίζεται διά βίου. Γιατί όπως ανέφερε και μία εκπαιδευόμενη: «Ποτέ δεν είναι αργά»!

4.2 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Η παρούσα εργασία αναδεικνύει τις απόψεις των εκπαιδευομένων στα ΣΔΕ αναφορικά με τα μουσεία και τις νέες τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται σχετικά με αυτά. Πρόκειται για μια ομάδα ενηλίκων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που βιώνει την επαφή με τον κόσμο των μουσείων ίσως και για πρώτη φορά.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν από αρμόδιους φορείς και κυρίως από το εκπαιδευτικό δυναμικό που απασχολείται σε προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων, όπως είναι τα ΣΔΕ, προς την κατεύθυνση διατήρησης και εμπλουτισμού του περιεχομένου του Προγράμματος των ΣΔΕ με θέματα που αφορούν τα μουσεία και τις μουσειακές επισκέψεις, καθώς και τη χρήση σχετικών ψηφιακών τεχνολογιών. Θα μπορούσαν να αναζητηθούν τρόποι, ούτως ώστε το μουσείο και ό,τι συμπεριλαμβάνει η έννοια μουσείο να

ενταχθεί στο πλαίσιο διδασκαλίας όλων των γραμματισμών και να εμπλουτιστεί η παρεχόμενη εκπαίδευση. Με τον τρόπο αυτό αναμένεται να αναδειχθεί ο πολυδιάστατος ρόλος του μουσείου και πιθανόν να αυξηθεί η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών που εφαρμόζονται σε σχέση με το μουσείο. Οι νέες τεχνολογίες άλλωστε αποτελούν ένα ισχυρό κίνητρο για μάθηση.

Οι περιορισμοί στους οποίους υπόκειται η συγκεκριμένη έρευνα θα μπορούσαν να αρθούν με τη διεξαγωγή περαιτέρω ερευνών. Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες περιλαμβάνουν την επέκταση της παρούσας έρευνας και στα υπόλοιπα ΣΔΕ της Θεσσαλονίκης, καθώς και στα ΣΔΕ που εδρεύουν σε όλη την επικράτεια, ούτως ώστε να σχηματιστεί μια σφαιρική εικόνα. Με αυτόν τον τρόπο θα συμπεριληφθούν οι απόψεις εκπαιδευομένων που φοιτούν σε δομές ευρύτερων περιοχών και περιοχών όπου οι ευκαιρίες για επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους και εκθέσεις είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένες. Σε μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνηθούν και οι απόψεις των εκπαιδευομένων συγκριτικά, δηλαδή στην αρχή της φοίτησής τους και μετά την ολοκλήρωση του Β΄ κύκλου σπουδών, ώστε να αποτυπωθεί η αλλαγή που συντελείται σε στάσεις και συμπεριφορές. Επιπροσθέτως χρήσιμο θα ήταν να διεξαχθούν έρευνες με τις οποίες θα διερευνώνται και οι απόψεις των εκπαιδευτικών που απασχολούνται στα ΣΔΕ σχετικά με το θέμα μουσείο και να αναζητηθούν τρόποι για την ανάπτυξη καλών πρακτικών που αναδεικνύουν τον πολυδιάστατο ρόλο των μουσείων και ενισχύουν την αξιοποίηση σχετικών νέων τεχνολογιών. Επίσης θα μπορούσε να γίνει χρήση και άλλων ερευνητικών μεθόδων ή συνδυασμός ποιοτικής με ποσοτική έρευνα, ούτως ώστε να αναδειχθούν κι άλλες πτυχές του θέματος.

Αναμενόμενα οφέλη από την υλοποίηση των σχετικών ερευνών είναι η δημιουργία μιας βάσης για την ευαισθητοποίηση και την ανάπτυξη πρακτικών που συμβάλλουν στην εξοικείωση των ενήλικων εκπαιδευομένων με τον κόσμο των μουσείων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τον εμπλουτισμό των γνώσεών τους και τη διεύρυνση των ενδιαφερόντων και της προσωπικής ή/και κοινωνικής τους δράσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αλμαλιώτη, Σ. (2007). Το μουσείο ως περιβάλλον μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από <https://dolihi.news.files.wordpress.com/2011/03/gri-2007-480-mouseio-k-mathisi.pdf>

Ansbacher, T. (1998). John Dewey's experience and education: Lessons for museums. *Curator: The Museum Journal*, 41, 36-55. DOI: 10.1111./j.2151-6952.1998.tb00812.x

Ansbacher, T. (2002). What are we learning? Outcomes of the Museum experience. *The Informal Learning Review*. 53 (1), 4-9.

Backer, F., Peeters, J., Kindekens, A., Brosens, D., Ellias, W., Lompaerts, K. (2014). Adult visitors In Museum Learning Environments. *Procedia Social-Behavioral Sciences 191 (2015)* 152-162.

Black, G. *Το ελκυστικό μουσείο. Μουσεία και επισκέπτες* (Σ. Κωτίδου μετ.) Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Βεκρής, Λ. (1995). Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Ένα Ευρωπαϊκό Πειραματικό Πρόγραμμα κατά του κοινωνικού αποκλεισμού-η ελληνική εκδοχή. Στο Προδιαγραφές Σπουδών για τα σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Αθήνα: ΓΓΔΜ & ΙΔΕΚΕ.

Bourdieu, P. (2002). *Η διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης* (Κ. Καψαμπέλη, μετ.). Αθήνα: Πατάκης.

ΓΓΔΜ (2013). *Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*. Ανακτήθηκε στις 18/12/18 από <http://www.gsae.edu.gr/el/geniki-ekpaidefsi-enilikon/deyteri-efkairia/s-d-e-sxoleia-deyteris-efkairias/filosofia-kai-programma-spoudon>

Γιαννούτσου, Ν. (2015). Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική. Στο Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φιλιππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α. & Γιαννούτσου, Ν. (επιμ.) *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα* (σσ. 225-252). Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712>

Γιαννούτσου, Ν., Μπούνια, Α., Ρούσσου Μ. & Αβούρης Ν. (2011). Αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών με στόχο τη μάθηση σε χώρους πολιτισμού. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*. 4(1-3), (σσ. 131-149).

Γκαζή, Α. (1999). *Από τις Μούσες στο Μουσείο. Η ιστορία ενός θεσμού διαμέσου των αιώνων*. Ανακτήθηκε στις 2/9/2019 από <https://www.researchgate.net/publication/202058796>

Γκαζή, Α. (2003). Συλλογές και μουσεία στον Ελλαδικό χώρο από την Αρχαιότητα έως τις ημέρες μας. Στο Α. Γκαζή, Τ. Νούσια, Αρχαιολογία στον Ελληνικό χώρο, Μουσειολογία, Μέριμνα για τις Αρχαιότητες, Τόμος Γ' (σελ.125-237). Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γλαντζή, Κ.-Α. (2018). Σύγχρονα μουσεία Τέχνης και προστασία του περιβάλλοντος. Το παράδειγμα του Σκιρώνειου Μουσείου Πολυχρονόπουλου. ΕΑΠ (διπλωματική εργασία).

Chobot, M.C. & Chobot, R.B. (1990). Museums as educational institutions. *New Directions for Adult and Continuing Education* 47, 55-62.

- Cohen, L., Lawrence. M. & Morrison K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. (Σ. Κυρανάκης, Μ. Μαυράκη & Χ. Μητσοπούλου, μετ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Corbett, K.T. (2004). *Adult Museum Programs: Designing Meaningful Experiences*. *The Public Historian*, 26(2), 98-100. doi: 10.1525/tph.2004.26.2.98
- Courau, S. (2000). *Τα βασικά εργαλεία του εκπαιδευτή ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cuco, C. (2014). The role of arts in adult education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 142, 300-305. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.07.692
- Δαλακούρα, Ν. (2011). Μουσεία. Στη σειρά *Πολιτισμός-Τέχνες-Διαχείριση ελεύθερου χρόνου*. ΙΔΕΚΕ. Ανακτήθηκε στις 18/03/2019 από <http://repository.edull.gr/1030>
- Δοξανάκη, Α. (2011). Τα αρχαιολογικά μουσεία και η επικοινωνία τους με το κοινό: Ανασταλτικοί παράγοντες στο μοτίβο της επισκεψιμότητας των αρχαιολογικών μουσείων της Αθήνας. *Μουσείο 8-9*, (σσ. 60-70).
- Da Milano (2013). *Diamond-Dialoguing Museums for a New Cultural Democracy*, Background research, May, 2013
- Dierking L. D. (2013). Museums as social Learning Spaces. In Lundgaard & Thorek Jense (Eds.). *Museums: Social Learning Spaces and Knowledge Producing Processes*. (p.p. 198-219). Styrelsen: Danish Agency for Culture.
- Dufresne-Tasse, C. (1992). Adult Epistemic Behavior at the Museum: Implications for Museum Education. *ERIC ED 344059*. Ανακτήθηκε στις 3/9/2019 από <https://eric.ed.gov/?id=ED344059>
- ERIC ED 507729 (2009). *Museums, Libraries and 21st Century Skills*. Washington: IMLS. Ανακτήθηκε στις 18/2/2019 από https://archive.org/details/ERIC_ED507729
- Europeana (2019). Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://pro.europeana.eu/>
- Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία*; Αθήνα. Κριτική
- Falk, J. H., & Dierking L. D. (1992). *The museum experience*. Washington: Whalesback Books.
- Falk, J. H., & Dierking L. D. (2000). *Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning*. Walnut Creek, CA: Altamira Press.
- Falk, J. H. & Dierking, L. D. (2012). *The museum experience revisited*. Walnut Creek. Routledge. e-book.
- Ferrari, M. (2016). Lifelong Learning in Artistic Context Mediated by Advanced Technologies. *Universal Journal of Educational Research*. 4(3): 475-482.
- Gable, E. (1992). *Review: The love of Art: European Art Museums and their public. Pierre Bourdieu and Allen Darbel with Dominique Schnapper*. *American Ethnologist* 19(2), (σσ. 387-388)

Gardner, H. (1993). *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*. London: Fontana Press (1^η έκδοση 1983).

Gessner, I. (2016). Tamico Thiel's virtual reality installations as sites of learning in and beyond the museum. *Studies in the Education of Adults*. 48:2, 155-176. doi: 10.1080/02660830.2016.1229849

Gibbs, K., Sani, M., Thompson J. (eds.) (2007). *Lifelong Learning in Museums. A European Handbook*. Ferrara:EDISAI srl.

Clover, D. and Sanford, K. (2016). Museums as Pedagogic Contact Zones: Potentials of Critical Cultural Adult Education. *Studies in the Education of Adults*. 48(2), 127-141.

Google Arts and Culture (2011). Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://artsandculture.google.com/>

Grek, S. (2008). In and against the museum: the contested spaces of museum education for adults. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 30(2), 195-211. doi: 10.1080/01596300902809237

Grenier, R. S. (2007). How Do Museums fit into our Notions of Adult Education? *Adult Education Research Conference*. Ανακτήθηκε στις 18 Ιανουαρίου 2019 από <http://newprairiepress.org/aerc/2007/roundtables/7>

Grenier, R. S. (2010). Museums as Sites of Adult Learning. *International Encyclopedia of Education*. 150-155. doi: 10.1016/B978-0-08-044894-7.00031-2

Heimlich, J.E. (1996). *Adult Learning in Nonformal Institutions*. ERIC Digest No. 173. Columbus, Ohio. ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education.

Hein, G. E. (1995). The Constructivist Museum. *Journal for Education in Museums* 16, 21-23.

Hein, G. E. (1998). *Learning in the Museum*. New York: Routledge.

Hein, G. E. (2004). John Dewey and museum education. *Curator: The Museum Journal*, 47.

Hein, G. E. (2006). Museum Education. Στο Macdonald, S. (Ed.) *A companion to Museum Studies* (pp. 340-352). Oxford: Blackwell Ltd.

Hein, G. E. (2012). *Progressive Museum Practice*. John Dewey and Democracy, Left Coast Press: Walnut Creek, CA.

Hooper-Greenhill E. (1999). Education, communication and interpretation. In Hooper-Greenhill E. (Ed), *The educational role of the museum: towards a critical pedagogy in museums*. (2nd ed, pp. 3-27). London & New York: Routledge.

Hooper-Greenhill E. (2004). Measuring Learning Outcomes in Museums, Archives, and Libraries: The Learning Impact Research Project (LIRP). *International Journal of Heritage Studies* 10(2), 151-174. doi:10.1080/13527250410001692877

Ιωσηφίδης, Θ. (2003). *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα. Κριτική

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα. Κριτική

ICOM (2007). *ICOM. Definition of a Museum*. Ανακτήθηκε στις 2/2/2019 από <http://archives.icom.museum/definition.html>

ICOM (2010). *ICOM Greece*. Ανακτήθηκε στις 2/2/2019 από <http://network.icom.museum/icom-greece/plirofories/ti-einai-to-icom/>

ICM (2020). *Museum Definition. Creating a new museum definition – the backbone of ICOM*. Ανακτήθηκε στις 3/2/2020 από <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>

Illeris, K. (2002). *The Three Dimensions of Learning: Contemporary Learning Theory in the Tension Field between the Cognitive, the Emotional and the Social*. Leicester, UK: NIACE.

Illeris, K. (2006). Museums and Galleries as performative sites for lifelong learning. *Museum and society: constructions, deconstructions and reconstructions of audience positions in museum and gallery education*. 4 (1) 15-26.

Jeffery-Clay, K. R. (1998). *Constructivism in Museums: How Museums Create Meaningful Learning Environments*. *Journal of Museum Education* 23 (1), (σσ. 3-7). doi:10.1080/10598650.1998.11510362

Καράμπελα, Ε. (2018). Τα μουσεία της Βόρειας Ελλάδας ως οργανισμοί μάθησης και εκπαίδευσης ενηλίκων. ΕΑΠ (διπλωματική εργασία).

Κατσιαμάκη, Σ. (2013). Η επίδραση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας στη λειτουργία μουσείων: η περίπτωση του Βυζαντινού μουσείου Καστοριάς (διπλωματική εργασία). Ανακτήθηκε στις 30/12/2019 από <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/15632/3/KatsiamakiSotiriaMsc2013.pdf>

Καυταντζόγλου, Ρ., Τουνταςάκη Ε., Φρυδάκης Μ. (2005). Ιστορία, Δομή και Λειτουργία των Εθνικών Μουσείων της Αθήνας: Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό και Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μια έρευνα Κοινού. *Τετράδια Μουσειολογίας* 2 (σσ. 71-73).

Καυγάλης, Α. & Παπασταμάτης Α. (2000). *Εκπαίδευση Ενηλίκων.(Β' Τόμος). Διδακτική Ενηλίκων*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Kelly, L. (2004). Evaluation, Research and Communities of Practice: Program Evaluation in Museums. *Archival Science*, 4, 45-69

Kelly, L. (2007). The interrelationships between adult museum visitors' learning identities and their museum experiences. Sydney: University of Technology. Ανακτήθηκε στις 31/10/2019 από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.489.6391&rep=rep1&type=pdf>

Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη Ε. (2002). *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκος, Α. (2003). Ο μετασχηματισμός των στάσεων και ο ρόλος του εμπυχωτή. Στο Βεργίδης, Δ. (επιμ.) *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Συμβολή στην εξειδίκευση στελεχών και εκπαιδευτών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κουβέλη, Α. (2000a). *Η σχέση των μαθητών με το μουσείο. Θεωρητική προσέγγιση, έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία. Εκπαιδευτικά προγράμματα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

Κουβέλη, Α. (2000b). Ο μαθητής και το μουσείο. Βιώματα και αντιλήψεις. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*. 104-105, (σσ. 63-87).

Kolb, D. (1984). *Experiential Learning*. New Jersey: Pentice Hall.

LEM Project – The Learning Museum. Διαθέσιμο στο <https://www.lemproject.eu/the-project/>

Lundgaard, I. B. & Jensen, J. T. (2013b). *Museums: Social Learning Spaces and Knowledge Producing Processes*. Danish Agency for Culture: Styrelsen.

Merriman, N. (1989). Museum Visiting as a cultural Phenomenon. Στο P. Vergo (ed.) *The New Museology* (σσ. 149-171). London: Reaction Books.

Monk, D.F. (2016). John Dewey and adult learning in museums. *Adult learning* Ανακτήθηκε στις 29/8/2019 από <https://doi.org/10.1177%2F1045159513477842>

Μούλιου, Μ. (2005). Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια Μουσειολογίας* (2), 9-17.

Μούλιου, Μ. (2014). Τα μουσεία στον 21^ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές. Στο Μπίκος Γ., Κανιάρη (επιμ.) (2014). *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*. Εκδόσεις Γρηγόρη, σσ. 77-111. Ανακτήθηκε στις 29/08/2019 από <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%AD%CF%84%CE%B7/%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%9F%CE%A5%CE%9C%CE%9F%CE%A5%CE%A3%CE%95%CE%99%CE%91%CE%91%CE%9E%CE%99%CE%95%CE%A3.pdf>

Μπούνια, Α. (2004). Τα πολυμέσα ως ερμηνευτικά εργαλεία στα Ελληνικά Μουσεία: γενικές αρχές και Προβληματισμοί. Στο *Μουσείο, Επικοινωνία και Νέες Τεχνολογίες: Πρακτικά: 1^ο Διεθνές Συνέδριο Μουσειολογίας. Μυτιλήνη, 31 Μαΐου-2 Ιουνίου 2002* (σσ. 17-26). Μυτιλήνη: Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας.

Μπούνια, Α. (2015). Έρευνα επισκεπτών και αξιολόγηση: Η «φωνή» του κοινού. Στο Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φίλιππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α. & Ν. Γιαννούτσου, Ν. (επιμ.). *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα* (σσ. 151-171). Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712>

Μπούνια, Α., Οικονόμου, Μ. & Πιτσιάβα, Ε-Μ. (2010). Η χρήση νέων τεχνολογιών σε μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα: Αποτελέσματα έρευνας στα ελληνικά μουσεία. Στο Μ. Βέμη & Ε. Νάκου (επιμ.). *Μουσεία και Εκπαίδευση* (σσ. 335-348). Αθήνα: Νήσος.

Museums Change Lives. Διαθέσιμο στο <https://www.museumsassociation.org/museums-change-lives>

Νάκου, Ε. (2001). *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.

Νικονάνου, Ν. (2011). *Μουσειοπαιδαγωγική, από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκη.

Νικονάνου, Ν., Μπούνια Α., Φιλίππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη Α. & Ν. Γιαννούτσου, Ν. (2015). *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/712>

Οικονόμου, Μ. (2003α). *Μουσείο: αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός; Μουσειολογικοί προβληματισμοί και ζητήματα*. Αθήνα: Κριτική.

Οικονόμου, Μ. (2003β). Νέες Τεχνολογίες και Μουσεία: εργαλείο, τροχοπέδη ή συρμός. *Museology: Διεθνές Επιστημονικό ηλεκτρονικό περιοδικό*. 1. Τμήμα Πολιτιστικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Ανακτήθηκε στις 18/1/2019 από <https://docplayer.gr/16196617-Nees-tehnologies-kai-moyseia-ergaleio-trohopedi-i-syruos.html>

Οργάνωση και λειτουργία των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας «Κανονισμός λειτουργίας Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας». Υ.Α. (ΦΕΚ/1861/Β' /8-7-2014).

Παυλογεωργάτος, Γ., Κίσσα, Α., Μπάλλα, Α., Μαμωλή, Μ. & Παναγάκος, Π. (2006). Χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών στα μουσεία: Η περίπτωση 105 ελληνικών μουσείων και συλλογών. *Μουσειολογία-Διεθνές Επιστημονικό Ηλεκτρονικό Περιοδικό*, τ.3 (σσ. 21-29).

Πιτσιάβα, Ε.-Μ. (2010). Έρευνα κοινού για τη χρήση των οπτικοακουστικών εφαρμογών σε ελληνικά μουσεία Τέχνης (διπλωματική εργασία). Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

Parcker, J. & Ballantyne, R. (2002). Motivational Factors and the Visitor Experience: A Comparison of Three Sites. *Curator: The Museum Journal*, 45 (3) (σσ. 183-198). doi: 10.1111/j.2151-6952.2002.tb00055.x

Robson C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*. (Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού, μετ.). Αθήνα: Gutenberg.

Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. (Μ. Παπαδοπούλου & Μ. Τόμπρου, μετ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Sachatello-Sawyer, B., Fellenz, R., Burton, H., Gittings-Carlson, L., Lewis-Mahony, J., & Woolbaugh, W. (2002). *Adult Museum Programs: Designing Meaningful Experiences*. New York, NY: Altamira.

Sandahl, J. (2019). The Museum Definition as Backbone of ICOM. *Museum International*, 71:1-2, vi-9, DOI: 10.1080/13500775.2019.1638019.

Sandell, R. (2003). Social inclusion, the museum and the dynamics of sectoral change. *Museum and society*. 1(1), 45-62.

Scott, C.A. (2008). Using “Values” to position and promote museums. *International Journal of Arts Management*. 11(1), 28-41. Ανακτήθηκε στις 29/8/2019 από <http://www.jstor.org/stable/41064973>

Scott, C.A. (2009). Exploring the evidence base for museum value. *Museum Management and Curatorship*, 24(3), 194-212. Ανακτήθηκε στις 2/9/2019 από <http://dx.doi.org/10.1080/09647770903072823>

Screaven C. G. (1974). *The Measurement and Facilitation of Learning in the Museum Environment: An Experimental Analysis*. Publications in Museum Behavior 1. Washington: Smithsonian Institution Press.

Sheppard, B. (2000). Do Museums make a difference? Evaluating programs for social change. *Curator* 43(1) 63-73.

Singh, K. (2016). *As Conversations Unravel: A Reflection on Learning to Teach Adult Audiences Using Experience From School, Teacher, and Family Programs*, *Journal of Museum Education*, 41:1, 46-51, DOI: 10.1080/10598650.2015.1126061

Σιπητάνου, Α. (2011). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων ως πράξη απελευθέρωσης*. Πάολο Φρέιρε (1921-1997). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.

Σιπητάνου, Α. (2014). *Το Ζήτημα του Εγγραματισμού στη Σύγχρονη Εποχή (1990-2015)*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Σολομών, Ε., Βαρσάκη, Σ., Καραγκούνη, Ι. (2010). Τι γνωρίζουν και τι προσδοκούν οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης από το Αρχαιολογικό μουσείο της πόλης τους; Συμπεράσματα της πρώτης έρευνας κοινού. *Το αρχαιολογικό έργο στη Μακεδονία και στη Θράκη*. 21, 2007 (σσ. 207-214) ΥΠΠΟΤ, ΑΠΘ. Θεσσαλονίκη: ΖΗΤΗ.

Σταματέλου, Α. (2016). Τα μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις (Μέρος Γ'). Ανακτήθηκε στις 19/9/2019 από <https://www.archaiologia.gr/blog/2014/11/24/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3-11/>

The Happy Museum Project. Διαθέσιμο στο <http://happymuseumproject.org/>

Thinesse-Demel, J. (2013). Adult education and the museum. New visions, trends and innovations for the visitor orientation after 2000. Διαθέσιμο στο [https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/UEV_23/um/40458626/Adult ducation and the museum .pdf](https://is.muni.cz/el/1421/jaro2013/UEV_23/um/40458626/Adult%20ducation%20and%20the%20museum.pdf)

UNESCO Institute for Lifelong Learning (2014). *Medium-Term Strategy 2014-2021: Laying Foundations for Equitable Lifelong Learning for all*. Hamburg.

Walsh-Piper, K. (1994). *Museum Education and the Aesthetic Experience*. Journal of Aesthetic Education 28(3), 105, DOI: 10.2307/3333404.

Waltl, C. (2006). Museums for Visitors: Audience Development – A crucial role for successful museum management strategies. INTERCOM. Conference Paper. Διαθέσιμο στο http://archive.southeastmuseums.org/domains/southeastmuseums.org/local/media/images/museum/1_4waltl.pdf

Φιλιππουπολίτη, Α. (2015). Εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειακή μάθηση. Στο Νικονάνου, Ν., Μπούνια Α., Φιλιππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη Α. & Ν. Γιαννούτσου, Ν. (2015). Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα. Αθήνα: Εκδόσεις Κάλλιπος.

Χουρμουζιάδη, Α. (2006). *Το ελληνικό αρχαιολογικό μουσείο. Ο εκθέτης - το έκθεμα - ο επισκέπτης*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Παράρτημα 1

Έντυπο Ενημέρωσης Εθελοντή για Συμμετοχή σε Έρευνα

Τίτλος Ερευνητικής Μελέτης: **Ο ρόλος των Μουσείων στην Εκπαίδευση Ενηλίκων**

Σχολή/Τμήμα: ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ. ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ. ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ» ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ – ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Ερευνήτρια: Καμπέρογλου Βασιλική

- ♦ Σας καλώ να λάβετε μέρος στην ερευνητική μου μελέτη. Πριν αποφασίσετε αν θέλετε να συμμετέχετε είναι σημαντικό να διαβάσετε τις παρακάτω πληροφορίες.
- ♦ Αφιερώστε χρόνο για να διαβάσετε προσεκτικά τις ακόλουθες πληροφορίες και αν επιθυμείτε μπορείτε να συζητήσετε και με άλλους και μετά απαντήστε αν θέλετε να συμμετάσχετε ή όχι. Αν οτιδήποτε δεν είναι ξεκάθαρο, μπορείτε να με ρωτήσετε για να σας δώσω περισσότερες πληροφορίες.
- ♦ Αφιερώστε χρόνο για να αποφασίσετε αν θέλετε να λάβετε μέρος. Σας ευχαριστώ για τον χρόνο που αφιερώσατε για να διαβάσετε αυτό το έντυπο ενημέρωσης.

Ποιος είναι ο σκοπός της μελέτης; Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του πολυδιάστατου ρόλου των μουσείων στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Τι θα περιλαμβάνει η συμμετοχή μου σε αυτήν την έρευνα; Η συμμετοχή σας σε αυτήν την έρευνα θα περιλαμβάνει μια συνέντευξη διάρκειας 20 λεπτών της ώρας (το πολύ) που θα πραγματοποιηθεί στον χώρο των ΣΔΕ και σε ώρα που θα συμφωνηθεί.

Οι πέντε **θεματικοί άξονες** στους οποίους θα βασιστεί ο οδηγός συνέντευξης αφορούν ερωτήσεις με θέμα: την **εμπειρία** σας αναφορικά με τον κόσμο των μουσείων, τη διερεύνηση των λόγων και των **κινήτρων** που ωθούν στην επαφή με ένα μουσείο ή μια έκθεση, τα εφόδια και τα **οφέλη** που αποκομίζετε από μία επίσκεψη σε μουσείο, καθώς και τα **συναισθήματα** που βιώνετε, τον βαθμό αξιοποίησης των **νέων τεχνολογιών** σε σχέση με τα μουσεία και την εξοικειώσή σας.

Θα παραμείνει η συμμετοχή μου σε αυτή τη μελέτη απόρρητη; Σας διαβεβαιώ για την απόλυτη εχεμύθεια, καθώς οι απαντήσεις σας θα είναι ανώνυμες και θα αξιοποιηθούν μόνο για την υλοποίηση αυτής της έρευνας.

Θεωρώ ιδιαίτερα σημαντική τη συμβολή σας στην έρευνά μου, γιατί οι εμπειρίες και οι απόψεις σας θα διευκολύνουν την ερευνητική μου προσπάθεια. Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τον χρόνο που θα αφιερώσετε και για την πολύτιμη βοήθειά σας στην ολοκλήρωση της συγκεκριμένης ερευνητικής μελέτης.

Υπογραφή Συμμετέχοντος:

Ημερομηνία:

Παράρτημα 2

Έντυπο Συνειδητής Συναίνεσης για Εκπαιδευόμενους/μένες σε ΣΔΕ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΑ
ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ – ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Καλείστε να συμμετέχετε σε μια έρευνα που διεξάγεται από την **Καμπέρογλου Βασιλική**, φοιτήτρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη «Διά Βίου Μάθηση και Ειδική Αγωγή» του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική.

Σας ζητώ να συμμετέχετε στην παρούσα έρευνα, γιατί στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της εκπόνησης της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής Εργασίας μου, προτίθεμαι να εργαστώ στο θέμα «**Ο ρόλος των Μουσείων στην Εκπαίδευση Ενηλίκων**». Για την υλοποίηση αυτής της μελέτης, θα πραγματοποιήσω συνεντεύξεις σε εκπαιδευόμενους/μένες σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας. Οι απαντήσεις σας θα είναι ανώνυμες και θα αξιοποιηθούν μόνο για την υλοποίηση αυτής της έρευνας.

Διάβασα τα παραπάνω και αποδέχομαι τη συμμετοχή μου στην έρευνα.

Ονοματεπώνυμο:

Υπογραφή:

Ημερομηνία:

Παράρτημα 3

Οδηγός Συνέντευξης

A μέρος: Στοιχεία Συνέντευξης

A.1 Στοιχεία συνέντευξης

- 1) Αριθμός συνέντευξης:
- 2) Ημερομηνία:
- 3) ΣΔΕ:
- 4) Τμήμα:

A.2 Δημογραφικά στοιχεία

- 1) Ηλικία: 18-25 / 26-35 / 36-45 / 46-55 / 56-65 / 66 και άνω
- 2) Φύλο: Γυναίκα / Άνδρας
- 3) Οικογενειακή κατάσταση: Έγγαμος-η / Άγαμος-η / Διαζευγμένος-η / Σε Χηρεία
- 4) Επαγγελματική κατάσταση: Δημόσιος υπάλληλος/ Ιδιωτικός Υπάλληλος/
Ελεύθερος Επαγγελματίας /Ανεργος

B μέρος: Ερωτήσεις συνέντευξης

B.1 Ερωτήματα σχετικά με τη μουσειακή εμπειρία των ενήλικων εκπαιδευομένων σε ΣΔΕ:

- 1) Έχετε επισκεφθεί κάποιο μουσείο ή έκθεση κατά το παρελθόν;
- 2) Γνωρίζετε μουσεία του τόπου σας; Έχετε επισκεφθεί κάποια;
- 3) Ποια μουσεία γνωρίζετε παγκοσμίως; Θα θέλατε να τα επισκεφθείτε;
- 4) Γνωρίζετε πώς να αντλείτε πληροφορίες σχετικά με τα μουσεία;
- 5) Έχετε παρακολουθήσει κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή εκπαιδευτική δραστηριότητα που σχετίζεται με τα μουσεία ως ανήλικοι ή ενήλικοι;
- 6) Έχετε παρακολουθήσει κάποια ξενάγηση;
- 7) Αντιμετωπίσατε κάποιο πρόβλημα στον μουσειακό χώρο;
- 8) Έχετε επισκεφθεί κάποιο μουσείο κατά τη φοίτησή σας στα ΣΔΕ; Ήταν οργανωμένη δραστηριότητα στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ;
- 9) Θυμάστε εάν έχει γίνει αναφορά ή κάποια συζήτηση σχετικά με τα μουσεία στο πλαίσιο των επιμέρους γραμματισμών;

B.2 Ερωτήματα σχετικά με τους λόγους και τα κίνητρα που ωθούν στην επαφή με τον κόσμο των μουσείων:

- 1) Πόσο εξοικειωμένοι είστε με τον χώρο των μουσείων;
- 2) Για ποιο λόγο πιστεύετε ότι επισκέπτεται κάποιος ένα μουσείο;
- 3) Παρακινηθήκατε να επισκεφθείτε μουσεία (με φυσική παρουσία);
- 4) Παρακινηθήκατε να επισκεφθείτε μουσεία (εξ αποστάσεως);
- 5) Θα θέλατε να επισκεφθείτε ένα μουσείο με συγγενείς ή φίλους;
- 6) Ποιον τρόπο θα επιλέγατε για να περιηγηθείτε κατά τη διάρκεια μιας μουσειακής επίσκεψης;
- 7) Έχει αλλάξει η στάση σας απέναντι στα μουσεία κατά τη διάρκεια της φοίτησής σας στα ΣΔΕ;

B.3 Ερωτήματα σχετικά με τα εφόδια και τα οφέλη που αποκομίζουν από μια επίσκεψη (εικονική ή μη) σε μουσείο, καθώς και τα συναισθήματα που βιώνουν:

- 1) Ήταν ευχάριστη εμπειρία η επίσκεψη σε Μουσείο;
- 2) Η περιήγησή σας στο μουσείο ανταποκρινόταν στα ενδιαφέροντά σας;
- 3) Μάθατε κάτι από την επίσκεψή σας στο μουσείο;
- 4) Τι σας έκανε περισσότερο εντύπωση; Τι σας φάνηκε ξεχωριστό;
- 5) Συζητήσατε για αυτήν την εμπειρία με συγγενείς ή φίλους;
- 6) Τι θεωρείτε σημαντικό σε μια επίσκεψη σε μουσείο;
- 7) Έχετε βιώσει συναισθήματα κατά τη διάρκεια της επίσκεψης σε μουσείο;
- 8) Μείνατε ικανοποιημένοι από την επίσκεψή σας σε μουσείο;

B.4 Ερωτήματα σχετικά με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών που σχετίζονται με μουσεία στο πλαίσιο λειτουργίας των ΣΔΕ και την εξοικείωση των εκπαιδευομένων με αυτά:

- 1) Πιστεύετε ότι η φοίτησή σας στα ΣΔΕ έχει συμβάλει στην εξοικείωσή σας με τη χρήση νέων τεχνολογιών που σχετίζονται με τα μουσεία;
- 2) Γνωρίζετε πώς να αντλείτε πληροφορίες για μουσεία μέσω του διαδικτύου;

- 3) Έχετε επισκεφθεί κάποιο μουσείο ή έκθεση στο διαδίκτυο (ως εικονικός επισκέπτης); Ποιες οι εντυπώσεις σας;
- 4) Ποια πιστεύετε πως είναι τα προτερήματα και ποια τα μειονεκτήματα μιας εικονικής επίσκεψης σε μουσείο;
- 5) Πιστεύετε ότι η χρήση εποπτικού υλικού και βοηθητικών πολυμέσων στα μουσεία βοηθάει τον επισκέπτη ή προτιμάτε την απλή παράθεση αντικειμένων στον μουσειακό χώρο;
- 6) Στα μουσεία που έχετε επισκεφθεί έχουν αξιοποιηθεί οι νέες τεχνολογίες;